

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Jindřich Šimon Baar – osobnost a dílo

Jindřich Šimon Baar – the personality and the work

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: Doc. PaedDr. Jaroslava Hrabáková, CSc.

Autorka diplomové práce: Marie Johánková
Bořice 13
český jazyk – dějepis
prezenční studium

2009

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů.

Bořice
7. 4. 2009

Marie Johánková

Marie Johánková

Obsah

Obsah	1
Na úvod.....	2
Jindřich Šimon Baar – kněz a spisovatel	3
J. Š. Baar jako autor venkovského románu	19
Jan Cimbura	25
Jindřich Šimon Baar – folklorista a sběratel.....	39
Chodská trilogie.....	65
Paní komisarka	69
Osmačtyřicátníci.....	72
Lůsy	76
Chodská trilogie v Baarově korespondenci	78
Chodská trilogie a Baarova poslední léta.....	86
Moudrost chodské trilogie.....	96
Baarova památka	100
Na závěr	105
Didaktické využití diplomové práce.....	108
Resumé.....	110
Klíčová slova	112
Použité prameny a literatura	113
Seznam příloh	115
Přílohy.....	116

Na úvod

Jindřich Šimon Baar, chodský bard, okouzlený milenec Chodska - přátelé a obdivovatelé mu přisoudili mnoho lichotivých jmen. Zabývám se jeho prací o Chodsku, protože i já pocházím z tohoto krásného kraje a protože mě zaujalo jeho dílo a hlavně jeho láska k domovu a tomuto svéráznému regionu.

Spisovatelské dílo J. Š. Baara je velmi rozsáhlé, obsahuje romány s kněžskou tematikou, knihy oslavující venkovské prostředí, jeho rodné Chodsko a také ¹⁸⁻²⁷ ~~18-27~~ dílo národopisné a folkloristické. V úvodu nesmí chybět pojednání o spisovatelově životní pouti, která jeho práci nezanedbatelně ovlivňovala. Ačkoli se ve své práci zaměřuji především na tematiku chodskou, zabývám i tím, jak Baarovo dílo zapadá do problematiky venkovské prózy konce 19. a počátku 20. století a jak se v ní vyjímá jeho román Jan Cimburá. Dále se snažím zachytit, jak ve svém díle ukazuje svůj rodný kraj a jak je chodská trilogie ovlivněna jeho předcházející tvorbou, především tedy Janem Cimburou. Pokouším se také zmapovat Baarovu folkloristickou činnost, vzpomínky některých jeho přátel a ukázat autora v současném světle, zda je jeho tradice dodnes živá.

Čerpala jsem z několika zdrojů. Jsou to především knihy, jako romány Paní komisarka, Osmačtyřicátníci, Lůsy, Jan Cimburá, ale také sbírka Baarových chodských pohádek, pověstí, lidových písní, říkadel atd. Dále mi hodně pomohla stať o románu Jan Cimburá od Tomáše Jajtnera a vzpomínkové knížky, jako Skarlandtův Baarův památník, Žáčkův Jindřich Š. Baar, strážný duch Chodska, Šachův J. Š. Baar v zrcadle vzpomínek a kniha Okouzlený milenec Chodska od Boženy Hofmeisterové. Vzácným pramenem mi byla Baarova korespondence, uložená v Baarově muzeu v Klenčí pod Čerchovem.

Jindřich Šimon Baar – kněz a spisovatel

Chodské městečko Klenčí pod Čerchovem vychovalo našemu národu „slavné syny“. Jedním z nich je i kněz, spisovatel Jindřich Šimon Baar, jehož život i dílo se staly symbolem celého Chodska. Patří k předním představitelům české realistické prózy. Dodnes jsou jeho díla čtena a velmi oblíbena. Je také jediným členem Katolické moderny, který svým dílem přežil nejen ji samu, ale i svou dobu, a stal se trvalou součástí českého krásného písemnictví.

Narodil se 7. února 1869 v malém domku nad farou, v č. p. 94, kde se říkalo „u Dolejších Holubů“. Jeho otcem byl Jiří Baar, který měl pět sourozenců: Josefa, duchovního v Putimi u Písku, Martina, sedláře v Protivíně, sestru Marii, provdanou Kepplovou ve Kdyni, Dorotku, provdanou za hajného Tauera, a Barboru, ženu chodského lidového umělce Heidlera z Klenčí. Rozvětvené příbuzenstvo bylo i po přeslici. Baarova matka byla rozená Šeplová, dcera ze starého rodu klenečských mlynářů Šimanců. Její sestřenicí byla matka pozdějšího spisovatele Jana Vrby.¹

Jako dítě Baar velmi rád naslouchal vyprávění různých příhod a příběhů ze života na chodské vesnici, byl také velmi zbožným chlapcem, což byl výsledek výchovy jeho zbožné a šetrné matky, jeho „zlaté mámy“, které se spisovatel věnoval ve svém pozdějším literárním díle. Jeho nejstarší sestra Anna zemřela dříve, než se náš spisovatel narodil, a tak zůstal sám se svou o čtyři roky starší sestrou Baruškou, kterou nade vše miloval.²

Jelikož se Baar na obecné škole dobře učil, bylo mu doporučeno další studium. Měl štěstí na dobré učitele. V Klenčí to byl Alois Jindřich, otec národního umělce Jindřicha Jindřicha, výborný muzikant. Ve třetí třídě Baara učil Ferdinand Wenig ze slavného staňkovského kantorského rodu. Spisovatel

---

¹ J. Žáček, 1948, 9.

² J. Žáček, 1948, 10.

na svého učitele srdečně vzpomínal, choval k němu úctu po celý život. Tento muž ho připravoval k přijímacím zkouškám na gymnázium. Tak se Baarův další život spojil s domažlickým gymnáziem, které navštěvoval od roku 1880³ a které dnes hrdě nese jeho jméno – Gymnázium J. Š. Baara. Mladému studentovi se zprvu ve škole příliš nedařilo, protože se mu stýskalo po domově, nelíbilo se mu v bytě, kde bydlel, a také neměl rád některé profesory. Jeho propadnutí zabránil katecheta P. Janda, jenž Baarovi i profesorům domluvil, a také jeho otec, který byl velmi zklamaný, takže synovi pohrozil, že pokud se nezlepší, dá ho vyučit ševcem a domů už se nebude smět podívat. To v Baarovi vzbudilo hrdou chodskou národu takovým způsobem, že se do roka vypracoval mezi nejlepší studenty. Navíc se přestěhoval do jiného bytu, kde se potkal se svým budoucím přítelem Janem Františkem Hruškou z Pece pod Čerchovem, který Baarovi pomáhal se studiem. Baar se zamiloval do literatury a přispíval do gymnaziálního studentského časopisu „První vzlety“.

Dalším učitelem, který ovlivnil spisovatelův osud, byl gymnaziální profesor Jan Voborník. Jemu Baar děkoval za to, že se dal na literární dráhu. Probudil v něm lásku k mateřštině a české literatuře, podporoval u studentů touhu po samostatné tvorbě. Pod jeho vlivem napsal Baar jako student sbírku básní Rodnému kraji pod pseudonymem Jan Psohlavý. Profesor byl pro něj opěrným bodem literárního vesmíru: Charakterizuje to úryvek z dopisu: „*Rozžehl jste v duši mé světla, která už nic udusit nemůže, a za to Vám vděčen být nepřestanu.*“ (B. Hofmeisterová, 1988, 23). Po Voborníkově kritice sbírky Rodnému kraji mu Baar napsal: „*Zrála ve mně dlouho, už na gymnáziu ve mně klíčila. Je mi dražší nad vše, co jsem dosud napsal. Za to, že jste to malé děťátko vlídnou rukou pohládl, vroucně Vám děkuje Váš, za všechno, co umí, vděčný žák J. Š. Baar.*“ (B. Hofmeisterová, 1988, 23)

---

³ J. Žáček, 1948, 10.

Roku 1883 jako mladý student navštívil budoucí spisovatel svého strýčka Josefa Baara, který byl katechetou na píseckých školách. Zde se Baar seznámil se svou sestřenicí Mařenkou (Mášenkou) Baarovou, dcerou strýce Martina z Protivína, do které se zamiloval. Roku 1884 byl katecheta Josef Baar jmenován na přání putimských občanů a hlavně na žádost putimského sedláka Jana Cimbury farářem v Putimi. Baar jezdíval na faru do Putimi každý rok. Potkal zde mimo jiné i básníka Adolfa Heyduka a statného sedláka Jana Cimburu, jehož hrmotná postava, rozšafnost a ušlechtilost, láska k polím a ke koním literárně citlivého chlapce velmi zaujala. Strýc mu o Cimbuřovi vyprávěl a v Baarově srdci se tak osnovaly první děje a kapitoly příběhu, jež dnes patří k nejslavnějším dílům naší literatury.⁴ A jak Cimburu viděla Baarova matka? Zaznamenal to manžel její pravnučky J. Vydra v knížce Na putimské faře: „*Stál tam mezi lidma teky jeren sedlák, hale na mou milou, takovýho habána sem eště doposavad neviděla. Bul to obr, jakyj se hned nenajde. Ramena na sáh široký, ruce s vodpuštěním jako lopaty, strach z něho šel. Nejdřív pozorně naslouchal, co pan strýček řečnil, hale pak zničehonic rozbrečil se kerak malý dítě. Hani sem svým vočím věřit nechtěla, že takový lamželezo by mělo tak měkký srce. Jindřich mě ho přectavil, menoval se Cimbura ha mluvil kerak kniha, syna chválil, haž mě radost polila.*“ (B. Hofmeisterová, 1988, 27)

Roku 1885 přišla krutá rána. Zemřela spisovatelova sestra Baruška, která se nedávno vdala, a to na následky těžkého porodu. Navíc za několik měsíců ji následovalo i její dítě. Tato událost zasáhla Baarova otce tak silně, že chřadnul, postonával, nemohl pracovat, musela ho zastat jeho žena. 1888 také zemřela spisovatelova babička, matka ^{Jana Otce v} putimského strýce. V tomto roce Baar maturoval na domažlickém gymnáziu s vyznamenáním.⁵

---

⁴ J. Žáček, 1948, 14.

⁵ J. Žáček, 1948, 15.

Hospodářské poměry na statku v Klenčí byly špatné. Snad kvůli tomu, že rodiče nemohli platit Baarova další studia, snad kvůli jeho lásce k sestřenci Mařence určila selka synův další osud. Přála si, aby se stal knězem. Tak byl Baar 1888 přijat do pražského semináře. Utěšovalo ho snad jen to, že se bude moci věnovat literatuře. Publikoval své články pod pseudonymem Jan Psohlavý, jelikož seminární řád zakazoval bohoslovcům veřejné působení. Jeho touhou bylo studovat rodné Chodsko po všech stránkách. Na kněze byl vysvěcen 17. července 1892 v chrámu sv. Víta v Praze. Primiční mši svatou měl v Putimi, poté odjel domů do Klenčí.⁶

Dne 3. září 1892 nastoupil kaplan Baar své první kněžské místo v Přimdě u faráře Schneidera. Už 19. září musel ale pospíchat zpět domů. Zemřel jeho otec.⁷ Po Přimdě následovalo jako jeho další působiště Spálené Poříčí u Plzně, kde nastoupil počátkem roku 1895, ale nedařilo se mu zde. Musel zde vykonávat účetnickou práci, kterou nesnášel, neviděl v ní žádnou perspektivu. Chtěl se věnovat literatuře. V červenci 1895 přešel do Stochova, ^{na Kladensku} kde zastupoval nemocného faráře Bícu. Odtud už v září přechází na faru v Ořechu ^{u Prahy} k vikáři Ottmanovi. Ačkoli se mu tam velmi líbilo, přestěhoval se v říjnu 1897 do Únětic, kde měl možnost a podmínky literárně tvořit. 1899 žádal o faru v Klobukách, ^{na území Láného} kam s sebou vzal i svoji maminku.⁸ Zdejší fara byla v hrozném stavu, proto si vydupal stavbu fary nové. Pobyt zde obohatil Baara o mnohé literární náměty – podle skutečného příběhu zde napsal román Poslední rodu Sedmerova. Hlavní hrdina, který mu děj vyprávěl, skutečně žil, jmenoval se Jan Bernášek. Zajímavé je, že jeho vnuk Antonín Bernášek se stal významnou osobností české literatury. Byl to básník, který tvořil pod pseudonymem Karel Toman. V Kloubukách Baar sesbíral látku k devíti

⁶ J. Žáček, 1948, 18.

⁷ J. Žáček, 1948, 19.

⁸ J. Žáček, 1948, 20.

pracím, ale hlavně zde dokončil jihočeský román Jan Cimbura.⁹ Baar byl výborným kazatelem, některé jeho promluvy vyšly tiskem, a zájem o jeho literární dílo se zvětšoval. Roku 1909 se stal Baar knězem v Ořechu. Po domluvě Františka Teplého se tam s ním přestěhovala i jeho matka, aby se o syna starala, ačkoli se chtěla vrátit domů do Klenčí.¹⁰

V Ořechu Baara navštěvovalo mnoho jeho přátel. Jedním z nejmilejších návštěvníků byl profesor Jan František Hruška, chodský Lafontaine, sběratel i tvůrce bajek, strážce i tlumočnick folkloristického odkazu předků, jeden z chodských bardů. Ve vědeckých kruzích byl kladně hodnocen jeho Dialektický slovník chodský. S Baarem ho spojovala láska k domovu a k literatuře, touha zachránit staré rodové tradice. Hruška mu dodal mnoho materiálu k ^uChodské trilogii, velkou měrou se podílel zejména na Osmačtyřicátnících. Baar o něm vděčně mluvil jako o nepostradatelném spolupracovníkovi. Hruška vzpomíná, jak při jedné z jeho návštěv mu spisovatel předčítal několik listů z připraveného díla. Ukázka pojednávala o malé pasačce nesoucí sestřičku na zádech. Po skončení příběhu oznamoval mu s radostí, že ta malá pasačka Hanýžka je jeho matka a že chce zachytit její životní příběh v tomto rozsáhlém díle, na něž se dlouhá léta připravoval.¹¹ Hruška tedy stál u kolébky mohutného hymnu o milovaném Chodsku.

Také celoživotní přátelství s hudebním skladatelem Jindřichem Jindřichem, rovněž rodákem z Klenčí, bylo pro spisovatele velkým darem. Oba oslavili rodné Chodsko, jeden perem, druhý hudbou. Jindřichova sbírka Chodských národních písní je unikát a výmluvné svědectví o vysoké lidové kultuře. Baar byl Jindřichovi vděčný za zhudebnění několika básní ^{z jeho} z jeho sbírky Rodnému kraji. Z prázdnin roku 1925 zaznamenal skladatel tuto vzpomínku: „*Na procházce najednou Baar mi povídá: Až jednou umřu, ať mi*

⁹ B. Hofmeisterová, 1988, 31.

¹⁰ J. Žáček, 1948, 21n.

¹¹ B. Hofmeisterová, 1988, 55.

u hrobu zazpívají Bulačinu. Půjde to? Odvětil jsem se smíchem, že ne, protože k písni by musel hrát klavír. Tak jak by to šlo? – Musela by se upravit pro mužský sbor. – Tak ji brzo uprav! Na to jsem žertem řekl, že s tím nebudu nijak pospíchat, že je času kolik let. Ještě jednou se o tom zmínil. Netušil jsem, že zanedlouho budu nucen splnit smutné přání. Neuběhly ani tři měsíce od té rozmluvy a Zpěvácký spolek Čerchovan z Domažlic mu ji u hrobu zazpíval.“ (B. Hofmeisterová, 1988, 55)

Do okruhu chodských přátel patřil i MUDr. Josef Thomayer, rodák z Trhanova. Byl znám jako věhlasný lékař, ale byl také spisovatelem, skrýval se pod pseudonymem R. E. Jamot. Napsal několik knížek, a to hlavně s přírodní tematikou (Příroda a lidé, Život v trávě), dále knihy cestopisné (Dojmy pocestné), vzpomínkové (Pestré kapitoly, Studie a vzpomínky, Viděné a slyšené, Z pamětí lidí nepatrných, Z pouti životní) či knihy s lékařskou tematikou (Kulturně historické obrázky z oboru lékařského, Paběrky – chuť a čich, Z lidské biologie, Ze zápisů lékaře ad.).

Baar měl také velmi rád akademického malíře Jaroslava Špillara, který Chodsko tak mistrně ztvárnil na svých obrazech. Spisovatel jej vyličil v knize Skřivánek jako malíře Trávníčka.

Když už jsme u Baarových přátel, nesmíme zapomenout na jeho literární lásky. Jednou z nich byl Václav Beneš Třebízský, jehož elegické líčení české historie četl už jako malý chlapec. Profesor doktor ^{Václav Beneš} V. V. Stech porovnává význam Třebízského i Baara. Píše o tom v Baarově památníku, vzpomínkové knize věnované chodskému rodákovi: „*Jeho dílo odpovídalo citlivosti českých lidí, odvracelo od rmutů současnosti – napájelo kronikářskou potěchou. Proto vnikl do nejširších vrstev a zmocnil se rychle čtenářstva, jemuž bylo blaze u jeho knih. Srdce prudčeji bilo při jeho sladké písni romantiky. Jindřich Šimon Baar přišel za jiných okolností. Velké rozmachy technické, zázraky bádání vědeckých, krutější zápas o denní chléb daly světu*

nový ráz. Romantické sny stávaly se nové generaci cizejšími a cizejšími. Také písemnictví mělo již jiné formy. Minulost je zatím dobře vyjádřena literaturou, proto se toužilo po líčení z časů našich. S tím přišel i Baar. Literáti ho přijali s otevřenou náručí, bez nejmenší žárlivosti, v českém literárním životě tak časté. Baar dal písemnictví hodnotná díla. Svými názory podal důkaz, že poctivého českého literáta od rodné hroudy nikdo neodloudí.“ (B. Hofmeisterová, 1988, 70n.)

Další jeho literární láskou byla nepochybně Božena Němcová. Na Dušičky zajížděl rok co rok s dvěma kyticemi chryzantém z ořešské zahrady na Vyšehrad. Jednu položil na hrob Václava Beneše Třebízského, druhou zanechal na hrobě Boženy Němcové, která mu byla blízká i láskou k Chodsku. Němcová navštěvovala rodný statek jeho matky. V románu Paní komisarce je to rodina Králových. Baar prochodil Chodsko křížem krážem, než navštívil všechny rodiny jejích tehdejších přátel. Stavěl se např. u rodiny rychtáře Bora v Chrastavicích, kam přišla Němcová na svatbu ustrojená do chodského kroje. Navštívil i její přátele v Mrákově u Knapů, další rodiny v Petrovicích, Milavči, Újezdě, Bořicích, ve Stráži a jinde. Příteli Teplému psal o chystané Paní komisarce: „Všecko, co jsem od svých studentských let posbíral, v Českém lidu i jinde otiskl, co už dnes vymřelo, má tvořit ovzduší knihy a ve knize být souborně zachráněno. Těžce se s tím potýkám, studuji a sháním materiál národopisný a historický víc, než píši, často jediná stránka je plodem týdenní práce lopotné, ale už nepovolím. Cítím, nenapíši-li to sám, že už po mně to nemůže napsat nikdo jiný, protože nezachytil, co já viděl ve svém dětství na vlastní oči. Obzvláště děkuji za tu přehršel lidového vtipu, kterým lze pocukrovat někdy nechutný koláč suchopárného děje.“ (B. Hofmeisterová, 1988, 72) Čtrnáct let sbíral materiál a netajil se obavami, že mu folkloristická stránka přerůstá epickou osnovu románu, ale nemohl si odpustit něco

vynechat. Cítil, že to, co Chodsko činí Chodskem, rok od roku zaniká. Na stránkách knihy zachraňoval, co se dalo.

Inspiraci pro své dílo hledal také na cestách. Navštěvoval různá místa doma i v cizině. Navštívil Itálii, Holandsko, Švýcarsko, Slovensko, Polsko. Až první světová válka zastavila jeho cestování.

Baar se rozhodl nějakou dobu v Ořechu pobýt a pak se přestěhovat do rodného Klenčí. Jeho matka mu tedy zakoupila v Klenčí dům, který si Baar opravoval, aby měl na stará kolena kde zakotvit. Dnes se zde nachází Baarovo muzeum. Baar byl šťastný, že bude mít svůj vlastní koutek. Radostné dojmy z návštěv klenečského domu si zapisoval, kdykoliv tam přijel z Ořechu. Tato rukopisná vyznání z jeho pozůstalosti vydal František Teplý v knížce J. Š Baar a Chodové. Zde je malý úryvek z prosince 1914: *„Od té chvíle, co jsem opustil rodný dům svůj, potloukám se světem a cítím, že nejsem nikde doma. Ani v Klobukách, ani v Ořechu nic není mého. Cítím se všude cizí, mohu být vyhnán, vypovězen, či propuštěn, a že bych třeba neměl ani kam hlavu složit. Zcela pudově cítím nepřemožitelnou touhu mít něco svého, a tak po dlouhých – dlouhých létech sedím v této malé světničce. Je má. V kamínkách vesele praská oheň, na oknech běhají se záclonky, malá lampička svítí mi na papír a venku je nevlídný mlhavý večer. Sedím zde s pocitem naprosté bezpečnosti, s vědomím, jaké má asi mravenec ve svém mraveništi, pták ve svém hnízdě, jezevec ve svém doupěti ... Nikdo na světě mne nemůže odtud vyhnat. Když jsem se ve středu vracel z nákupu z Plzně, šel jsem krokem lehkým, radostným, už nejdu do cizího, jdu do svého. Vzpomínám si, co jsem se touhle rukou napsal, než jsem mohl za 12 000 korun koupit domek, co jsem se našetřil, než jsem jej mohl za 1 500 korun dát opravit. Za to tu na mě čeká dírka, do které zalezu, buňka, ve které se skryju. Všechno kolem je mé. Píši si tu pokaždé dojmy, aby nevyprchaly. Dnes je mi blaze – dnes kapka štěstí zrosila mé vyprahlé nitro.“* (B. Hofmeisterová, 1988, 40) Spisovatel v těchto

cituplných vyznáních dává najevo svou lásku k rodnému kraji: „*Mé milé městečko Klenčí a celý můj rodný chodský kraj ať žije, vzkvétá a roste ke cti a slávě české vlasti a celého národa československého!*“ (B. Hofmeisterová, 1988, 40)

První světovou válku nesl Baar těžce. Mnoho jeho příbuzných bylo odvedeno na vojnu. Baar byl členem Červeného kříže, 1917 podepsal Manifest českých spisovatelů, kteří požadovali samostatnost českého národa. Vždy se staral o ty, kteří válkou trpěli, například o polské uprchlíky, kteří přijeli do Řeporyjí 1915.¹² Na konci války, 15. října 1918, v Klenčí Baar přednesl slavnostní řeč, ve které pochoval Rakousko-Uhersko již o čtrnáct dní dříve, stejně jak se dělo 14. října pod vlivem generální stávkou dělnictva v jiných místech naší vlasti.¹³

Nejhorší ranou však byla pro Baara v té době smrt jeho milované matky. Zemřela v Ořechu 7. května 1915. Přišli se s ní rozloučit všechny okolní obce a Baarovi přátelé. Syn ji nechal na její přání převézt na hřbitov do Klenčí. Po pohřbu v Klenčí zůstal J. Š. Baar přes noc ve svém domě a z těchto chvil se zachoval následující zápis: „*Co tu chci? Proč jsem přijel do Klenčí? Na ty otázky je nejsmutnější odpověď: umřela mi matka! V pátek dne 7. května o 3. hodině odpoledne tiše v Pánu zesnula. Před svou smrtí prosila, abych ji pochoval doma v Klenčí. Splnil jsem její vůli a v neděli v 7 hodin večer vyjel jsem se zemřelou z nádraží v Řeporyjích. Jeli jsme zase spolu, jak často jsme jezdívali. Celou noc ta jízda trvala a teprve ráno v 9 hodin pomalu ujížděl s námi vlak na nádraží v Klenčí. Dosud nikdy nás rodné místo tak slavně nevívalo jako tenkrát. Kraj oděl se nejkrásnějším rouchem. Luka jako koberec pestřila se májovým kvítím, třešně a hrušky stály obaleny bílým květem, temné lesy voněly a šuměly, na nádraží stál veliký zástup lidí – a uprostřed – prázdné máry s černým přikrovem. Pan řídící Srna se svým sborem matce*

¹² B. Hofmeisterová, 1988, 107.

¹³ B. Hofmeisterová, 1988, 113.

zazpíval, zvony jí zvonily na té cestě přesmutné. Já sám sloužil rekviem, přítel Teplý promluvil o mé matce. Mluvil dojemně a srdečně. Uložil mi tam napsat knihu, která se musí jmenovat Naše máma. Těžká povinnost – ale splním ji! Mámu odnesli na hřbitov – tam na ni čekal zesnulý otec a sestra. Po dlouhé, předlouhé době opět jsme se setkali. Zdálo se mi, když spustili matku do hrobu, že by mi bylo nejlíp, kdybych i já tam za ní sestoupil. Zavalili ji kamenem a mě život odvedl, abych v něm pokračoval, a řekl mi: Počkej ještě – však se taky dočkáš. Ptal jsem se života: A kdopak mě k smrti doslouží? Kdo mně oči zatlačí, pohřeb vystrojí? A život mlčel. Zaplatil jsem pohřeb a nyní zpět do života! Pojedu, ale sám. Máma už ne. Budu sem často jezdit, cítím, jak bych byl šťasten, kdybych už tu mohl zůstat a nemusel se sám a sám vracet."

(B. Hofmeisterová, 1988, 45)

Ještě více se nyní ponořil do práce. Právě matčino vyprávění ho inspirovalo k napsání trilogie Paní komisarka, Osmačtyřicátníci a Lůsy. Chtěl napsat i čtvrtý díl, Svatbu, což už bohužel nestihl. Matce se nikdy nezmínil o tom, že ona bude hlavní hrdinkou trilogie.

Kdysi, když byl kaplanem, se vždy domníval, že se bude věnovat poezii, ale časem zjistil, že může vyniknout jedině v próze, která lépe odpovídala jeho výmluvnému tvůrčímu duchu. Ve svých románech dokázal umělecky ztvárnit a věrně vyjádřit vše, co se kolem něj dělo. Měl výhodu, že byl knězem a že se mu tedy lidé svěřovali se svým trápením, svěřovali mu své nejnítěrnější bolesti. Baarovy vesnické povídky a romány, počínaje Janem Cimburou, vyznávají tradice. Vypodobňují obyčeje, kroje a řeč určitých míst a ve svých postavách a příbězích demonstrují jejich mravní a společenský dosah. Jsou navíc tradiční i literárně, navazují na vesnickou prózu z předělu století. Ale Baar se vždy ohlíží na řadového čtenáře, na rozdíl od svých bezprostředních předchůdců a vrstevníků, kteří podstupovali rizika uměleckého experimentu. Přejímaným motivům a postupům vtiskoval Baar

novost tím, že je spojoval s příběhy plnými vzruchu a barvitosti, jaké čtenáři jinak český vesnický román neposkytoval.

Jeho řečnické umění bylo vskutku výjimečné. Nikdo je lépe nepopsal než Baarův bývalý žák ze Zbuzan, prof. dr. Oldřich Blažek. Při slavnostním odhalení obnoveného pomníku na Výhledech v roce 1947 řekl: *„Přicházím na slavné historické Chodsko z Ořechu u Prahy, kde spisovatel plných dvanáct let mezi námi žil. Přináším sem na Výhledy hrst vzpomínek na jeho působení u nás. Spisovatel byl u nás vážen nejen pro své literární dílo, ale i pro své krásné lidské vlastnosti, pro lásku k dětem. Jeho řečnické schopnosti byly stejně veliké a vynikající jako jeho nadání spisovatelské. Když se postavil, vzpřímil svou vysokou hrdou postavu a rozohnil se, tu se vám zdávalo, že zrovna dýcháme v rytmu jeho vzrušených slov, která plynula v rychlém toku a uchvacovala jako bouře, zejména mladé vnímavé duše. Naslouchali jsme jeho úvahám se zrychleným srdcem. Strhoval mysl svých posluchačů, když do nich vléval široký proud vlasteneckého citu, když hovořil plamennou a vzletnou řečí s citáty filozofů a verši básníků posbíraných na nivách krásné literatury. Jeho přednes byl uchvacující. Na krásu jeho slova, na mluvu, která plynula jako bystrina, na kouzlo jeho dramaticky vzrušených promluv pamatuje už jen nevelký, rok co rok řídnoucí počet jeho bývalých osadníků.“* (B. Hofmeisterová, 1988, 78) Sláva Baarova řečnického umění se roznesla i v literárních kruzích. Byl proto často zván jako řečník na různé slavnosti. Na pohřbech mluvil pouze, znal-li zesnulého osobně či alespoň z jeho díla, aby mohl promluvit upřímně a neformálně. Tak například pronesl řeč na pohřbu básníka Adolfa Heyduka, jelikož ho miloval a ve svých promluvách často citoval jeho verše, nebo na pohřbu spisovatele Karla Klostermanna, jehož díla si nesmírně vážil. Když domažlické gymnázium slavilo padesát let svého trvání, byl Baar opět určen za slavnostního řečníka. Velmi dojemná byla jeho promluva na pohřbu tety a kmotry, sestry jeho

matky Barbory Heindlové ke konci první světové války: „*Zpřetrhala (válka) nejužší pouta, takže synové zesnulé bojující na frontách nemají tušení, že dnes země přijímá tu, která jim darovala život. Tato matka jako tisíce českých žen jako sirá holubice očekávala návrat svých drahých, ale už se nedočkala. Je strašné pomyšlení, že ani zprávu o tom nemohli dostat. A navrátí-li se, najdou už jen hrob, skloní se nad mohylkou hlíny a možná, že jejich smutek splyne se slovy básníka: Matko, matičko milá, pročpak jste nás opustila, proč tak navždy odešla jste z domu a nedala sbohem pranikomu. Starý a krásný chodský zvyk ukládá dětem, aby se nad otevřeným hrobem s rodiči rozloučily. Beru tuto povinnost na sebe, neboť nebožka byla mojí tetou i kmotrou.*“ (B. Hofmeisterová, 1988, 80)

Baar nedokázal Chodsko jen chválit, občas mu dokázal nalít dost trpkého vína, když mluvil o tamních stávajících poměrech, chtěl vylepšit, co se mu nelíbilo. Mnohé i ostře kritizoval. Výstižně to vyjádřil František Teplý: „*Baar přistupuje ku pravdě o Chodech jako lékař-chirurg. Vezme nuž, protne vřed, nemocný bolestí vykřikne, ale brzy se vzpamatuje, bolest přestane, rána se hojí – zbývá pak vzpomínka, že vřed už nebolí, a vděk tomu, kdo jej odstranil... Baar platil za výkonného řečníka, jenž uchvacoval elegantním přednesem, jadrností myšlenek a pečlivě sestavenými, mnohdy originálními náměty. Posluchači zrovna viseli na jeho výmluvných rtech a zvukných slovech, poněvadž cítili, že mluví bez přetvářky z hloubi srdce.*“ (B. Hofmeisterová, 1988, 81)

Za Baarova působení v Ořechu vyšly jeho knihy: Kohouti (1912), Skřivánek (1913), Poslední soud (1913), Hanče (1913), K Bohu (1914), Na děkanství (1919). Holoubek a Kanovník, napsané v Ořechu, vyšly 1920, když už spisovatel působil v Klenčí. Z ořešského období je také mnoho povídek v jeho Mžikových obrázcích. Ve válečných letech zde napsal povídky Omyl,

Zvon, Nedojedl, Bestie. Zpracoval tu první náčrtky k pestrému obrazu Chodské trilogie.¹⁴

Roky 1919 šel Baar do penze.¹⁵ S Ořechem se však loučil bolestně, zvykl si na tamější lidi, na blízkost Prahy, ale touha po domově byla silnější. Baarův přítel, prof. dr. Oldřich Blažek ze Zbuzan, vzpomíná na Baarův odchod takto: „Když se Baar r. 1919 loučil s ořešskou osadou, bylo mu asi právě tak, jako při Cimbuřově loučení se s rodným krajem. Také on se díval s rozechvěním na své osadníky, vzpomínal na všechnu práci, kterou vykonal ve svém povolání i na poli literárním.“ (B. Hofmeisterová, 1988, 9) Baarova slova při loučení s Ořechem cituje opět dr. Blažek: „Když vadnou růže v dechu podzimních dnů, když jižní kraje volají od nás hejna vlaštovek na sklonku léta, když večer slunce ustupuje hvězdám, bývá nám teskno, teskno. Ale v tom smutku prosvítá naděje, že na jaře rozkvetou zase nové květy a vlaštovky se opět vrátí a po noci že zase přijde svítání. Já však se již s vámi pod touto klenbou nikdy nesetkám. Hlas rodného kraje, hlas otců mých, hlas dědů mých mě volá.“ (B. Hofmeisterová, 1988, 9)

Konečně se tedy přestěhoval na své milované Chodsko, které jej přijalo s otevřenou náručí. Nastalo jeho literárně nejplodnější období. Nyní se mohl zcela věnovat studiu rodného kraje a lidu. Vynaložil všechno úsilí na záchranu mizejícího svérázného života Chodů a jejich lidové umělecké práce. Sbíral všechno možné – listiny, pečetě, památné tisky, keramiku, součásti kroje. Zde neopomenul ani umění šedliček, vyšivaček a krejčířů. Zvlášť se sprátelil s rodinou Bílků z Mrákova, kde objevil stopy po Boženě Němcové – děd ji pamatoval, chodila k nim do chalupy „na hyjtu“. U Bílků pěstovali lidové umění v odívání. Obzvlášť známé tímto svým uměním byly na Chodsku již zesnulé sestry Bílkovy, které šily a zdobily kroje a pracovaly i na objednávky družstva Chodovia. Baar sbíral i obrázky malované na skle,

¹⁴ B. Hofmeisterová, 1988, 64.

¹⁵ J. Žáček, 1948, 27.

jejichž autory byli vysloužilí vojáci povýšení na kantory, finančníci, myslivci, zemědělci a často i ženy. Obrázky zdobily v každé „senci“ kout nad stolem.

Po několika letech sbírání keramiky, památných předmětů, krojů atd. vzniklo v jeho domě muzeum, kam uložil i věci své zesnulé matky. Vedl také klenečskou kroniku.

V milovaném Klenci dotvářel nerušeně v kruhu přátel své celoživotní dílo. Chtěl zachránit nejvíce z pokladů lidové poezie. Pozornost obrátil k pohádkám. Dne 18. ledna 1921 napsal svému příteli Klášterskému: *„Nezahálím, chci zachránit Chodsku co nejvíce z lidové moudrosti našich otců v pohádkách. Rozumí se, je to práce pátravá, musíte vyslechnout dvacet až třicet známých, než zachytíte jednu původní. Mám z nich radost, ještě letošní zimu jim věnuji a pak musím přestat. Je to práce nevděčná. Snáze napíše deset archů prózy, než si ověřím jednu pohádku původní ... Musím pak ještě zjistit u Němcové, Erbeny, Bartoše a Kuldy, není-li už uvedena v jiné variantě, a to vyčerpává čas.“* (B. Hofmeisterová, 1988, 117)

Klenečská léta měla být i dovršením jeho díla, shromažďovaného plných čtrnáct let. Bylo oslavou dvou žen – Boženy Němcové a jeho maminky, románové Hanýžky Králové. V postavách dětí v trilogii Baar zachytil své rodiče. Hanýžku v románu provází od dětských let přes dospívání. V zamýšleném čtvrtém díle ji chtěl představit jako nevěstu – chodskou krasavici. K napsání posledního dílu už mu ale nebylo dopřáno času. Zůstalo jen torzo pod názvem Svatba.

V dopise Klášterskému dne 27. května 1923 píše: *„Knihu jsem psal krví srdce a vyvolal z hrobu mučednici Boženu Němcovou. Chodil jsem s ní v duchu po kraji, který ve chvílích utrpení nazývala po svém domově druhým rájem. Němcová je idyla, myšlenková hlubina, rozsáhlá citová klaviatura. Byla duší bílých perutí, které nezanechávají stín.“* (B. Hofmeisterová, 1988, 118) Jindřich Jindřich zaznamenal, co mu spisovatel o trilogii řekl: *„Vím, že*

toto dílo je přeplněno folklórem, jenž někde zdržuje spád děje, ale nemohu si pomoci, musím to tam dát. Po mně už to nikdo nenapíše.“ (B. Hofmeisterová, 1988, 118) Baar si přál, aby knihy vyzdobil ilustracemi Adolf Kašpar. Ten bohužel neměl čas. Jeho přání se nesplnilo.

V Klenčí Baar rád navazoval přátelství s dávnými druhy z mladých let, hlavně s Františkem Teplým, archivářem z Jindřichova Hradce, a s profesorem Janem Františkem Hruškou. Tito tři se domluvili, že sestaví Chodskou čítanku, která bude obsahovat stati z historie, dialektiky, přírody, lidového umění, ukázky hudby, poezie a beletrie s chodskými náměty. Dílo se dařilo. Knížka byla brzy připravena k vydání, doplněna fotografiemi, kresbami a mapkami. Vyšla však, když už byl Baar dva roky mrtev.

V Klenčí se Baar také setkal se svým příbuzným, spisovatelem Janem Vrbou. Matky byly sestřenice. Spisovatel Vrba oceňoval jako výtečného básníka šumavské přírody. Jejich přátelský vztah se bohužel zkalil po vydání Vrbových Chodských rebelií. Baar mu vytýkal historické nepřesnosti. Sám napsal brožuru Nehistorické historie, kde shromáždil své námitky proti Vrbově pojetí chodských dějin.

Dalšími spisovatelovými přáteli byli / téměř osmdesátiletý klenečský mlynář Tauer, ^{básevní a překladatel} Antonín Klášterský či JUDr. Jaroslav Štěpánek a jeho choť Hana, kteří byli nadšenými vyznavači Chodska. Psali beletrii i novinové články, věnovali se přednáškové činnosti a sběratelství folkloru. Je si také Baar zvolil jako vykonavatele své poslední vůle. V závěti žádá i o to, aby se Štěpánkovi ujali vydání jeho sebraných spisů.

Roku 1925 Baar prodělal mozkovou mrtvici. Sepsal tedy v září 1925 svoji závěť a vykonavatelem tedy učinil dr. Jaroslava Štěpánka, advokáta ve Kdyni a svého přítele, jak je řečeno výše. Náhlá smrt Baara ale překvapila už 24. října 1925. Nestihl už uskutečnit všechny své literární plány. Pochován byl 27. října na klenečském hřbitově jako nekorunovaný chodský král, ke

svému otci, sestře a matce.¹⁶ Jeho pohřeb byl okázalou, ale velmi smutnou slavností, jež byla plná chodských krojů, ale také nářku nad smrtí našeho velikána.

Jan František Hruška také vyjádřil svůj zármutek nad ztrátou svého milého přítele: „*Příteli drahý, můj Jindřichu, zdali jsi tušil, že si prorokuješ tak brzký západ života? V rozkvětu sil i slávy svého díla tak klidně hleděl jsi smrti vstříc! A klidně šla jistě duše Tvá, kam kynul Pán ... Myšlenky smutné utíkají mi znovu a znovu od práce i od spánku domů, domů, do rodného kraje, k otevřenému hrobu přítelovu. Až se tam vrátím, už ho tam mít nebudu. Přistupuji ke své knihovně a hledám ve spisech Baarových, co bych si měl as otevřít, aby mi stesku ubylo. Hle, již to mám, román „K Bohu“. Ano, ano, k Bohu odešla očištěná duše Tvá! Otvírám namátkou a nalézám řádky, jako by byly dnes určeny pro naši rozervanou dobu a nespokojenou společnost. Zavírám jimi, příteli, svou elegii. Vždyť Tvé knihy budou mluvit dál!*“ (J. Skarlandt, 1926, 133)

Baarův náhrobní nápis na hřbitově v Klenčí si mohou návštěvníci Chodska přečíst i dnes. Spisovatel tam verše ^{jaké je autorův} nechal vytesat, když mu zemřela matka:

„ČTENÁŘI!

*Těž Tvá cesta k hrobu běží,
tož se netaž, kdo zde leží,
které bylo naše jméno,
jaká práce – žití věno.
I své kvítí i své hloží
odnesli jsme na soud Boží,
pokoj máme v tomto hrobě,
Bůh ho jednou dej i Tobě.*

Pane, smiluj se nad námi.“

(J. Žáček, 1948, 32)

---

¹⁶ J. Žáček, 1948, 30.

J. Š. Baar jako autor venkovského románu

Před tím, než se J. Š. Baar pustil do psaní chodské trilogie, zabýval se jinými díly z vesnického prostředí, která nepochybně jeho tvorbu o Chodsku ovlivnila. Venkovská problematika se objevuje už v jeho raném tvůrčím období, ať už v povídce *Pro kravičku*, v prózách *Poslední soud*, *Skřivánek*, *Hanče*, *Holoubek* nebo v románu *Poslední rodu Sedmerova*. Vyvrcholením těchto jeho snah je pak román z jihočeského prostředí *Jan Cimbura*.

Pokud se zabýváme Baarem jako autorem venkovského románu, nesmíme zapomínat na to, jak vlastně v jeho době venkovský román vypadal.

„Tajemnou duši“ venkova hledali všichni vrstevníci J. V. Sládka, J. Vrchlického a S. Čecha. Každý po svém a vždycky ve snaze najít v různých koutech Čech cennosti jiného druhu, než jaké před nimi objevila v ještědských prózách K. Světlá.

Zda příkladné hodnoty na vesnici existují (a kde je hledat), o to se vedl na prahu 90. let 19. století spor. Teréza Nováková tehdy napsala: „*Pokud se povídek a románů týče, jest roztržena naše veřejnost příkře na dva tábory; jedni přejí si viděti základ národa, lid vesnický, jen v barvách nejskvělejších, jsou pevně přesvědčeni, že najdeš v něm ideálních postav množství, umíš-li je vyhledati, a hluboce jsou uraženi, líčí-li kdo o lidu co nepěkného, hnusného, tvrdého, nenávidíce v takovém básniku spisovatele téměř zrádce, nevlastence, cynika. Druzí prostě upírají, že ideální líčení z lidu, ti hrdinové a hrdinky, jsou čímsi jiným než naprostou lží básnickou, tvrdí pevně, že v lidu je pouhý shon po „mamoně“, že mravní pojmy jeho jsou z nejspletenějších a základy mravní z nejslabších, že ten, kdo pravdivě chce líčiti lid, musí sáhnouti k barvám zolovským.*“ (J. Janáčková, 1994, 112)

O venkově píše např. Antal Stašek v *Blouznivcích našich hor*, povídkovém cyklu z Podkrkonoší, kde se „mediáni“ snaží vyvoláváním hlasů zemřelých přispívat vlastní duchovní energií a osobní morálkou

k polidšťování člověka a světa. Setkávají se zde lidé nejrůznějších zkušeností a společenského postavení mající za sebou rodinné neštěstí, zklamání v lásce anebo jiné ztroskotání a ve společných schůzkách a v sdílené víře nacházejí útočiště před zármutkem a před osaměním.

Teréza Nováková se zas k tajemné duši venkova dostávala velikou oklikou. Dlouho měla za vzor Karolinu Světlou, ale věnovala se ~~ale~~ také lidopisnému a národopisnému studiu v okolí Litomyšle a na Poličsku, což jí dodatečně posloužilo jako průprava pro cyklus východočeských románů, které pojednávají o mudrlantech, o náboženských sektářích a hledáčích pravdy, o výjimečných osobách, jež pro samé uvažování, čtení a debaty ztrácejí ze zřetele praktické potřeby vlastních rodin a usedlostí i nároky všedního dne. Hlavními hrdiny jsou muži. Příběhy lásek, tak čtenářsky vděčně rozváděné u Světlé, zaujmají u Novákové, až na Drašara, postavení okrajové. Vesnický román je u ní silně filozofický. Zdroj napětí v něm pramení z konfliktů mezi potřebami praktickými a duchovními.

Tkadlec a chalupník, titulní postava Jiřího Šmatlána, je sousedy ve svém okolí vyhledáván k debatám o společenské spravedlnosti, ale není s to poskytnout pomoc svému otci a zanedbává zájmy ženy a dcer. Mnoho podob má napětí mezi hloubavci a lidmi praktickými v autorčině nejrozměrnějším románě, v Dětech čistého živého, kde jsou titulními hrdiny příslušníci náboženské sekty, která neuznává žádnou církev a věří v princip dobra obsažený v lidském srdci a duši. Nacházejí však většinou zmatek a hrůzu, což vede k rozpadu sekty a sebevraždě jednoho z nich.

V atmosféře prostoupené skeptickým účtováním s 19. stoletím, které slibovalo volnost, rovnost a bratrství, se Nováková podvkrát ohlédla za rokem 1848. V románech Na Librově gruntě a Drašar, v němž vystudovaný kněz neunesel celibát a marně očekává, že mu v úsilí o vyváznutí z církevních závazků pomůže rok 1848. V tomto románě není obrození nahlíženo z pozice

tylovské, ale máchovské. Osobnost probuzeného intelektu a lačných smyslů, jakou představuje Drašar, narážela na tolik předsudků a předpisů, že z dráhy českého vědce a spisovatele téměř vypadla, plného štěstí dosáhnout nemohla.

Mezi autory píšící o venkově patří i Karel Klostermann, jenž proslul svým zájmem o Šumavu. Úspěch prvních románů *Ze světla lesních samot*, *V ráji šumavském* a jeho sebrané spisy ho vynesly na výsluní popularity. Romány *Skláři*, *Za štěstím*, *Kam spějí děti* demonstrují neudržitelnost patriarchálních poměrů v podmínkách dravého podnikání a odloučení od domova. Na „šumavský“ cyklus navázaly *Mlhy na Blatech* a dále román *Ecce homo!*, který ukázal ústupného dobráka, schopného opakovaně odpouštět své ženě nevěru a trpělivě čekat na její návraty. Šumava je v jeho uchopení domovem živlů a živelnosti, zavátých cest a přírodních pohrom. Ukládá krajní zkoušky člověku, který tu má obhájit existenci a nejednou holý život. V čase, kdy se realistická i lyrizovaná próza vzdávaly dějovosti, Klostermann rozšiřoval svou čtenářskou obec soustředěním se na člověka v náročné a nebezpečné akci uprostřed vánic, bažin, bezcestí, tváří v tvář zlovůli lidí a tlakům setrvačného prostředí.

Naši Josefa Holečka se naopak snaží ukázat vizi lidštějšího světa, „království božího na zemi“, ideál lidské družnosti a volné osobnosti, jedince, jehož síla spočívá v odpovědnosti za obec, za národ a lidstvo. Holeček si uvědomuje „znesvěcení“ celého světa, „hltavci země“, ví o vratkosti moderního člověka, který „hledá rovnováhu a jen víc ještě se potácí, jako na mol opilý“ (J. Janáčková, 1994, 112). Nejpoetičtější stránky této prozaické epopeje, plné humoru, jsou spjaty s ději rodinnými a zvykovými. Ty v podobě dětských her, hledání nevěsty, námluv, svateb a různých svátků, spojených se zemědělským a církevním rokem, prostupují v různé míře celou rozsáhlou prózou. V prvních knihách *Našich* (Frantík a Bartoň; Houzír) je zdrojem úsměvné poezie dětské vidění světa. Selští chlupci vnímají svět kolem sebe

všemi smysly, s živou fantazií. Na půdě dětství je Holečkova vize všestranné osobnosti a její nevyčerpatelné aktivity, směřující k ovládnutí a přetváření skutečnosti, představa lidské soudržnosti a pospolitosti, nejkonkrétnější, vzdálená zjednodušující tezi a kazatelství.

„Selský syn“ Holeček v době obecného oslnění městem a průmyslovou civilizací hájil selství. Samostatný rolník uvyklý sloužit půdě a vycházet přitom s přírodou se mu zdál být zárukou stability národa a jeho morálky.

Mezi tyto spisovatele a většinou ponuré ladění jejich příběhů vstupuje J. Š. Baar se svým Janem Cimburou, románem idylickým, hledajícím dobrého člověka a ty jeho vlastnosti, které jsou základem prostého štěstí a života v sepětí s přírodou. V něčem se mu podobá, jak vidíme výše, Josef Holeček, který hledá lidštější svět, a to na pozadí tradic a zvyků.

Jeho román Poslední rodu Sedmerova ukazuje sedláka, který se snaží nesmazatelně zapsat do paměti ^{své} jeho vesnice, aby lidé nezapomněli na jeho jméno, jelikož jeho syn Václav má pouze dceru. Václav se snaží dovést do obce železnici, chce být poslancem v říšské radě, ale to se mu nepodaří. Konání velkých věcí mu zabírá tolik času, že za něj doma vše musí dělat jeho žena a dcera. Václav staví ve vesnici cukrovar a snaží se ji zmodernizovat. Ztrácí se veškerá selská tradice. Cukrovar neprosperuje tak, jak si lidé představovali, takže jde do dražby. Václav si uvědomil, že lidé kvůli němu a penězům zcyničtěli, zpanštěli a zapomněli na své selské kořeny. Baar zde proti tomu všemu protestuje, je pro zachování ^{venkova} venkova.

Kladné stránky venkova a selství pak Baar plně vyobrazuje v románu Jan Cimburou, který je přímo extraktem selství. Jeho literární figura vzniká teprve začátkem 20. století, neodráží už tedy živou a současnou realitu, ale je dodatečnou rekonstrukcí poměrů, které už zanikly anebo se uchovávají jen v náznaku. Je i rekonstrukcí sentimentální, není vytvořen jako konkrétní historický jednatel, ale jako sumační typ, reprezentativní pro venkovskou

patriarchální společnost. Na scéně se objevuje přesně ve chvíli, kdy se začínají projevat negativní důsledky toho, že se patriarchální selství nenapravitelně rozložilo, což Baar kritizuje už v knize *Poslední rodu Sedmerova*. Cimbura není plodem nostalgie po ztracené idyle, ale výrazem obav o hodnoty, které tato životní forma vytvořila a po staletí nesla.

Postava Jana Cimbury je idealizovaná, avšak způsob jeho idealizace je u Baara jiný než u jeho obrozeneckých předchůdců, kde venkovský člověk býval střižen podle ustáleného romantického modelu, kterým byl téměř vždy rousseauovský „nevinný divoch“, popřípadě herderovský „lid“ o sobě, kterého zastupují obvykle figury společensky výjimečné, lidoví hrdinové jako potulný muzikant, vysloužilý voják, dívka šílená z nešťastné lásky, chalupník posedlý utkvělou myšlenkou anebo lakomec, ukrutník, boží dobráček či moudrý písmák.¹⁷ Sedlák se tu vyskytuje jen jako statista v pozadí. Literárním hrdinou se mohl stát teprve potom, když se obrození dovršilo, když se obecné vědomí ustálilo a když historická realita už nemohla být nebezpečná historickému mýtu. Patriarchální selství, jak je ztělesňuje Baarův Jan Cimbura, je ve své poněkud těžkopádné srostitosti pravý opak všeho pokrokářství, vši realistické činorodosti, protiklad toho, čím politicky žilo národní obrození a co se na počátku 20. století začalo stávat politickým programem moderního sociálního hnutí. Nicméně právě selství bylo v obrození a ještě v době, kdy Baarův román vznikal, jedinou reálnou bází národní existence. Skrze ně se skutečně udržela, i když méně okázale, než jak si to přáli buditelé, kontinuita duchovního života národa i jeho řeči. Podnes je náš typologický habitus zcela nemyslitelný bez tohoto zázemí a tohoto pozadí.¹⁸

---

¹⁷ J. Jedlička, 1992, 56n.

¹⁸ J. Jedlička, 1992, 58.

České selství skutečně vytvářelo naše základní životní podmínky, bylo sociálně i mravně normotvorné, vnímali jsme a mimoděk vnímáme dodnes všechny duchovní, sociální i politické krize jako porušení právě těchto norem, zobrazených s modelovou čistotou v postavě putimského sedláčka.

Právě hodnoty selství, sepětí s půdou, rozhodný a samostatný sedlák uvyklý sloužit přírodě, který se zdál být zárukou stability národa, inspiroval nepochybně ruralisty, kteří na Baarovy myšlenky navázali a dál je samostatně rozvíjeli.

Jan Cimbura

Chceme-li se posléze zabývat J. Š. Baarem a Chodskem, nesmíme opomenout ani jeho proslulý příběh z venkovského prostředí, ačkoli není spjat se spisovatelovým rodným krajem. Stejně jako chodská trilogie je i román Jan Cimbura inspirován skutečnou postavou, kterou Baar poznal během svého pobytu u strýce v Putimi. I zde autor zobrazuje venkovský rodinný život, manželství, vztahy rodičů a dětí, úděl výměnkářů, vztahy sourozenecké, lásky a ženitby a vlivy města na vesnici. Nechybí zde ani zřetel k politickému, hospodářskému i mravnímu celonárodnímu a celostátnímu životu.

Když Baar svůj román vydal, kritika se o něj příliš nezajímala, avšak o to víc se těšil přízni čtenářů. „Jihočeská idyla“ Jan Cimbura se brzy stala integrální součástí kánonu české literatury a Baarův „selský mýtus“ působí jako fenomén sui generis právě díky svému širokému čtenářskému vyzařování.¹⁹

„Fenoménu Cimbura“ věnoval esej „O selství aneb Jan Cimbura“ Josef Jedlička v rámci původně rozhlasového cyklu promluv, který roku 1992 vyšel pod názvem „České typy aneb Poptávka po našem hrdinovi“. Upíná se zde k typologii Cimburovy postavy a klasifikuje Cimburu, jak je již uvedeno výše: *„...sumační typ, reprezentativní pro venkovskou patriarchální společnost. Na scéně se objevuje přesně ve chvíli, kdy se začínají projevovat negativní důsledky toho, že se patriarchální selství nenapravitelně rozložilo. Není jen plodem nostalgie po ztracené idyle, ale i výrazem obav o hodnoty, které tato životní forma vytvořila a po staletí nesla.“* (T. Jajtner, 2008, 247)

Ačkoli se Baarova kniha stále vydává a je standardně zařazena do seznamů povinné literatury ve školách, není pochyb o tom, že ono čtenářské vyzařování je dnes podstatně menší, či zcela jiné, než jaké kniha nesla dříve.

---

¹⁹ T. Jajtner, 2008, 247.

Má Jan Cimbura přesto ještě nějaký národní a kulturní význam, nebo je jen pomníkem doby, která „už není“?

Mezi českými modelovými charaktery je vlastně kupodivu málo postav, jimiž se národní kultura rozpomíná na svůj neproměnný a kontinuální základ. I tam, kde vědomě a záměrně razíme typ příkladný až do mytičnosti, dává většinou přednost zakladatelům a iniciátorům, buřičům, rebelům a vzorníkům či alespoň umravňujícím reformátorům. Usedlý a záchovný člověk, není-li interpretován ironicky anebo jako karikatura, vyskytuje se i v české literatuře jen výjimečně.²⁰ Není jím dokonce ani Němcové Babička.

M. C. Putna mluví ve své práci „Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848 – 1918“ o souvislosti mezi Cimburou a Babičkou Boženy Němcové: *„Když se šourá zestárlý Cimbura putimskou návší a rozdává staroselské rýmované moudrosti, a co teprve když tyto moudrosti sděluje knížeti Lobkowiczovi a kníže pak přijde na Cimburův pohřeb, skláněje s v úctě před tímto mužem z lidu, vyvstává analogie sama sebou: Babička a paní kněžna! Idyla na Starém bělidle, idyla a mýtus zároveň!“* (T. Jajtner, 2008, 248)

Ano, souvislost tu jistě je, ale oproti Cimbuřovi není Babička reprezentantem klasického a „typického“ české selství, tedy toho neproměnného a kontinuálního základu naší národní kultury. Babička vsazuje posléze svou moudrost a zharmonizovanou zkušenost člověka vskutku lidového na to, aby nadmíru osvícensky dala ušlechtilý romantický řád upadajícímu světu Starého bělidla a poučila paní kněžnu o jejích lidských a přirozených sociálních povinnostech. Jako řada jiných českých postav původem venkovských tlumočí vlastně to méně samozřejmé v naší kultuře: národní ambici vzdělanostní, státoprávní a obecně kulturní. Kontinuitu přirozené národní existence, již je selství, pokládá za tak samozřejmou, že

---

²⁰ J. Jedlička, 1992, 55.

nepokládá za nutné ji výslovně připomínat. Ostatně Babička je pomezí typ i v mnoha jiných ohledech: pohraničním původem, polořemeslnickým zaměstnáním, sňatkem se zběhlým inteligentem, osudem vojačky a posléze městskou inklinací svých dětí – je člověkem selským jen napůl, jako bezzemek a člověk v jádru putovní, a tím je svým charakterem vlastně rovnou opakem selství. Naopak jeho pravým obrazem je Jan Cimbura.²¹

Oproti venkovským románům jiných autorů, např. Raise, Novákové, Herbena, Preissové, bratří Mrštíků, je Baarov román značně idylický. Vztahy mezi postavami v „Cimburovi“ jsou často až dokonale harmonické. Sňatky, které končí jinde téměř tragédiemi, jsou doprovázeny rodičovským porozuměním. Nelze najít ušlechtilější vztah mezi hospodářem a čeledínem, než jak jej demonstruje Cimburovo čeledínské mládí u sedláka Kovandy. Ojedinělou sousedskou nevraživost snadno potlačí přátelskost kolektivu, který je zprvu trochu nedůvěřivý, ale pak respektuje dobrého a zdatného člověka, jakým Cimbura byl. Vrchnost a sedláci žijí sousedsky vedle sebe a dovedou si sousedsky poradit a vypomoci. Mravně pevný venkov se snadno ubrání rozkladnému panskému a městskému vlivu. Život vesnice podstatněji nepromění ani hospodářské, společenské a politické události druhé poloviny 19. století. V Baarově románu vítězí vždy nade všemi změnami неотřesitelná jistota víry a zvyku.

Vladimír Štěpánek ve své předmluvě k románu píše, že Cimbura je jistě hluboce věřící křesťan a katolík, ale základy jeho mravní osobnosti jsou hlubší a širší, než abychom mohli považovat víru a křesťanství za její výchozí bod. Cimbura čerpá svou víru z hloubky své vlastní osobnosti, ze své hlavy a svého srdce. Zde leží jeho oddanost zděděnému řádu a tradici, což je v autorově pojetí zdroj a opora ideální, harmonické Cimburovy osobnosti.

---

²¹ J. Jedlička, 1992, 55n.

Co zbylo z idyly ve světě, kde padly všechny hranice a kde se „inspirace“ hledá napříč náboženskými a duchovními proudy? Lze Cimburu číst ještě jako literaturu, tj. živé slovo, nebo pouze jako více či méně „zajímavý“ dokument jinak nekonečně vzdálené doby?

Baar chce konzervovat, aniž by přitom nutně trpěl konzervatismem – jak o tom svědčí i mnohé jeho reformistické snahy. Cimburu poukazuje k zásadním hodnotám jihočeského selství 19. století a ukazuje nárok těchto hodnot v ostrém řezu napříč historickými událostmi. Cimburův čas rozhodně není bezčasím, je to čas přesně definovaný padesátiletím mezi roky 1848 a 1898. Sedlák Jan Cimburu má předobraz v reálné postavě narozené v Semicích 17. 6. 1817, který si skutečně vzal za ženu vdovu Piksovou a přiženil se do Putimi.²²

Čteme-li Baarův román dnes, vyvolává v nás mnoho vědomých i podvědomých pousmáních: to je i jádro polemiky o mytičnosti Baarovy knihy. Cimburův svět je „malý svět“, je to svět definovaný jen několika body: chalupa, kostel, pole, mlýn, sousedi v Hradišti a v Putimi. Cimburu sice zajíždí i do Prahy a byl i na italské frontě, jinak je ale člověkem zcela venkovským. Selství je jeho úděl, místo, které přijímá od Boha jako povolání. Jeho činy, zvláště ty pamětihodné (např. záchrana dětí z hořícího lesa), se stávají prostorem, v němž se onen „malý svět“ naplňuje a stává se v pravém slova smyslu světem, tj. celistvostí. Tato malost slouží Baarovi jako příklad velikosti v paradoxnosti křesťanské víry: Cimburu seje, orá a sklízí na polích okolo Putimi, ale tím osívá a sklízí celý svět přijatý jako úkol. Cimburův příběh je po starém vzoru naplněn exemply, v nichž jednotlivá událost nabývá významu univerzálního duchovního symbolu. Srozumitelnost celého příběhu je ohraničena rámcem sdílených hodnot křesťanské civilizace: Cimburu

---

²² T. Jajtner, 2008, 249.

nepochybně má vystoupit jako někdo, kdo naplňuje ideál (odtud ona „idyla“) „selského rytíře“.

Jako vesnický kněz, ač nepochybně skutečný literát, usiloval Baar nabídnout právě ono exemplum, idylizovaný obraz sedláka, který ve svém kraji proslul. Garance srozumitelnosti jeho románu je celistvost tohoto světa: mikrosvět putimského sedláka je v přísném poměru ke zbytku světa. To je důvod, proč Cimbura netrpí onou nízkostí a obhroublou komičností selských figur českého obrození, např. postav her Klicperových a Tylových. Je si vědom své důstojnosti, která vystupuje s hrdou jistotou o pravdě vlastního stavu tváří v tvář vrchnosti. Nechce si hrát na pána, jímž není: symbolicky tu vystupuje jeho spor s neřádným sedlákem Kláskem, který se dal na politiku a hraje si na něco, co není a nikdy nebude. Cimbura rozhodně není politicky korektní. Ale míra jeho politické nekorektnosti je dána logikou uzavřeného světa naplněného sdíleným smyslem, který ohrožují nejrůznější svůdná lákadla. To je ostatně onen „konzervující“ princip, který může jinak tak snadno vyznívat jako tupé selské „zápecnictví“. Cimbura se bojí, že důstojnost selského stavu před Bohem upadne, propadne-li peněžnímu kapitalismu a demokracii, ve které se starosta bude volit na základě hezkých řečí a mediálního obrazu (jako Klásek). Hrdému sedlákovi se ale nelíbí ani Židé a Němci, ba ani vychytralý kníže, který brzy pochopil, jak to v kapitalismu chodí. Bouřlivý rozvoj zasáhne i Putim, a poté, co se roku 1884 začne stavět železniční „transverzálka“, se do obce přistěhuje Žid. Krámek Salomona Steinera vystupuje v Baarově líčení jako biblické exemplum plné nemravných lákadel: „*Sodoma, učiněná Sodoma je tam,“ usoudil chalupník Štěrbá. Slovo se ujalo a jinak než v Sodomě u kupečka se neříkalo.*“ (J. Š. Baar, 1985, 331) Cimburův syn Martin se ale nenechává svést ani „šveholením slečinky“, která láká zákazníky dovnitř: „*A nač bychom chodili,*“ ozval se první Cimburův Martin, silák po tátovi, „*nám se vedlo před*

vámi dobře a bude i bez vás,“ na patě se otáčí a všichni za ním odcházejí.“ (J. Š. Baar, 1985, 330) Obec se zkrátka s Židem ani s jeho krámkem nesmíří a Salomon je nucen Putim opustit, protože obchody nejdou. Když se před odchodem ptá, co je na jeho krámku tak zlé, sousedé odpovídají: „Protože nejste náš člověk ani krví, ani jazykem, ani vírou. Máme své dva kupce, proč nepřát zisku jim a nosit ho vám?“ (J. Š. Baar, 1985, 337)

Politická nekorektnost, ba přímo opovržlivá xenofobie, jak tomu většinou rozumíme dnes, se tu mísí s logikou tohoto starého „katolického světa“: nevraživost katolicismu vůči jiným náboženstvím, v širším smyslu kulturám, tu ale není násilná. Putimští katolíci Salomona zdarma odstěhují na ražické nádraží, ženské za ním udělají tři kříže, splní povinnost^k bližního^o, nejsou nevraživí násilným způsobem: vědomí povinnosti vůči své kultuře je jim natolik zásadní, že se s ním vypořádávají po svém.

Sám Cimbura není nenávisným odpůrcem všeho nového, je spíše zvědavým kritikem, který i ve stáří rád pohovoří s lidmi, zvláště s cizinci, od kterých se může mnoho nového dozvědět. Není ani omezeným hlupákem. V Praze navštěvuje muzea, se zájmem přemítá nad Písmem a čte. V dojemném, ale i úsměvném rozhovoru starého Cimbury s knížetem na knížecím statku hájí sedlák staré, národně „české“ selství, zatímco kníže, jinak v zásadě podobně konzervativní jako Cimbura, proti tomu klade ideály hospodářství, které je založené na pragmatické efektivitě. Sedlákovi se nelíbí, že kníže ruší pastviny, protože je přesvědčen o přednosti „orebního“ hospodářství. Cimbura proti tomu staví dojemnou vizi starého světa. Prohlídku pak uzavírá jakýmsi duchovním testamentem: „Člověk má pracovat, protože je k práci stvořen, jako ryba k plování anebo pták k letu, protože bez práce se mu stýská. Má pracovat radostně a při práci si prozpěvovat, ale nemá mít nad sebou hlídače, nemá být poháněn nadávkami, hrůzou a pokutami. I ten dozorce každý má pracovat a lidu příkladem práci

ukazovat. U nás neurážíme dělníka, nevyvyšujeme se nad něho, ale s ním ve všem rovni do díla se zapřáhne, ba sedlák sám horší a těžší práci sobě přidělí a dělníku jako hostu dá přednost. Oba jako bratři pracují a k stolu společnému usedají.“ (J. Š. Baar, 1985, 320) Tato výzva je neodbytně spjata s katolictvím.

Cimburu by nejspíš děsil dnešní globální, multikulturní svět, avšak ne proto, že by byl omezenec, kterému stačí hranice jedné obce, ale proto, že v univerzálním světě žít nechce a rád se smíří jen s jeho malým výsekem. Jeho putimský svět mu stačí, ale kvůli tomu nutně neodmítá vše jiné. Katolické vědomí přisuzuje světu světovost tím, že má jednoho Pána, kterého nelze ztotožnit s žádnou pozemskou mocností. V Cimburově ^{světě} má všechno své místo a jeho neduhy jsou vždy konkrétním osobním selháním člověka, jak to platí pro Kláska, pro neřádného dělníka Paroubka, který proklíná selskou práci, a tak to dopadne i se všemi ostatními.

Josef Jedlička tvrdí: „*Selský svět a selství jako instituce ... nemohlo obstát v centralizujícím se světě. Možná však, že není daleko doba, kdy jeho hodnoty přijdou znovu ke cti. Alespoň ono poselství obsažené v Janu Cimburovi – že život může mít nadosobní, ale přitom nemusí mít neosobní smysl.*“ (J. Jedlička, 1992, 61)

Cimburův vztah ke katolické víře je odrazem náboženské praxe českého venkova 19. století, a přece je i zřetelně osobní. Náš sedlák přijímá hierarchický princip církve (svátostný původ duchovního úřadu), poslouchá Boží slovo a jeho služebníky v kostele, ale přemýšlí o něm. Jeho „přirozený svět“ jaksi nesnese odtažitou abstrakci: „*Jako rosa na zprahlou zemi – tak padlo slovo boží do jeho vnitřní modlitbou rozpálené, rozžhavené duše. Lačně poslouchal – ale v duši kazatele doplňoval – opravoval – sváril se s ním, přel – a měl radost, když kazatel – jako by věděl, co Cimburu myslí – další větou spor urovnal, vysvětlil, námitku vyvrátil. Když se tak nestalo, tu jako s ostnem*

v duši stál Cimbura a úsilně o tom přemýšlel, v bibli četl – až pravdy se domakal a světla v duši zjednal. ... A proto káže pan farář: „Jednej právě – a neboj se císaře ani krále – Boha netřeba se bát, ale třeba ho milovat.“ (J. Š. Baar, 1985, 134)

Cimbura není teolog, jde mu jen o to si ve věcech víry zjednat srozumitelný pořádek a držet podstatné principy: zajímá ho jasnost nauky, nikoli zákruty jejího vysvětlování. Jak se dovídáme o kousek dál, takový člověk byl Baarovi zřetelně ideálem: „Stal se z něho klidný, přirozeně žijící sedlák – a ani necítil, že jsou kolem něho nastaveny ohrady, jako je náboženství a zákony – žil naprosto svobodně – podle své šlechetné vůle, a nepřicházel s nikým do sporů – necítil tíže trestů ani pouta zákonů.“ (J. Š. Baar, 1985, 135)

Náš hrdina slaví neděle, prochází statkem a žije svátečním časem. Patriarchální selství, jehož je dědicem, bylo založeno na posvátném vztahu k půdě a ke svěřenému. Celý přírodní svět je mu především světem stvořeným, ukazuje na Stvořitele – odtud všechny ony rýmované moudrosti typu „včeličky, Pánaboha dělničky“. Jako stařec vypráví dětem o světě, učí je poznávat nejrůznější pro život potřebné věci ~~a učí je poznávat nejrůznější, pro život potřebné věci~~ a učí je jasně rozlišovat dobro od zla. Jakkoli idylicky může dnes ^{Cimbura} ~~Cimbura~~ obraz Yobklopeného dětmi působit, přesto vyvolává otázku po onom typu pedagogiky, bez níž by se celá tradice české selské civilizace nemohla udržet při životě. Idylizovaný obraz jistě svádí k mýtu a ke kýči, ale přesto zde v komunikaci mezi generacemi a v tradici předávaného dialogu cítíme víc než pouhý sentiment „starých zlatých časů“.

Dojemně i komicky působí také rozhovor s knězem na konci Cimburova života. „Naivně“ si tu představuje, co se stane těsně po smrti. Začíná tím, že se pokloní, což na zemi nedělal před nikým, ani před pány, ani před faráři. Pak se ovšem hned vyptá na osud svých blízkých a ti mu poradí, jak se má

v nebi rádně chovat. S nimi potom zajde k českým zemským patronům, odtud k Panence Marii, která ho snad „*k svému synu doprovodí*“ (J. Š. Baar, 1985, 376). Sedlák věří tradičně, zděděně, „národně“, ale ví, že nakonec jen „celý dobře prožitý život“ přivede člověka k setkání s jeho Původcem. Symbolickou nahotu křesťana před branou smrti vyjadřuje i posledním gestem, přáním, aby ho snesli z postele a položili na holou zem. Idylu křesťanského světa pak doplňuje osobní loučení obce s mrtvým a pohřeb, který slovy jeho syna naposledy vyvádí Cimburu před naplněný Boží svět: „*Proto prosím muže, ženy, starce, stařeny, ptáky v povětrí a ve vodě ryby, odpusťte mu všechny jeho lidské chyby.*“ (J. Š. Baar, 1985, 384)

Jak vidíme, Cimburu tu není od toho, aby byl myticky vytrhován z doby, v níž „žil“, ani ze selského života. Není ani žádným „zrcadlem věčného“. Už při svém vzniku byl postavou, která kdysi „byla“, odkazem k minulému a pomíjejícímu (a tím i jakýmsi nostalgickým ohlédnutím). Čteme-li tento román po sto letech, hrdina zůstává „naivním“ věřícím, ale není hlupákem, protože věří v základy naší vlastní kultury. Bez této důvěry lze jen těžko předávat právě tyto hodnoty, předávat vědomí, že navzdory všemu to „byl“ život. Cimburův svět hrdé příslušnosti k vlastnímu stavu určené osobním Bohem je světem svobody. Jeho „naivnost“ je ona nahota, se kterou na svět přicházíme a s níž odcházíme.

Jan Cimburu je idyla jihočeská. Váže se k selskému původu většiny z nás. Je zřejmé, že malost Cimburova světa, tak jako malost „českého světa“, nemusí být vždy jen handicapem.

Náš sedlák je „z chudého pytle“, nemine ho vojenská služba, vrátí se do vsi příliš starý na ženění a příliš chudý, aby mohl začít řemeslo. Je zcela typický tím, jak vůbec ani nepomyslí na nějakou jinou existenci než rolnickou, tím, že odchod „do světa“ pro něj není příležitostí k radikální životní změně, ale nevídanou ^{z mladou dívkou} poruškou. Jisté, že by tento povahový rys mohl

heroizovat jeho „věrnost“, „oddanost půdě a předkům“, ale nečini tak ani Baar a neodpovídalo by to ani skutečnosti. Podstatou selství je jistota, že život člověka se dá naplnit smyslem jen na ohraničeném terénu.

Česká selská ~~záchovnost~~ má ještě jiný smysl, než je obvyklý konzervatismus, totiž ~~smysl~~ zachovatelný v původním významu toho slova. A odtud je pro nás každý přesah z této enklávy počínání povážlivé a podezřelé, potenciálně nebezpečné našim přirozeným psychickým dispozicím. Zde je zřejmě jeden z kořenů našeho individualismu, odtud plyne i naše nedůvěra k obecnějším institucím a naše opatrnost, leckdy hraničící až se zbabělostí.²³

Cimbura také neřeší svou životní situaci nijak hrdinsky. Jde prostě za staršího pacholka k sedlákovi, který je mu přátelsky nakloněn, a při první příležitosti si vezme vdovu se dvěma dětmi, prakticky jediného partnera, který přichází v úvahu. Uváže se tak k těžké povinnosti a vezme na sebe obrovské břemeno práce, ale rehabilituje se tím sňatkem zároveň sociálně, a zvykovým pořadím se posléze stane putimským sousedem. Naplní, a o to jde, svůj život řádným konáním, včlení se jako souladná součást do společenství, které mu se vším všudy odpovídá.

Baar také poutavě líčí, jak se Cimbura po sňatku proměňuje ze samotáře trochu podivínských sklonů v zralého a činného muže. Zajímavá není ta změna sama, ale to, že tak sedlák činí vědomě, dokonce jaksi proti své nejvlastnější nátuře – z povinnosti, protože se to tak sluší, protože mu tak velí úcta ke starým zvykostem i osobní úcta k sousedům. Neboť to je nejpozitivnější a nejvíce kritizovaný rys selství: že přidržuje člověka k řádu a zvyku, že ho váže bez ohledu na jeho individuální sklony a libůstky, že ho zahrnuje v nadosobní soubor života, který jej na všech stranách přesahuje a pro nějž je člověk jen místem průchodním.²⁴

---

²³ J. Jedlička, 1992, 59.

²⁴ J. Jedlička, 1992, 60.

Ochota, s níž se Baarův hrdina tomuto formujícímu tlaku podřizuje, není pasivita. Cimbura je sedlák, statečný chlap a člověk přísný a nesmlouvavý; ostatně i muž osvícený a v lecčems předstihující své vrstevníky, který nejednou prokázal, že se nebojí sporu a že je schopen, když je v právu, hájit svou věc až do konce. Respektuje-li závazné hledisko selské společnosti, neustupuje moci, ale přijímá toto hledisko, protože je bere za své. Společenství, v němž žije, ho neovládá prostřednictvím neosobních institucí, ale bezprostředním kontaktem a normou odvozenou z konkrétních potřeb, jak vznikají v mezilidských vztazích.

Sluší se být věrný a nápomocný své ženě, a Cimbura tak činí, protože mu není nesnadné zamilovat si životní družku a spolupracovníci. Je řádné a muže důstojné, aby odevzdal synům neztenčeně, co sám po otcích zdědil, a Cimburovi není zatěžko splnit tento příkaz, protože pracuje rád, země si váží a ve svých dětech spatřuje pokračovatele vlastního života. Je povinnost dbát o věci obce a ustoupit se svým nárokem nároku obecnímu, a ani v tom nemá sedlák zapotřebí se povinnosti vzpírat, protože obecní záležitosti splývají s jeho vlastními a není jiného životního terénu než právě tento mikrokosmos obce. A sluší-li se, aby si jednou za čas člověk povolil a o pouti či posvícení „vyváděl“, podřizuje se skromný a střízlivý Cimbura i tomuto zvyku, třeba jen proto, aby nezahanbil ty ostatní.

Protože selský svět a selství jako instituce je ono z mála lidských zřízení, které není zaměřeno na instituci, ale na člověka. Tím, že ho respektuje v jeho životní konkrétnosti, musí se všem radikalistům jevit jako úzkoprsé a neheroické.²⁵

Tradice obsažená v „Cimburovi“ je nejspíš i důvodem, proč je tento román neustále oblíbený. Cimburovská tradice má velmi určitý obsah. Znamená představu, že „minulý“, „neporušený“, „původní“, „přirozený“

---

²⁵ J. Jedlička, 1992, 61.

člověk je svou podstatou dobrý, tak jako je, v tomto pojetí, dobrý celý neporušený, původní svět, země, zvíře, strom, rostlina. V tomto smyslu je v románu důsledně rozvinut nejen obraz lidské a mezilidské harmoničnosti, ale harmonické symbiózy s přírodou, obraz Cimbury – milovníka a znalce koní, něžného pěstitele stromů, oddaného rozsévače, orače a žence, syna přírody, bez které pro něj není života. Na prahu smrti se loučí s přírodou, a krajinou jako s lidmi. Příznačně lne z lidí nejněžněji a nejoddaněji k lidem nejpřírodnějším a nejpřirozenějším, k dětem, v nichž se nachází „původní“ člověk. Toto pojetí tradice ukazuje ne na nějaké náboženské dogma, ne na zatuhlé staromilství, ale na významné novodobé ideologické souvislosti. Od chvíle rozvoje peněžní morálky, kapitalistického rozporu mezi kapitálem a prací, nelítostné průmyslové civilizace a nenasytné konzumnosti vznikl sen o původním člověku, jenž šťastně žije „v lůně“ přírody.

Baar jakoby vyzýval svým dílem k přirozeným lidským vztahům, ztraceným v moderním odlidštěném světě, avšak ne k restituci minulých forem života, které již pominuly. To je zřejmé i ze spisovatelova podání jeho idyly. Baar svého hrdinu chválí, má ho rád, ale stojí nad ním. Chválí Cimburův základní mravní vztah ke světu, ne však to, co znamená nenávratnou minulost a přežilé formy života a myšlení. Explicitně to vyjadřuje v otázce účelného a lepšího hospodaření na venkově, v sociální otázce starých lidí ve vesnici a také výslovně označuje Cimburův duchovní i hmotný svět za překonanou minulost. S touto „kritickou“ složkou spisovatelova vztahu k jeho ideálu a hrdinovi se dostáváme k další podstatné stránce díla. Baarův román o vítězné převaze dobra nejen nespolečá na kouzla a zázraky tradiční pohádky, ale překonává i typické formy novodobých obrazů ideálního hrdiny a světa, styl tendenčního a výchovného románu. Cimbur se hrdinsky projevuje v typických, realitou diktovaných situacích (zachrání své děti před ohněm, vytáhne koně z blata, zdvihne fůru s mandelí,

postaví se proti přesile). Jeho síla nikdy není vyumělkovaně motivovaná ani samoučelná. Cimbuřovi je cizí exhibice: není-li ^{to} naléhavě třeba, je nejprostším, nenápadným člověkem. Takto se Baarův román liší od idealistického románu, ve kterém je hrdina psychologicky jednostranný a postavený do takřka zázračně nahodilých dějů. Spisovatel tedy uplatnil v obraze ideálního světa nové realistické podání, což bylo možné proto, že jeho zájem o ideální svět, jeho iluze o dobrém původním člověku vyrostla ne z nepřátelství ke skutečnosti, k civilizaci, k pokroku, ale z hlubokého a účastného prožívání rozporů a problémů současné společnosti.

To, co našel Baar v Janu Cimbuřovi, pak hledal i na Chodsku, které pojal jako základnu, na které chtěl ukázat nadosobní hodnotu myšlenek jihočeské idyly – selství, základní hodnoty lidského života, zachování rodu, zvyků a tradic, víry, odkazu předků atd.

V mnoha místech románu nacházíme podobnost s chodskou trilogií, kde ^{to} je tradice a odkaz předků tím nejposvátnějším dědictvím, které se snaží sedláci chránit, ať už před chalupníky, či před „měšťáky“. Ani politický a národnostní vývoj roku 1848 nezanechal na chodské vesnici viditelnější stopy, nad čímž se pozastavovala „paní komisarka“. Chodové se snažili chránit své „lůsy“, které jim podle práva předků patřily, snažili se chránit své zvyky a majetek, neustále vzpomínali na Kozinu, který se za jejich privilegia a dávná práva potýkal s vrchností. I Chodové jsou věřícími křesťany, víra je jim věcí posvátnou, ale stejně tak jsou jim posvátné jejich tradice a zvyky, dědictví ^{to} jejich předků, moudrost starých lidí a samozřejmě i jejich selský stav. Je v nich zakořeněno soužití a souznění s přírodou, prací, s ročními obdobími. Toto všechno řídí jejich život, jehož smyslem je nejen víra, ale především výchova dětí, péče o jejich statky, zvířata, pole, boj za jejich zem, ^{to} jež tolik milují, tolik si jí váží, ze které vzešli, a do které budou po smrti uloženi.

Jak Cimbuřovi, tak Chodům v Baarově trilogii i v jeho dalších „chodských“ knihách je jejich rodná země alfou i omegou bytí. Živí je, život jim bere, dává jim klid a víru v budoucí časy. Víru, že stále bude pro co žít, že i jejich děti budou mít svůj kus světa, budou mít kde pracovat, budou předávat tradice a selství dalším generacím. Cimbura i Chodové lnou k půdě, zvířatům i dětem, jelikož právě v nich vidí to dobré, základní a podstatné, co obohacuje život a povyšuje ho v očích Boha za něco smysluplného, nutného, na něco, co stojí zato uchovat.

Také sběrem chodských písní, říkadel, pohádek, pověstí, pořekadel a zájmem o tento folklor vůbec se snažil Baar zachovat selství, které postupně v moderní době vymíralo. Vždyť právě zvyky a tradice napomáhaly oživit odkaz předků a přidršet selského člověka u půdy, víry v Boha a prostého, pro spisovatele ideálního života.

Jindřich Šimon Baar – folklorista a sběratel

Pojďme se tedy nyní věnovat právě Baarovu sběratelskému dílu, kterým se nažil zachovat odkaz předků, tradice a zvyky, tolik vyzdvihované v Janu Cimbuřovi.

Baarovo literární dílo je dobře známo, třebaže o něm chybí obsáhlejší studie či monografie. Přesto je nám tento spisovatel v nejednom směru osobností málo známou či dokonce neznámou, jako je tomu například s jeho účastí na reformačním hnutí českého katolického duchovenstva. Další méně probádanou oblastí Baarovy ^{činnosti} je ^{činnosti} sběratelská a publicistická ^{ve} v ^{oblasti} oblasti lidové slovesnosti a národopisu ^{jeho} rodného Chodska.

A kde se vzala Baarova láska k chodskému folkloru? Odpověď je prostá. Počátky nalzáme už v jeho dětství. Spisovatelův dědeček ^{a matčin dědeček} Simon Sepl, byl vynikajícím a oblíbeným vypravěčem. Na „hyjtách“ u něho naslouchal vnouček se zaujetím jeho vyprávění o životě starého Chodska, zde poprvé poznal pověsti o Kozinovi a Lomikarovi, pověsti o křížích a památných kamenech. Také jeho ^{matčina} babička Marie Šeplová byla výbornou pohádkářkou a její vypravěčské umění zdělila i nejstarší dcera Anna, Baarova maminka. I v rodě otce Jiřího Baara byla atmosféra chodského prostředí velmi silná. Zde byla nositelkou chodských tradic především babička Dorota Baarová a její syn, putimský farář Josef Baar. A tak už dětská léta vytvářela základ spisovatelova pozdějšího pevného sepětí s Chodskem a jeho lidem.

V roce 1884 kvartán Baar přečetl Jiráskovy Psohlavce. Roku 1924 Baar ^{na dějiny s d} vzpomíná: „Dojem byl tak silný, že jde se mnou životem a půjde až do hrobu.“ (J. Š. Baar, 1976, 9) Atmosféru ^{těchto} chvil na „hyjtách“ vystihl pak velmi sugestivně a plasticky v Paní komisarce ^{všeobecně} při vyprávění starého Taračky. Baar zde vše vykreslil jako mohutnou historickou fresku, jako hrdinskou epopej o slavné minulosti kraje. Psohlavci jsou tedy dalším popudem pro spisovatelovu lásku k chodské historii a folkloru. Je proto přirozené, že své

první literární pokusy v časopise domažlických studentů První vzlety (1887-1888) uveřejňuje pod pseudonymem Hynek Chod Klenčský (později volí pseudonym Jan Psohlavý) a že se obrací k rodnému kraji (básně Lamingen a Dudák, prózy První lov s Chody, Z mého rodiště, Z chodských utrpení).²⁶

V semináři se Baar pokoušel získat pro národopisnou práci své kolegy. Roku 1889 přednášel v Růži Sušilově, kulturním spolku pražských bohoslovců, o stavu Chodska. Nastínil charakter Chodů i příčiny úpadku jejich svérázu. Cestu, jak tomu čelit, vidí v náboženské osvětové práci. V listopadu 1891 otiskl Baar pod názvem Facta loquntur (Skutečnosti mluví) kritiku Hruškovy studie Národní píseň na Chodsku, což je jeho první vystoupení na veřejnosti a jeho první publicistický národopisný projev. Díky němu také vznikl při Růži Sušilově, jejímž předsedou byl zvolen, národopisný kroužek. Po jeho odchodu ale kroužek upadal, až nakonec zanikl. Baar v posledním roce studia vyjádřil svoji touhu po studiu Chodska a folkloru takto: „Jsem pevně rozhodnut, budu studovat a už studuji své širší rodiště, Chodsko, ve všem směru. Budu se obírat kulturní historií vůbec, národní písní zvláště, budu sbírat všechny příspěvky a droby k velké kulturní historii české ... Nepovolím ... Nejprve budu psát kratší, věrné scény ze života chodského, např. při pohřbu, svatbě, křtinách.“ (J. Š. Baar, 1976, 11)

Jako seminarista trávil Baar prázdniny v Klenčí, kde studoval matriky i kroniku rodného města a výsledky zveřejňuje v Poslu od Čerchova (1891-1894). Ale především chodil mezi lid, sbíral jeho písně, zvyky, pověry, zapisoval i drobná prozaická vyprávění, zaznamenával lidová rčení a přísloví, charakteristická slova, všímal si jazyka a jeho stavu. Prošel vesnice horního Chodska – Postřekov, Újezd, Díly, Luženice, Klenčí, méně pak vesnice dolního Chodska, kde mu pomáhaly sestry Anna a Barbora Jindřichovy. Objevil několik vynikajících zpěváků: Konopíka a Švajnera v Luženicích,

²⁶ J. Š. Baar, 1976, 9.

Šteffka v Újezdě, Bartovského v Brnířově, starého „houdka“ (H. Houdka) Jakuba Záhoře (Bětáka) v Dílech a především „mlnáře Hadama“.²⁷ Tak se rodila Baarova sbírka chodských písní, postupně doplňovaná a rozšiřovaná, takže její obsah odhadujeme asi na 1400 písní, doloženo je celkem 1230 písní.²⁸ Omezila se pouze na texty, jelikož Baar neměl hudební vzdělání a melodie zapisovat nemohl. Dlouho měl sbírku u sebe, až v květnu 1923 ji odevzdal Jindřichu Jindřichovi, aby ji použil k vydání Chodského zpěvníku. Tím se naplnil smysl Baarovy sbírky, smysl jeho sběratelské činnosti. Baar se necítil na to, aby psal o lidových písních odborné studie, ale přece se o to pokusil. V Baarově muzeu v Klenčí se dochoval rukopis stati Kněz v české prostonárodní písni. Baar ji napsal asi v druhé polovině roku 1892, ale byla otištěna až po jeho smrti. Zamýšlel publikovat i další články, avšak vydával jen drobnosti v Českém lidu. Plně tento nasbíraný materiál využil až později ve své beletristické činnosti.²⁹

Jednou součástí tohoto Baarova sebraného materiálu je cyklus písní, které se zpívaly k tanci „do kolečka“. Je to vlastně jediný soubor chodských písní, jež Baar otiskl nebo k tisku připravil. Pro ilustraci uvádím několik slok jako příklad:

*„Dnes tejden celej den
sluničko svítilo,
dnes tejden celej den slunce svítí.*

*Sluničko svítilo,
mně se to líbilo,
že je mý děvčátko jako kvítí.“*

(J. Š. Baar, 1976, 44)

²⁷ J. Š. Baar, 1976, 11.

²⁸ J. Š. Baar, 1976, 565.

²⁹ J. Š. Baar, 1976, 12.

*„Dyž sem, dyž sem, dyž sem
konička česával,
dyž sem, dyž sem, dyž sem
koně česal.*

*Muj milej dobře ví
vo našom punebí,
muj milej dobře ví,
de já bývám.*

*Koničky česával,
na milou volával,
dyž sem, dyž sem, dyž sem
koně česal.*

*Stoupne na kopeček,
muj zlatej chlapeček,
kouká se okýnkem,
kam si líhám.“*

(J. Š. Baar, 1976, 54n.)

Dále Baar sbíral ukolébavky, texty her s malými dětmi, „rozpočítavadla“, otloukání píšťalek, halekačky, říkadla a posměšky na jména, např.:

„Dodla, kráva tě bodla.

Kube, co z tebe bude? Kůže na buben, budeme bubnovat vokolo humen.

Marie čurie vylila pomyje, volála: čurýk, čurýk!

Tomši, hromši, už je po mši.“ (J. Š. Baar, 1976, 81)

Sepsal také místní škádlivky, jako např.:

„Klenčáci, měšťáci, za groš jezdí na práci.

Klenčácií! Žebrácií! Chtějí se mít dobře bez práci! Říkají si měšťáci!

Postřekovští buláci, vožralové, tuláci.“ (J. Š. Baar, 1976, 82)

Dalším oddílem jsou dětské hry: hra s beruškou, hra na žida, hra na bejčka, hra na loch, hra na slepou bábu; také popěvky, parodie, satiry, které jsou velmi hezké a zábavné:

*„Náše Káče má,
jak se přiznává,
túze velkou louku.*

*Do ji poseče,
že mu napeče
hned po strychu dolků.*

*Žádnej neví, co já mám nejrači,
žádnej neví, co já mám rád!
Vovčičku pečenou, divčičku slečenou,
to já mám nejrači, to já mám rád. “*

(J. Š. Baar, 1976, 89n.)

*„Šla Němkyně po slnici,
nesla v nůši koření,
potkal tě jí šelma Němec,
vybral jí je do zrní.*

*Jeden bábu politoval,
druhej: Bábo, čert tě vem!
Pročpa chodiš vo půlnoci,
proč nechodiš, dyž je den? “*

(J. Š. Baar, 1976, 91)

*„Hop, Manka, mazej boty,
pojedeme do roboty.
Manka boty mazála,
haž jí kůže vrzála.*

*Hej, Manka, ty si prdla!
Není pravda, bota vrzla,
Já neprdla eště dnes,
ty v hrdlo přeš jako pes. “*

(J. Š. Baar, 1976, 93)

Nesmějí chybět ani písně milostné, rekrutské a vojenské, epické, písničky všedních dnů i svátečních okamžiků (koledy, písně zpívané o Velikonocích, Hra o svaté Dorotě, obžínková píseň a svatební písně):

*„Škály se pukají, voda se prejská,   Nejenom po tobě, pro tvoji lásku,
že se mi po tobě, Haničko, stejská.   že jsem tě miloval, zlatej obrázku. “*

(J. Š. Baar, 1976, 120)

*„Ráda bych vás, vojáci, pro vaší legrací,
ráda bych vás, vojáci, milovala.
Vy ste hezký hoši, hezky vám to sluší,
ráda bych vás, vojáci, milovala. “*

(J. Š. Baar, 1976, 135)

„Přišla k nám radostná novina,
předčasná ha jistá novina,
leží v Betlemě v chlívě na seně
pacholátko malý, hezoučký,
boubelatý, krásný, heboučký.

Z Marýje panny je zrozený,
to pro šecky lidi k spasení.
Jen honem běžte, k němu pospjište,
pacholátka i vy děvčátka,
k potěšení toho dítěátka!“

(J. Š. Baar, 1976, 147)

Během svého dvouletého pobytu v Přimdě se snažil ve ~~svém~~ sběratelství pokračovat. Zajímaly ho osudy českých lidí v tomto poněmčeném kraji, všímal si zvyků tamních Němců, porovnával jejich kroj s krojem chodským, sbíral česká slova v německém nářečí, zajímal se o kamenné kříže, tzv. baby, jež znal už z Chodska, kde byly považovány za cyrilometodějské. Tak o nich vypravoval páter Faster ve fragmentu zamýšleného čtvrtého dílu chodské trilogie, vydaném příležitostně pod názvem Výlet na Výhledy. ^{V Přimdě} Zde Baar také připravil druhý cyklus písní Do kolečka. /

V dubnu a květnu 1893 ^{na folklorním} otiskl pod šifrou „Liga + 21“ ve třech číslech Čecha článek Národopisná výstava a kněžstvo.³⁰ Hlásil se v něm k tradicím českých vlasteneckých kněží (Sušila, Kamarýta, Kuldy, Krolmuse) a žádal, aby se i ~~dnešní~~ ^{v jeho době} kněží aktivně účastnili příprav výstavy. Chtěl také, aby výstava měla zvláštní církevní oddělení, které by dokumentovalo aktivní účast vlastenecky smýšlejících kněží na národním životě.

Odchodem z Přimdy a krátkým působením ve Spáleném Poříčí se uzavírá první období Baarovy folkloristické a národopisné činnosti, období velmi plodné, v němž začátečnickou nezkušenost nahrazovala láska k rodnému kraji, zaujetí pro předmět studia a nadšení, s nímž ke všemu přistupoval. Je to též období, kdy chtěl Baar sloužit svému kraji, morálně jej zvelebit, proslavit ho, ale také navázat na tradice vlasteneckých kněží a získat pro podobnou práci své kolegy. Materiál, který za těchto šest let

³⁰ J. Š. Baar, 1976, 13.

nashromáždil, je hodnotný a bohatý. Baar byl velmi všestranný – v jeho sbírce nechyběly ani „daremné“ písničky, tj. písně lascivního charakteru, které však většinou zůstaly utajeny v jeho rukopisném archívu, na veřejnost se dostaly jen zlomky.

V dalším období, které je spojeno s Baarovým působením v Ořechu, jeho folkloristická a národopisná práce ustrnula, jelikož ho plně zaměstnávaly jeho kněžské povinnosti a literární tvorba. ^{a svou roli udržela v zemi vylidnět lidstvo} Občasné ^{krátkodobé} návštěvy Klenci nemohly nahradit ^{styk} s rodným krajem. Ten ^{nebyl} natolik intenzivní, aby dával podněty k dalšímu studiu lidové slovesnosti a národopisu. Částečnou náhradou ^{chodského} prostředí byla Baarovi matka, která svými ^{vzpomínkami,} ~~svými~~ vyprávěním o Chodsku, o jeho minulosti a životě ^{chodského} jeho lidu zpříjemňovala synovi působení v Klobukách i v Ořechu. Vše si zapisoval a později využil ve svém díle.

Roku 1903 vydal Baar pod pseudonymem Jan Psohlavý básnickou sbírku Rodnému kraji. ^{Ten} ~~tehdy~~ se ^{s básnickou tvorbou} ale už s básnictvím rozešel a rozhodl se psát prózu. Tematicky se jeho prozaické dílo zabývá dvěma velkými samostatnými okruhy: životem českého venkova (především Chodska) a životem drobných kněží. Z nich vybočuje celkem ojediněle: románem K Bohu (1904), psaným pro americké Čechy, románem Poslední rodu Sedmerova (1901), čerpajícím z prvních let pobytu v Klobukách, cestopisnými fejetony, shrnutými později do knihy Chvilé oddechu (1913), a několika drobnými povídkami či příležitostnými fejetony na nejrůznější náměty.³¹

Chodsko se v jeho beletristickém díle poprvé výrazně projevilo v povídce Pro kravičku (1904), v nostalgickém, trochu idylicky laděném „obrázku Chodska“ s podtextem sociální bída, vyhánějící chodskou chudinu na práci do Bavor, a s podtextem touhy všech Chodů po rodném kraji. Když její výtisk posílal dr. Leopoldu Bozděchovi, klenečskému příteli, v dopise

³¹ J. Š. Baar, 1976, 14.

z 27. ledna 1905 napsal: „*Psal jsem ji víc srdcem než hlavou – a vím, že výchově svého rodného kraje nepřispěl jsem ani za mák – zavíral jsem úmyslně oči před „temným“ Chodskem a viděl je růžově – jako každý zamilovaný, ale zůstanu-li živ a zdrav, tolik mohu říci, že to není mé slovo poslední, které jsem o kraji promluvil. Doba líbánek je teď za mnou – milenec prohlédne.*“ (M. Tauerová) A opravdu. Ve svém následujícím románu *Poslední soud* (1911) se podíval na Chodsko přísnými očima společenského kritika, odsuzujícího lakotu, závist, tvrdohlavost a sudičství, které rozrušují vztahy mezi nejbližšími příbuznými a vedou dokonce k bratrovraždě a vzájemné nenávisti. Po *Posledním soudu* přichází *Baar se Skřivánkem* (1912), s úsměvným příběhem rázovitého postřekovského výměnkáře, člověka moudrého a zkušeného, rozšafného a přímého, neústupné, ^{zvětš} ~~ale~~ v jádru dobré povahy, který patřil k oblíbeným figurkám horního Chodska. V letech války napsal pak povídku *Hanče* (1916), příběh z napoleonských válek, vyznívající jako protest proti nesmyslnému vraždění. Ve všech těchto ^{průběhů} ~~knížkách~~ se výrazně projevuje chodský kolorit a uplatňuje nashromážděný materiál z prvního období. Rodnému městu pak věnoval Baar ⁴ historickou monografii *Klenčí, městečko na Chodsku* (1909), k jejímuž napsání se spojil s historikem Teplým a kterou vydali po čtyřleté společné práci.³²

Z chodské tematiky Baarova prozaického díla se vymyká jihočeský román *Jan Cimbura* (1908)³³. Vyrostl ze studentských pobytů u putimského strýce, faráře Josefa Baara. Spisovatel k němu nasbíral, za velmi aktivní pomoci strýce a Františka Teplého, všestranný faktografický a národopisný materiál. Výsledkem je dílo, které sice bohatě využívá ³ ~~národopisného~~ ^{tohoto} ~~materiálu~~, např. ⁴ ~~obsáhlé~~ ⁵ ~~líčení~~ ⁶ ~~přijímání~~ ⁷ ~~za~~ ⁸ ~~sousedů~~, ⁹ ~~i~~ ¹⁰ ~~různých~~ ¹¹ ~~místních~~ ¹² ~~historek~~, např. o putimských silácích a nebojácných sousedech, ale postavu jihočeského, hluboce křesťanský a hloubavě založeného sedláka idealizuje. Je

³² J. Š. Baar, 1976, 15.

³³ J. Š. Baar, 1976, 16.

to však jediné dílo, ^{ve} při kterém se v té době Baar projevil jako sběratel národopisného materiálu.

Druhý tematický okruh spisovatelovy literární činnosti nedal příležitost národopisného materiálu využít. Kněžská tematika – „farské historky“ a „kněžské romány“ - tvoří většinu Baarových děl tohoto druhého („nesběratelského“) období a vedou od „románu českého kněze“ Cestou křížovou (1899) přes proslulou Farskou paničku (1900) a bolzanovského Pátera Kodýtku (1902) až po román Holoubek (1917), dílo v této řadě umělecky nejsevřenější a nejvyzrálejší. V těchto dílech se zrcadlí to, čím Baar ~~v této době~~ ^{trávil} žil a oč usiloval. Toto období vůbec, a zvláště pobyt v Klobukách (1899 – 1909)³⁴, který jinak spisovateli uspokojení nepřinášel a který také dost těžce nesl, měly pro jeho ideový růst velký význam. Prohloubilo se jeho sociální cítění (poznává život cukrovarských dělníků, což využil v románu Poslední rodu Sedmerova), ~~jeho~~ ^{niv} demokratismus, smysl pro spravedlnost a objektivitu v pohledu na věci a problémy, vytváří se jeho náboženská tolerantnost, zpevňuje se jeho lidský a etický profil, dozrává v něm přesvědčení o propastnosti společenských a sociálních rozdílů uvnitř katolické církve mezi prostým duchovenstvem a vysokým klérem, věrně a slepě posluhujícím papežskému Římu. To vše se v jeho knihách samozřejmě odráží, ~~To vše~~ ^{a/2} ~~jej~~ [↑] také vede do řad reformního hnutí katolického duchovenstva, které přichází s požadavky tak zásadními, že by znamenaly zásadní demokratickou a národní přeměnu katolické církve u nás a také by úplně rozrušily konzervativní ^{strukturu} vysokou církevní hierarchii, vyžadující slepou poslušnost podřízeného duchovenstva. 28. října 1918 byl Baar zvolen předsedou obnovené Jednoty katolického duchovenstva. Jelikož byl vznětlivé povahy, měl často problémy. Když viděl marný boj kněžstva s nadřízenými, ^{chtěl} chce se vzdát kněžské činnosti a věnovat se jen psaní.

³⁴ J. Š. Baar, 1976, 16.

Do tohoto období také spadají dvě důležité události, které měly zásadní význam pro ^{létá} období následující. Je to obnovení přátelství s chodským národopiscem a dialektologem Janem Františkem Hruškou a navázání kontaktů s druhým chodským národopiscem a propagátorem chodské lidové hudby Jindřichem Jindřichem, jež se postupně, a především po návratu na Chodsko, změnilo v pevný přátelský svazek.

Když roku 1919 ^{1. předsedl} přestěhuje na Chodsko, začíná jeho další, v pravdě folkloristické období. Trvale se usazuje v Klenci ve svém ^{vlastním} vytouženém domě, s nadšením se ihned pouští do práce, kterou téměř ^{všichni} věnuje rodnému kraji, jako by ^{chtěl} chtěl nahradit to, co téměř po čtvrtstoletí, ne vlastní vinou, opomíjel a zanedbával.

Jestliže v ^{Baarově} prvním období, kdy bylo jeho snem stát se básníkem, byla středem ^{jeho} zájmu lidová píseň, pak po roce 1919, kdy už si získal dobré jméno jako prozaik, se zaměřuje hlavně na druhou skupinu folklórní tvorby, na lidovou prózu (pohádky, povídky, pověsti a humorky), zatímco lidové písně zaznamenává už jen zcela náhodně. Pomocníkem mu byl Jan František Hruška, sám sběratel chodských pohádek a pověstí.

V té době česká pohádková literatura těžila z práce starších sběratelů a tvůrců pohádek, zejména Boženy Němcové, Beneše Methoda Kuldy, Matěje Mikšíčka a Karla Jaromíra Erbena, jejichž sbírky byly přetiskovány. Sběratelstvím pohádek se kromě Baara a Jana Františka Hrušky zabýval snad jen Josef Štefan Kubín, i když psal ^{nové} autorské pohádky. Převažovala především tvorba moderních pohádek. Novými cestami šel Václav Říha ^{vlastním jménem} (neboli Václav Tille), který obměňoval a rozvíjel základní pohádkové motivy.³⁵ Baar stihl své pohádky sepsat a vydat skutečně téměř „za pět minut dvanáct“, jelikož klasická pohádka jako taková byla po první světové válce spíše na ústupu.

³⁵ A. Novák, J. V. Novák, 1995, 1266.

Baar vyhledával vypravěče a chodil za nimi, a to hlavně do Postřekova za Jakubem Buršíkem, na Díly za Alžbětou Knopfovou a Josefem Sokolem. Zval si pohádkáře k sobě a snažil se probudit jejich zájem vyprávět. Jakub Pitter, penzionovaný kněz, žijící v Postřekově, nám o tom zachoval zajímavé svědectví: „*Když se chystal psáti chodské pohádky, choďoval k nám na hyjtu. Já sezval na určitý den starší panímámy do některého statku, Baar přišel, přinesl kornout cukroví a láhev sladké rosolky, a když si tety smlsly a rosolkou se rozehřály, počalo vyptávání a vyprávění. A Baar se uměl vyptávat! Nic mu neušlo. Hlavní body s^ě poznamenával hned, celek oděl doma básnickým rouchem. K sobě do Klenčí zval muže i ženy, o nichž se doslechl, že znají nějakou pohádku. Když jsem ho navštívil, předčítal mi pohádky a dotazoval se, zda jsem už něco podobného slyšel. U mých rodičů v mlýně totiž vyprávělo se i četlo za mých dětských let mnoho pohádek.*“ (J. Š. Baar, 1976, 19) Když 1920 navštívil Baar v Plzni Hrušku, mohl mu vyprávět několik pohádek, které na Chodsku našel. Hruška o tom podává podrobnou zprávu Jiřímu Polívkovi v dopise z 10. října 1920: „*Navštívil mě J. Š. Baar a vypravoval mi pět pohádek, které za rok zachytil. Měl jsem dvojí radost. Předně mi jeho nálezy dokázaly, že přece jsou na Chodsku lidé, kteří tento druh poezie zachovávají při životě, ano že na něm i stále tvoří. Už jsem o tom sám pochyboval, zvláště když při chystání Hyjty do tisku znovu jsem se dal do pohádek a setkával jsem se s neúspěchem ... Za druhé nacházím v pohádkách Baarových nový doklad pro chodskou svéráznost své sbírky jak ve věci, tak ve formě. Přítel Baar vypravuje s vervou jako pravý pohádkář. Má nasnadě nejen celý fond rodné mluvy, nýbrž i finty a záliby pohádkářů starých, takže se mi zdálo, že zachraňovací činnost jeho bude pokračováním práce mé, možná že bude cennější, poněvadž se nyní s lidem trvale stýká a nemá obtíží se psaním jako já.*“ (J. Š. Baar, 1976, 19) Baar ^{v roce} 1921 vydal svou první sbírku Naše pohádky (vyšla až o Vánocích 1922). Hruška ^{mu} Baarovi knihu pochválil a

vedl ho dál k studiu pohádkoslovné literatury, především prací Jiřího Polívky, Václava Tilleho a Národopisného věstníku československého.³⁶

Baar sbíral lidová vyprávění nesmírně rád, s plným zaujetím a obětavostí, mimo jiné i proto, že jim přiřkládal velký výchovný význam. Tak např. píše B. Zahradníkovi-Brodskému: „*Sám teď mluvím je s prastarými babami, ze kterých vytahuji pohádky a pověsti. Je to práce tak piplavá, že bych raději dral peří nebo přebíral mák, protože vlastně paběrkuji to, co tu zapomněli Němcová, Erben a Hruška, ale mám tak rád svůj rodný kraj, že jsem šťasten, padnu-li na novou pohádku, jako slepé kuře, když najde zrno ... V Klenčí se mi nestýská, protože mám práce až do aleluja! Svou vlastní tvorbu teď úplně zanedbávám, ale zato sháním pohádky a pověsti zuřivě, neboť cítím instinktivně, že neseberu-li to já, už se to nepodaří nikomu. Celou letošní zimu tomu věnuji, ale pak se pustím do vlastní práce.*“ (J. Š. Baar, 1976, 20)

Druhou Baarovou pohádkovou sbírkou byly Chodské povídky a pohádky (1922). Psal pak ještě Hruškoví, že připravuje ~~ještě~~ třetí sbírku, rozšířenou o historické pověsti a pověrečné povídky, ale tu již nevydal, jelikož byl zaměstnán chodskou trilogií. Ve vyhledávání a zapisování lidové prózy však pokračoval.

Naskytla se mi vzácná možnost držet v ruce originální první vydání právě Chodských povídek a pohádek z roku 1922, ~~kteřou~~ ^{zachovalost} ilustroval F. Scheiner. Upoutala mě nejen starobylost a ~~dechovanou~~ ^{zachovalost} tohoto výtisku, ale také věnování ~~na začátku knížky~~ ^{světlou}: „*Nesmrtelné památce Boženy Němcové, za její lásku k chodskému lidu, zasvěcuje tuto knihu J. Š. Baar, V Klenčí na Chodsku, dne 22. dubna 1922.*“ (J. Š. Baar, 1922, není uvedena strana) Věnování „paní komisarce“ je opravdu symbolické, neboť i ona sbírala

³⁶ J. Š. Baar, 1976, 19.

chodské pohádky a povídky. Další věnování zde patří i těm, pro které jsou pohádky především určeny, dětem:

„Věnování dětem.

Milé děti, když jsem chodíval do školy, tehdy ještě nežily na světě biografy, ani dorost tělocvičných jednot, ani skauti, ani se nehrála kopaná. Mívali jsme ovšem jiná potěšení a jedním z nejmilejších bývaly nám naše staré, chodské pohádky. Uvil jsem vám z nich kytičku a kladu vám ji pod stromeček s přáním, aby se vám líbila a často jste si přivoněly.

To vám píše Váš drahý přítel J. Š. Baar.

V Klenčí dne 1. prosince 1921.“ (J. Š. Baar, 1922, není uvedena strana)

Dále mě zaujaly poslední stránky knihy, kde jsem našla seznam zde zapsaných pohádek. Soupis je výjimečný tím, že v něm autor u každé pohádky či povídky zaznamenal, kdo mu ji vyprávěl, kolik mu je let, jaké je jeho povolání a bydliště, což jsou poznámky velmi vzácné:

„Vo mlsný koze – vypravuje Matouš Knopf, 70 r., starý, domkář ze Starého Postřekova č. 73, zapsáno 13. 1. 1922.

Vo haltravský Meluzíně – podle paměti staré Němcové, klapačky lnu, vypravují Karla Hamerlová, 40 r., stará, soukromnice v Klenčí č. 44 a Alžběta Knopfová, 30 r., stará, krajčárka z N. Postřekova č. 38 – zapsáno 26. 11. 1920.

Vo lakomným mlnáři a chytrý Káči – vypravuje Josef Sokol, 50 r., starý, zedník z Nového Postřekova č. 82 – zapsáno 26. 12. 1921.

Vo lakomný selce – vypravuje Markéta Hausnerová, 70 r., stará, choť městského tajemníka v Klenčí č. 162 – zapsáno 20. 12. 1921.

Vo darebným ptáčkovi – vypravuje Josef Sokol (viz výše) – zapsáno 2. 2. 1922.

Vo srdnatý Hanči Šimanouc – vypravuje Josef Sokol (viz výše) – zapsáno 6. 1. 1922.

Kerak se císaři Josefu líbili Buláci – vypravuje Martin Kůželka, 45 r. starý, zedník z Nového Postřekova č. 50 – zapsáno 20. 2. 1922.

Vo líný Mance – vypravuje Alžběta Knopfová (viz výše) – zapsáno 3. 11. 1921.

Vo soudnyjch Prantech – vypravuje Martin Kůželka (viz výše) – zapsáno 7. 1. 1922.

Vo chytrým Honzovi – vypravuje Rosalie Volfiková, 25 r. stará, choť zedníka z Nového Postřekova č. 17. – zapsáno 8. 12. 1921.

Vo posledním nedvědu na Brti – vypravuje Marie Formánková, 55 r. stará, domkářka v Klenčí č. 104, zapsáno 16. 3. 1922.“ (J. Š. Baar, 1922, není uvedena strana)

Kromě těchto pohádek ^{za}sepsal Baar ještě další: Jak šel paleček na vandr, Jak dal sedlák študýrovat vola, Vo pavouku a podágrovi, Vo modrým ptáčku, Vo Brychtouc pokladě, Vo zlý ženě, Vo zlým muži Vo krejčíři ha ševci, Vo jedný divný zemi, Vo tom, proč nedvěd s liškou nekamarádí, Vo hloupým Honzovi silákovi.

Velmi veselý je příběh o tom, jak dal sedlák študýrovat vola. Německého sedláka Štofla přelstil klenečský řezník Hojda, protože mu namluvil, že odvede jeho vola do Vídně, kde ho zapíše do školy, aby mohl vystudovat a stát se třeba i ministrem. Hloupý Němec tomu uvěřil a vola řezníkovi svěřil. Hojda tak získal zadarmo vola na porážku, zatímco sedláka hřál pocit, že bude mít aspoň studovaného vola, když nemá děti, a velmi ochotně posílal po Hojdovi volovi peníze na školu. Kam se peníze poděly, si všichni domyslíme sami. Po nějaké době se Štofl za svým volem do Vídně vydal na návštěvu. Zamířil na ministerstvo, jelikož se dozvěděl, že je teď velkým pánem. A jak sedlák u ministra (nebo u vola) pochodil?: „*Hm, hm, podívejme se! To věřím! Ičko to má eště lepší, než to míl hu nás v mařtali,*“ liboval si Štofl, šecko vymakával, kousek po kousku si prohlížel, ha dyž bul v nejlepším, najednou

mu něhdo položí ruku na rameno ha povídá: „Tak cák ste nám přines dobrýho, tatíku?“ Štofl zvih hlavu a vidí přes sebou pána s mordskýma fouska pod nosem i na bradě ha se zlatým řetězem na břiše.

„To bude jistě von,“ pomyslil si ha hned s kuráží se zasmíl: „Tak ty si ten milistr? Namouduši, abych tě venku potkál, ani bych se k tobě neznál.“

„Já sem milistr, hale hdopa si ty?“ zamračil se pán.

„Nonono! Cák huž mě neznáš? To bys brzy zapomíl!“

„Neznám, jaktěživ sem tě neviděl.“

„I didi! Jen se íčko za mě nestyd'. Dyž nebulo mě, eště dnes si bul volem,“ rozpaloval se Štofl.

„Ty jeden krobiáne krobijánskej, marš ven,“ vokázal milistr na dveře.

„Tááák! Íčko sem najednou krobián! Dyž sem tě dával seno za jesle, řezal řezanku, nosil pití, posílal stotky, to bulo v pořádku, co? To sem nebul krobián?“ křičil huž sedlák, haž mu sliny vod huby lítaly, i hůlku zdvih ha rozkřik se: „Mně se zdá, že huž si nebul dlouho bit, že tě muším ...“ „Pomóc! Pomóc!“ hutikal za stůl milistr ha zvonil zvoncem, div ho nerozbil.

Hned tám vrazili lukájové, ha dyž viděli, jak sedlák honí s hůlkou v ruce jejich pána vokolo stolu, skočili po ňom, hale Štofl se jenom tak nedal. Nechal milistra milistrem ha pustil se do lukájů, jak se voháněl hůlkou, sypaly se střepy z lustru na zem, praskalo sklo, válely se židličky, ha milistr z vorevřenýho vokna křičil na policajty: „Blázen je tu! Pote si pro něho ha vodved'te ho do blázince.“ (J. Š. Baar, 1976, 188n.)

Sedlák tedy špatně u „svého“ ministra pochodil. Cestou domů si šel postěžovat k Hojdovi, jak s ním jeho vůl vyběhl.: „Cestou se zastavil v Klenčí hu řezníka Hojdy; sed si ha celyj smutnyj povídál: „Tak sem tám bul a včasné sem ho našel.“ „Kdepa ha kohopa?“ voptál se Hojda, keryj huž na šecko zapomíl. „Kohopa jinýho než toho vola mýho. Ty to možná sám nevíš, že se stál milistrem.“ „Ne, to nevím,“ hrklo to v řezníku. „Ha ty si bul ve Vídni?“

„Du rovnou cestou z Vídní. Znáť se ke mně nechce, dal mě zavřít do blázince. Do nejdelší smrti ho nechci víckrát vidět, nechci vo ňom slyšet, nebudu se k němu hlásit.“ „To dobře huděláš,“ voddych si řezník, „já teky na ňom viděl, že jako každýj hlupák, dyž se stane pánem, stydí se za svou minulost.“

Štofl si u Hojdů vodič, poděkoval eště řezníku za šecku starost, kerou s tím volem měl, ha klátil se spokojeně k Trefštajnu.

Doma potom řekla žena, dyž jí šecko vypověděl: „Vidiš, vidiš, já mila pravdu jako dycky, dyž sem říkala, žes ho míl prodát ha nenechát ho študýrovat. Vůl vždycky vostane volem, i dyby třebaš humíl na housle hrát.“
(J. Š. Baar, 1976, 189)

Tato pohádka je veselá, čtenář si z ní odnese radost i poučení do života. Kladem určitě je, že Baar používá ve vyprávění i v přímé řeči chodské nářečí, které příběhu dodá na živosti.

Krásná je také pohádka Vo modrým ptáčku, která v některých místech připomíná příběh o Popelce. Baruška zůstala po smrti matky sama s otcem, který se po čase znovu oženil a přivedl si domů ženu s dcerou Hančičkou. Macecha ale nemohla Barušku vystát, dělala jí jen to nejhorší a Baruška se ztrácela před očima. Když pásla husy, potkala modrého ptáčka, který na ni promluvil lidskou řečí: „Baruško, beruško! Dyl se huž nebudeš soužit, vod níčka já sám tě budu sloužit.“ (J. Š. Baar, 1976, 195) Ptáček pak Barušce se vším pomáhal, stal se nerozlučnými přáteli. Baruška sílila, maceše to bylo podezřelé, poslala na pastvu Hančičku a Barušku zavřela do slepičí posady. Ptáček za ní létal i tam. Macecha na to přišla a nastražila na ptáčka past. On pak musel odletět za ptačím králem. Baruška se tedy za ním vydala, protože bez něj nemohla žít. Na cestě se jí dostalo pomoci od Větru, Měsíce a Slunce. V ptačím městě se měl modrý ptáček oženit s princeznou. Baruška se k němu dvakrát dostala díky krásným šatům, které nabídla výměnou za návštěvu

nevěště, ale princezna svého ženicha vždy uspala, aby se svou milou nemohl mluvit. Potřetí se ptáček uspat nenechal, s Baruškou se setkal a odešel s ní jako krásný princ domů:

„Hale modrýmu ptáčku huž bulo túze divný, proč ho jeho nevěsta každý den vopije ptačím vínem. Neříkal žádnýmu nic, ale přivázal si pod zobáček na volátka koženýj pytlíček ha místo do volátka pouštěl víno do pytlíčku. K večeru stavěl se opilý, huleh do lože, dělal, jako by spal, hale čekál, co se bude dál dít. Ha dilo se! Po chvílce se vorevřily dveře, zase opatrně zavřily, vozvály se lehký kroky, blížily se k loži, ptáček huž chtěl vyskočit, dyž v tom slyšel zanaříkat: „Probud’ se, probud’! Můj ptáčku modráčku! Muj znejmilejší miláčku!“ „Baruško!“ vykřik modryj ptáček, po hlasu jí poznál, ha dyž se na ní podíval, voči moh na ní nechát. Stála hu lože v diamantových šatech, měsíček voknem na ní svítíl ha pohrával si s diamantama. Takovou krásu ani ptáček, co je na světě, neviděl. ...

... Cák si tak časně přeješ?“ hustl se král na svýho zeta. „Pane tcháne,“ povídá ptáček, „rád bych se tě na něco voptál.“ „Tak se ptej!“ „Ztratil sem zlatyj klíč vod svýho zámku, dostál sem novyj, hale ten je jenom tříbrnyj. Íčko sem našel ten zlatyj, takže mám dva, ha to nedělá dobrotu. Porad’ mi, keryj mám zahodit.“

„Ten novyj!“ bez velkýho rozmyšlení rozhodl král. „Tak sem pod’“,“ vobrátil se ke dveřím modryj ptáček, ha dovnitř vešla Baruška v diamantových šatech. I starýmu králi zatajil se dech takovou krásou. „To je ten muj staryj ha pravyj klíč k mýmu srdci,“ vykřik ptáček. Íčko tepřiva vzešlo králi světlo.

„Pryč z myjch vočí!“ rozkřik se ha hnal se s mečem po modráčkovi. Hale v tý chvíli skočila k ptáčku Baruška, popádla ho do náručí ha oběma rukama přitískla si ho k srdci. Hale netískla huž ptáčka, tískla krásnýho prince s modrým peřím na klobouku, na ramenach visel mu dlouhyj plášť

proměnavy, po straně kord ha na nohach mil šecky milový botky, co dal Barušce Vitr ha jeho bratři Měsíc a Slunce.

Než se král z leknutí zpamatoval, huž byl rytíř i s Baruškou bůh sám ví kde.

Jenom my sme se tu na Dílich eště doveděli, že si za diamantový šaty koupili krásnyj zámek ha zkázali pro tátu, esli chce, haby k nim šel, že se bude mít do smrti dobře. Ha to ce ví, že šel.

Na tom zámku visil zvonec ha to je pohádky konec. Za pěknýho počasí, lidičky rozmilí, byjvá ten zvonec slyšet haž k nám na Díly.“ (J. Š. Baar, 1976, 202)

Ostatní pohádky jsem jmenovala výše ve výpise z pohádkové knížky z roku 1922, další, které jsem ještě nezmínila, jsou: Vo divných ženách a Jakyj bul hloupyj Honza tátou.

Velkým oddílem Baarových sebraných textů jsou pověsti z Chodska. Spisovatel jich ~~z~~epsal opravdu velké množství. Pro příklad uvádím několik z nich: Proč pastýři na Chodsku práskají biči, Vo jednom sedláku Boženáši, Vo svatým Florýjánku Nyjfrkoutským, O hradu Přimdě, Rok 1848 v Klenčí, O Pucbidlovi a zeleném myslivci, O živých vodách na Chodsku, Vo znamenanyjch kamenech, Vo kříšťálech, Vo světlíčkách a strašidlech, o Kozinovi a Lomikarovi, O klenečských lesích a smluvním kamenu, Pověst o smrti Jana Koziny, Historky o Skřivánkovi.

Zaujala mne pověst o tom, proč Pánbůh stvořil Chody. Ježíš se svatým Petrem chodili po světě, zavítali i do českého pohraničí a rozhodli se usadit zde také nějaké lidi. Petr si tu přál lidi, kterým by bylo málo rozumět, a tak Ježíš oživil jeden pařez, který mluvil německy. „Zdvihl huľ, udeřil s ní do starýho, shnilýho parezu hu cesty ha vykřik: „Michl, šté auf.“ (Michle, vstaň!) Jen to vyřek, parez voživ, začel se hned hýbat, škrabat se ze zemi ven, ha než se milyj svatyj Petr zpamatoval, sedí před nim na zemi hušnupanyj chlap

v černý kazajce, protahuje se, zívá, vyvaluje na sjet voči jako klubka ha hned se teky zlostně na Petra rozkřik: „Vós hóst mi áfkvet? Tu saprmenta, tu! Ejca kej hea und hilft mir áfištejn!“ (Pročs mě vzbudil? Ty saprmente, ty! Ted' sem pojď a pomoz mi vstáti!)“(J. Š. Baar, 1976, 318)

Petr se lekl, ale měl, co chtěl.

Pokračovali v cestě, najednou se před nimi rozestoupily hory a došli do Čech. Petra hryzalo svědomí a bál se, že by mohli touto bránou Němci lézt do Čech „jako švábí“. Ježíš to uznal a stvořil bráně strážce: „Stvořím tý bráně strážce,“ povídá, ha pohladil přitom pěknou břízku, keryjch tu rostlo po lese, jako hdyž je nasije. Ha hlelehrodí! Jak se tý břízky dotkl, hned tu stáli muži hurostlí jako panny, v bílých punčochách ha bílých šerkach, sundávali širáky z hlav, husmívali se ha voláli: „ To sou k nám hostí! Tak pote, pote, estli dete s dobrým. Hale nesete-li něco zlýho – hani krok dál! Hned se rači vobratte ha vraťte, vodkajd dete.“

„Pane, cák je to za lidi? To sou náký kurážný,“ velebil je svatyj Petr, ha moh na nich voči nechát. „ Dyt' je vidíš, strážce tutý brány, haby sem žádnj nepřítel nemoh,“ husmíval se spokojeně Kristus Pán.

„Ha japa se jim bude říkat?“ „Burou žít po lese roztroušeně jako břízky, burou chodit na hlídky ha stráže, ha proto se jim bure říkat Chodove.“

„Tuto jou,“ příkyň hlavou Petr, ha vod tich čas nestojí hu nás žádnj březovyh les, hale břízky najdeš šudýš v pasekách, mytích, mlazinách, ba i ve vysokým lese, kam se jenom podíváš, ha Chody teky šudýš.

Eště muším dodát, haby to bulo celý, že z bříz režeme i metličky na darebný dětičky.“(J. Š. Baar, 1976, 318n.)

Pověst je roztomilá a dobře ukazuje letitou řevnivost mezi Čechy a Němci a pradávňj úkol Chodů hlídat hranice před nepřáteli.

Baar ~~z~~epsal nejen pohádky, pověsti a písničky, ale i hádanky, přísloví a pořekadla, lidová rčení a pranostiky a povídání o chodských zvycích.

Ze styku s lidmi a^{ky} jejich vyprávění čerpal Baar^{těp} náměty pro své beletristické práce. Zprvu to byly drobné obrázky a povídky, v nichž se dostávaly ke slovu i jeho zápisy v deníku. Vyšly postupně v několika povídkových knihách, např. Hu nás, Na srdci přírody, Báby a dědkové, Panská přízeň a jiné povídky. ^{Tematicky se} Tematicky se vesměs vztahují k Chodsku a všechny mají reálný základ, opírají se o skutečné události, o vyprávění lidí, s nimiž se Baar stýkal a jejichž plnou důvěru měl. Ale hlavní beletristická práce ho čekala^{la} v posledních letech života, a tou byla jeho rozsáhlá beletristická epopěj o rodném^{kráji} v době národního obrození, chodská trilogie, v plánu však koncipovaná jako tetralogie.

Chodská trilogie zrála řadu let. Myšlenka na ni se zrodila někdy po roce 1908, po vydání Jana Cimbury, a měla tvořit protějšek této jihočeské idyly. V roce 1923 vyšla Paní komisarka, „podzim a zima selského života“, rok nato Osmáčtyřicátníci, „jaro v životě a v národě“, posléze v roce 1925 (knižně až po autorově smrti) Lůsy, „léto se svými radostmi a starostmi“. Čtvrtý díl se měl jmenovat Svatba a jeho jádrem měla být svatba Hanýžky Králové a Tomše Smolíka, chodská svatba se svou poezií a ve své plné dramatické struktuře. Charakter trilogie Baar vehementně hájí v dopise Hruškovi: „*Ani jediná událost není vymyšlena. Jenom příjmení a jména jsou přeházena ... Hlavní však je, že se musíš smířit s poctivou historií Chodska. Chodové byli asi od 15. století utrakvisty, později luterány. Luterány tvrdými a všichni. Tedy ještě jednou: věcně je kniha poctivá, jádrem poctivá.*“ (J. Š. Baar, 1976, 21) Chodský národopis a folklor je přímo integrální součástí celé trilogie. Baar tu plně využil a umělecky, při zachování jeho dokumentární hodnoty, ztvárnil národopisný ^{seriál} seriál, který po celý život sbíral a který neustále doplňoval a rozšiřoval. A byl to také přímo záměr, s nímž se netajil a k němuž se hlásil. Baar svou trilogií vytvořil dílo, které má trvalou hodnotu i jako národopisný a folkloristický pramen, které je pokračováním řady románových

kronik ze života našeho venkova (Herbenovo Do třetího a čtvrtého pokolení, Jiráskova kronika U nás, Holečkovi Naši, Mrštíkův Rok na vsi).

Třetím úkolem, kterým se Baar v tomto období velmi intenzivně a plánovitě zabýval, byla příprava odborné monografie o Chodsku. Podnětem ~~tohoto~~ byl dopis ze 4. února 1919, v němž mu Hruška oznamuje, že „Národopisné muzeum“ chystá publikaci o Chodsku a že on navrhl Baara za spolupracovníka. V korespondenci mezi oběma přáteli z roku 1920 se myšlenka na monografii Chodska vrací znovu a znovu. Spisovatel je ~~him zájemcem~~ nadšen, bere ji jako poslední příležitost postavit Chodsku pomník. Jenže to byl úkol nad Baarovy síly a možnosti, Hruška byl navíc nemocný, takže na realizaci tohoto plánu nebyla velká naděje. Z vědecké monografie sešlo, ale ze všech těch příprav nakonec přece jen vzešla publikace, která sice původní koncepci neodpovídala, ale své základní popularizační poslání splnila. Byla jí Chodská čítanka, vydaná sice až /1927, ale vyrostlá z Baarova programu, prodchnutá jeho duchem a obsahující i jeho články připravené pro tuto čítanku.

Má-li být obraz spisovatelovy činnosti úplný, pak je třeba se zmínit i jeho činnost veřejnou a organizátorskou a také drobnější a příležitostně práci publicistické. Až do září 1925 psal kroniku rodné obce. Snažil se probudit zájem chodské mládeže o tradice kraje přednáškovou činností. Přednášel o neradostném současném stavu Chodska, chystal přednášku o chodském lidovém kroji. Organizoval národopisné slavnosti: v srpnu 1925 byl duší chodských dožínek v Draženově, dále pomýšlel na zorganizování chodských voraček. Byl také častým řečníkem při různých příležitostech, např. při oslavách domažlického gymnázia či odhalení pomníku padlým v Draženově. Sledoval a podporoval práci malířů zabývajících se životem na Chodsku, především Václava Malého. Chtěl založit dudáckou (selskou) muziku. Sbíral lidové obrázky na skle a držel ochrannou ruku nad klenečskými hrnčíři a

jejich uměním: inspiroval např. samouka Heidlera k vytvoření keramického Betlému, který byl pak poslán na výstavu lidového umění do Paříže. V posledních letech života zasahoval i do sporu o chodské lesy: snažil se dosáhnout toho, aby připadly chodským vesnicím, intervenoval sám i Hruškovým prostřednictvím u vlivných politiků a vedl dokonce delegaci chodských vesnic do Prahy.

Jak vidíme, je folkloristické a národopisné dílo J. Š. Baara rozsáhlé a cílevědomé. V prvním období jeho tvůrčího života a stejně tak i v jeho posledním období bylo vedeno systematicky, s konkrétní představou příští realizace jako pramenné edice (sbírka lidových písní, sbírky pohádek a pověstí), jako odborné studie (o lidové písni, o zvycích a pověrách) či nepřímo v uměleckém ztvárnění beletrie (v povídkách a románech).

A jaké byly ideologické či metodologické rysy této Baarovy činnosti? Vyrůstala z nezměrné lásky ^{ke chodskému kraji} a z pevného sepětí s ^{rodiným} Chodskem, z obdivu ^{ke} starobylému rázu ^{Chodska} minulosti. Těžce nesl, že vymírají staré tradice, že zaniká chodský svéráz, že mizí chodský ^{kraj} kraj a chodské zvyky, opomíjejí se lidové písně i pohádky, že řeč Chodů postupně ztrácí nářeční prvky a přizpůsobuje se obecné češtině, že jsou narušovány i společenské vztahy na chodské vesnici. Baar se snaží proti tomuto úpadku bojovat, hlavně přednáškovou a osvětovou činností. Naposledy o tom mluví v projevu na dožínkách 1925 v Draženově: „*Chodsko bylo vždy krajem, který vynikal nejen svou slavnou minulostí, ale celou řadou překrásných zvyků, jimiž byl prodehnut život rodinný i společenský, který měl krásný starý kraj, chodskou píseň prostonárodní, tu čistou, tu cudnou a překrásnou, a nikoliv městskou odrhovačku, kterou nyní chodská chasa huláká.*“ (J. Š. Baar, 1976, 24) Idealizace dávného Chodska nebránila ovšem Baarovi říci svému Chodsku a jeho ^{obvyklým} současným lidem pravdu o jejich kraji, sice leckdy trpkou, ale vždy míněnou přátelsky a od srdce.

Druhým ideovým rysem poznamenávajícím spisovatelovo dílo, především beletristické, byl křesťanský světový názor. Rodinná výchova byla ještě vystupňována v semináři a dále v jeho kněžském povolání. Ačkoliv se v pozdějších letech vytvářel jeho kritický ^{metaboli} stav ke katolické církvi, ačkoliv se snažil uvést křesťanské přesvědčení do souladu s požadavky své doby, dokonce i s myšlenkami socialismu, i když si uvědomoval neudržitelnost konzervativního charakteru katolické církve a usiloval o její demokratizaci, přesto v něm jeho křesťanská a katolická výchova zapustila kořeny tak silné, že nedokázal tuto církev opustit. Raději zvolil předčasný a dobrovolný odchod z aktivní kněžské činnosti než otevřený střet s církevní hierarchií.

Jistou nevýhodou pro Baarovu národopisnou a folkloristickou práci byl nedostatek odborného vzdělání, především filozofického a historického, i když se snažil dál studovat a přijímat rady svých přátel Čenka Zírta, Františka Teplého, Jana Františka Hrušky a Jindřicha Jindřicha a samozřejmě získávat sám vlastní zkušenosti. Důležité bylo jeho bezmezné nadšení do této práce. Tento nedostatek vyvažoval navíc láskou k rodnému kraji, důkladnou a důvěrnou znalostí jeho života, bezprostřední účastí na životě Chodska, každodenním stykem s lidovým prostředím a jedinečným uměním získat si důvěru lidí, mluvit jejich řečí a cítit jejich duší. Tato vlastnost z něj dělala vítaného společníka a oblíbeného účastníka „hyjt“. Dobrý vztah k lidem a umění najít k nim správný přístup jako jeden z předpokladů sběratelského úspěchu Baar humorně vylíčil v povídce Stryček Hadam (z knihy Báby a dědkové). Vypravuje v ní, jak jako kněz doprovázel po Chodsku profesora Duška při jeho sběratelské exkurzi. Ten zde hledal malovanou skříň s ptáčky pro národopisnou výstavu. Nevhodnost Duškova vystupování, to, že neuměl ani křesťansky pozdravit či pojmenovat reálie pravým jménem nebo porozumět morálce prostého člověka, vedlo nejen k neúspěchu, ale i

k povedenému žertu strýčka Hadama, který Duška poslal z Postřekova na Díly, tam že skříň s ptáčky mají. Poslal ho k ptáčníkovi, který má živé ptáčky.

Další velkou předností byl Baarův umělecký cit a instinkt, umělecký přístup k práci, které se věnoval. Je ovšem určitý rozdíl mezi výsledky jeho práce z prvního sběratelského období a období druhého. O jeho sbírce chodských písní lze říci, že zachycovala lidové písně v jejich tematické, rytmické i poetické pestrosti a samozřejmě i v jejich jazykové podobě, která odrážela stav chodského nářečí v 90. letech 19. století a která se vyhýbala jeho archaizaci. To bylo na počátku spisovatelovy beletristické práce, kdy ještě neměl tak velké umělecké zkušenosti. Druhé období bylo zcela jiné. Baar měl za sebou dlouholetou činnost beletristického spisovatele a to také výrazně ovlivnilo jeho přístup k chodským pohádkám, lidovým povídkám a pověstem. Sbíral je se stejným nadšením jako kdysi lidové písně, ale dobře si uvědomoval charakteristické rysy vypravěčského umění a jejich estetickou podstatu. Osvojil si všechny „fmy a záliby“ starých pohádkářů a všechny rysy vypravěčského umění umocnil vlastními uměleckými zkušenostmi. Současně ale respektoval motivy a místní zvláštnosti příběhů, žádný motiv nepřidal, nepotlačil ani nezdůraznil žádný ideový rys.

Jeho chodské pohádky a povídky tedy nejsou pouze přesnými zápisy, ale uměleckou monumentalizací lidového vyprávění na Chodsku, která plně respektuje jeho ideový základ a záměr a také jeho poetiku. Podobně jako Erben usiloval o objektivizaci lidového vypravěčství, na rozdíl od J. F. Hrušky, který své pohádky podřizoval především vlastnímu subjektivnímu pohledu. I nářečí chodských pohádek zapsal v jeho současné podobě, i když s některými archaickými prvky, na rozdíl od Jindřicha Jindřicha, jenž svým písňovým textům dával podobu nářečí v podstatě už mrtvého.

O tom, jakým opravdovým a sugestivním vypravěčem Baar byl, se dochovala řada svědectví. Např. Hruška píše 1922: „*Tvá knížka je pěkná, když*

jsi pohádky vyprávěl, zněly mi ještě příjemněji, ve čteném slyším často víc romanopisce J. Š. Baara.“ (J. Š. Baar, 1976, 27) Další svědectví nám dochoval Josef Srb: „Vzal obě děti na klín a vypravoval jim chodské pohádky, které právě chystal do tisku. Zejména si dal záležeti na pohádce o rohaté koze: pochýlil hlavu kupředu a snažil se napodobit trkání, div mu skřípec nespádl. Děti ani nedutaly.“ (J. Š. Baar, 1976, 27)

Dílo, které Jindřich Šimon Baar po sobě zanechal a které je výsledkem houževnaté pětaticetileté práce, je nesporně významné, ať jde o jeho část beletristickou či část národopisnou a folkloristickou. Tvoří jednotu, jejímž spojovacím a pevným článkem je láska k rodnému Chodsku, snaha zobrazit kulturní a sociální život Chodů a uchovat obraz chodského svérázu budoucím generacím.

Jak je Baarovo zpracování chodských pohádek a povídek oblíbené, dokazuje to, že vyšly ještě několikrát i po spisovatelově smrti, a to, že vycházejí dodnes.

Poprvé vydal své pohádky v roce 1921 v Československých podnikcích tiskařských a vydavatelských a v roce 1922 vydal tamtéž knihu Chodské povídky a pohádky, o kterých se zmiňuji výše. V roce 1930 vydalo totéž nakladatelství Baarovy Pověsti z Chodska s obrázky Václava Malého. Kniha Naše pohádky vyšla v roce 1932 v Praze v nakladatelství Novina, a to opět s ilustracemi Václava Malého. V roce 1957 uspořádala Jiřina Fleková spisovatelovy Chodské pohádky. Chodské písně a pohádky vydal Odeon v roce 1976, sestavil je R. Lužík. ^{v roce} V roce 1995 vydala plzeňská NAVA knihu Pohádky (opět Baarova ^{práce} dílo) a v roce 1998 vyšly v Havlíčkově Brodě Dědečkovy pohádky, obsahující dílo J. Š. Baara, F. Bartoše a J. F. Hrušky. Posledním a nejnovějším vydáním ^{téhož díla} tohoto Baarova díla je knížka Chodské pohádky, vydané nakladatelstvím Carpe diem v Brumovicích v roce 2005,

kterou ze tří spisovatelových sbírek (Naše pohádky, Chodské pověsti a Chodské pohádky a povídky) sestavila opět Jiřina Fleková.

Chodská trilogie

Jak vidíme, dílo J. Š. Baara je velmi pestré a rozsáhlé. Vedle příběhů z kněžského prostředí se zaměřil především na chodskou tematiku. Věnoval se jí jak v oblasti beletristické, tak v oblasti sběratelské a folkloristické. Nasbíraný materiál pak použil právě ve svých „chodských“ příbězích. Tak tomu bylo i v jeho „vysněném“ díle, v chodské trilogii Paní komisarka, Osmačtyřicátníci a Lůsy. Látku k němu spisovatel sbíral mnoho let. Je to dílo, ke kterému směřoval, které mělo popsat nejen chodský folklor, ale i příběh Baarovy matky a jeho rodiny. Bohužel, cíl, který si spisovatel dal, nestihl splnit.

Trilogie je pro mě vrcholem Baarova spisovatelského umění, jelikož obsahuje jeho celoživotní snažení: snahu zachovat folklorní svéráz Chodska, jeho zvyky, tradice, příběhy a pověsti, výsledky jeho sběratelské činnosti a samozřejmě jeho vynikající vypravěčské a beletristické umění. Pojdme se tedy nyní věnovat tomuto vyvrcholení Baarovy spisovatelské činnosti.

Postavy příběhu byly inspirovány skutečnými lidmi, které si spisovatel pamatoval z dětství, a samozřejmě jeho rodinou. Baar cítil, že pokud příběh nenapíše, pokud v něm nezachová chodské tradice a zvyky, už to po něm nikdo jiný neudělá. I to jej stále hnalo kupředu.

Většina Baarových vesnických příběhů dosahovala uměleckého ozvláštňení a lokální příznačnosti také využitím chodského nářečí. Naproti tomu Chodská trilogie, dílo autorova vrcholu a konce, je nářečí téměř prosta. Sedláci z Klenčí se nijak důrazněji jazykově neliší od pátera Fastra ani od mluvy vypravěče. Ten dává najevo svou ^{příslušnost} příslušnost ke kraji a lidu mj. tím, že čas o d čas opustí tón nezaujatého pozorovatele a přejde do první osoby plurálu – „my“. Na vrcholu svých uměleckých sil představuje Baar rodné Klenčí i jeho okolí v čase kolem roku 1848 jako součást ^{národa} národa. Chce být

také celonárodně sdílný, proto tak málo nářečí a ta vláda spisovného jazyka v trilogii.

Rozsáhle koncipované prózy nemívají v české literatuře štěstí na dovršení v duchu původních autorských záměrů. V Baarově případě zasáhla smrt ve chvílích, když se tiskly *Lůsy*. Autor nenapsal čtvrtou knihu, *Svatbu*, ve které se vzali Hanýžka a Martínek, jejichž vztah začal už v dětství, a nedal svému rozsáhlému dílu předpokládaný souhrnný název *Naše máma*. Takto má trilogie ve svém celku podobně disonantní konec jako její první díl.³⁷ Paní komisarka se uzavírala střetnutím sedláka Krále s chalupníky, kteří zničili smluvní kámen dosvědčující právo sedláků na lesy. *Lůsy* končí pokořením sedláka Krále, vítěze ve sporu o lesy, ztrátou jediného synka.

Oba připomenuté konce svědčí o skladebném a dějotvorném umění J. Š. Baara; díky tomu dychtí čtenář vědět, co bude dál. A také svědčí o autorově umění poutat čtenáře nejen odlehlou látkou, vypoodobněním krajových zvyků, politických a sociálních poměrů a zápasů, ale také smyslem pro obecně lidské radosti i starosti. Jsou zde vyváženy motivy soukromé a občanské, románově fiktivní a kronikářsky dokumentární, vzrušené a zklidnělé. Chodská trilogie představuje pozdní a čtenářsky vděčný epilog řady panoramatických obrazů, započaté v 90. letech 19. století Herbenovou kronikou *Do třetího a čtvrtého pokolení* a zahrnující „novou kroniku“ Aloise Jiráska *U nás a Rok na vsi bratří Mrštíků*³⁸.

I Baarovi přátelé vzpomínají, jak si s ním o Chodské trilogii povídali. František V. Polívka např. uvádí: „*K trilogii Paní komisarka, Osmáčtyřicátníci a Lůsy, sbíral Baar látku dle vlastního vypravování plných čtrnáct let s kritičností folkloristy a zároveň i dějepisce, který udělal folklor a dějiny záživnějšími všem čtenářům ve formě románu; zúčastnil jsem se také drobet při té práci. Když poslal mi Paní komisarku, vyslovil mně obavu, že se*

³⁷ J. Janáčková, 1985, 218.

³⁸ J. Janáčková, 1985, 218.

„Paní komisarka“ nebude zamlouvati čtenářům pro děj málo spádny, kde je více folkloru než děje; žádal mne, abych mu oznámil posudek čtenářů, kteří sice také na to upozornili, ale nevytýkali jako vadu, nýbrž oceňovali, že tak dovedným způsobem zachoval folklor, dokud byl čas a to v průvodu zbožňované Boženy Němcové, o níž zjistil neznámé věci. Vypravoval mi m. j. také o podivu jednoho pána, že sbírá zbytečně o Boženě Němcové látku, která jest mnohokrát zpracována a že se nedá nic nového nalézt; ukázal mu Baar nový sebraný materiál a tím usadil rádně povrchního kritika.“ (J. Šach, 1927, 129n.)

Jak vidíme, trvala příprava trilogie velmi dlouho, ale práce se vyplatila. Sám autor měl obavy, zda Paní komisarka čtenáře upoutá, jelikož si myslel, že je v ní příliš mnoho folkloru na úkor děje, ale vše dopadlo dobře. Zasazení Boženy Němcové do děje bylo také vysoce ceněno, nejspíš ~~tedy~~ pro všechny nové informace, které o ní Baar získal a které takto předložil veřejnosti.

Jakub Pittner píše ve vzpomínkové knize „J. Š. Baar v zrcadle vzpomínek“: *„O svých pracích teprve započatých nerad mluvíval. „Počkejte, až to bude hotovo, však se dočkáte a také ode mě dostanete.“ Pouze jednou mi řekl, než dopsal Paní komisarku: „Teď chci něco vydati a neprorazím-li s tím, potom pero nadobro odložím.“ A prorazil!“ (J. Šach, 1927, 130)*

Tady by se dalo číst mezi řádky, že Baar, ačkoliv se obával negativní reakce čtenářů, tajně doufal a věřil v úspěch své knihy. Jinak by nejspíš nedával ultimata své spisovatelské činnosti.

Pittner vzpomíná ještě na další věci: *„Když šli jsme spolu do Ronšperka, kde se konaly misie. Po vykonané pobožnosti a prohlídce městečka jeli jsme večerním vlakem domů. U vesnice Vlkánova viděti u lesa v lukách o samotě větší usedlost. „Co je to sousede?“ ptá se Baar. „To je přece ona pohodnice, kde bydlí „hyčlík“, o němž píšete v „Paní komisarce“ tak hezky.“*

„Ale, ale - mlčte přáteli! Všechno líčím z ^{autopsie} autopsie“ Sv. Annu na Tannaberku, zahradu v klášteře Augustiniánů v Domažlicích, všechny „klencké“ dvory, cesty z Klenčí do Haselbachu – jen tuto budovu ne. Psal jsem, jak mi lidé vypravovali. Kdybych byl tušil, jak idylicky to zde vypadá, jistě bych si sem byl došel.“ (J. Šach, 1927, 132)

K „hyclíkovi“ šla těhotná Králová, když chtěla ujištění, že se jí narodí syn. Měl prý léčitelskou moc.

Paní komisarka

Děj se odehrává na podzim a v zimě 1845 v Klenčí pod Čerchovem. Děti pasou na lukách krávy, dělají si naschvály. Hlavními dětskými hrdiny jsou Hanýžka Králová a Martin Klika, kteří se neustále škádlí, ale mají se rádi. Děti musí chodit do školy k novému učiteli Jindřichovi, kterého si po počátečních nepohodách velmi oblíbí. Zpívají s ním a hrají o Vánocích v kostele Českou mši vánoční.

Všichni sedláci jsou přátelé, nejvíce Král a divoký Klika. Páter Faster se snaží vyhnat sedlákům z hlavy jejich pohanské zvyky a pověry, avšak marně. Když zemře jeho nadřízený v Klenčí, usiluje o místo faráře, ale pánům se nelíbí jeho přílišné „české“ smýšlení a zvolí jiného kněze, Rejžka. Faster tedy nakonec po všech marných snahách odchází do Domažlic, ačkoliv ho sedláci nechtějí pustit, jelikož si ho oblíbili. Život na vesnici zpestřují nejen lidové zvyky a svátky, ale i divadlo, které v Klenčí každý rok hraje rodina principála Šmída.

Radními jsou zde převážně Němci, kteří chtějí zničit sedláky, využívají k tomu chalupníky a řemeslníky z Klenčí a štvou je proti sedlákům. Ves se tedy rozdělí na dva tábory, které jdou bezhlavě proti sobě. Vše vyvrcholí tím, že radní chtějí vzít sedlákům jejich lesy, což si oni ale nemohou nechat líbit. Faster a paní komisarka Němcová chtějí sedláky naučit národnímu smýšlení, ale nedaří se jim zchladit horkou chodskou krev. Sedláci dosud nezapomněli na křivdu spáchanou na Kozinovi a nechtějí pánům nic dát. Najdou a schovají starou listinu, která jim dává na lesy právo. Páni jim rozbijí smluvní kámen.

Baar má v Paní komisarce blízko k Jiráskovi, už pojetím vztahu jedince a celospolečenského pohybu.³⁹ Sleduje, jak se Klenčí začalo kolem roku 1845 národně probouzet a uvědomovat. Všechny postavy znalé světa v čele

³⁹ J. Janáčková, 1985, 218.

s páterem Fastrem a Boženou Němcovou usměřují nespokojené nálady sedláků směrem k národnímu ruchu. Připomínají Kozinovu prohranou při jako zkušenost, že rebelie může být úspěšná, bude-li ji dělat celý národ. Ideu národní svornosti stavějí proti sociálnímu jitření mezi sedláky, řemeslníky a chalupníky.

V knize však nejde jen o „lůsy“. Spory o ně jsou v Paní komisarce teprve v počátcích. Jde také o sůl, o „pašery“ a o ty, kteří je mají stíhat, ale zčásti je kryjí. Existenční starosti má komisař Němec, upřímný vlastenec. Po místě faráře v Klenčí marně touží administrátor Faster, který není po chuti vrchnosti. Mezi postavy, které zatím marně touží po změně vlastní situace, patří Božena Němcová, která dychtí po Praze. Příslušníci různých společenských vrstev prožívají potřebu zásadní změny a tu očekávají od „národní bouře“.

Prudké změny společenského vědomí vystupují v Paní komisarce na pozadí tradičního způsobu života. Navazují na kolektivní zvyklosti a obřadní příležitosti a paměť kraje a těží z nich; tím je upevňují a povyšují na hodnoty národní. Za vlastní uchovatele lidové kultury a nové nositele národní myšlenky pokládá Baar jako poměrně nejstabilnější vrstvu vesnice sedláky, naopak řemeslníky a chalupníky staví v Paní komisarce do nelichotivého světla. Sociální otázka vnáší mezi jednotlivé třídy a vrstvy nepřátelství, a proto se považuje za brzdu národních snah. Nicméně život prostoupený sociálním zájmem je zde silnější než činnost buditelů.

Národní význam lidových tradic zosobňuje B. Němcová. Je v knize vnímavou a okouzlenou pozorovatelkou lidového života na Domažlicku. Touží zprostředkovat jeho znalost národu a současně ve styku s lidem a s místními buditeli rozsévá a podporuje myšlenky národního hnutí. Autor ji představil nejen jako věstkyni lepších časů, ale také jako půvabnou a křehkou, avšak smutnou ženu.

Baarovu úctu k slavné spisovatelce ukazuje i to, že na Dušičky zajížděl rok co rok s dvěma kyticemi chryzantém z ořešské ^{parku} zahrady na Vyšehrad. Jednu položil na hrob Václava Beneše Třebízského, druhou zanechal na hrobě Boženy Němcové, která mu byla blízká i láskou k Chodsku.

Němcová navštěvovala rodný statek jeho matky. V románu Paní komisarka je to rodina Králových. Baar prochodil Chodsko křížem krážem, než navštívil všechny rodiny jejích tehdejších přátel. Stavěl se např. u rodiny rychtáře Bora v Chrastavicích, kam přišla Němcová na svatbu ustrojená do chodského kroje. Navštívil i její přátele v Mrákově u Knapů, další rodiny v Petrovicích, Milavči, Újezdě, Bořicích, ve Stráži a jinde. Příteli Teplému psal o chystané Paní komisarce: „*Všecko, co jsem od svých studentských let posbíral, v Českém lidu i jinde otiskl, co už dnes vymřelo, má tvořit ovzduší knihy a ve knize být souborně zachráněno. Těžce se s tím potýkám, studuji a sháním materiál národopisný a historický víc, než píši, často jediná stránka je plodem týdenní práce lopotné, ale už nepovolím. Cítím, nenapíši-li to sám, že už po mně to nemůže napsat nikdo jiný, protože nezachytil, co já viděl ve svém dětství na vlastní oči. Obzvláště děkuji za tu přehršel lidového vtipu, kterým lze pocukrovat někdy nechutný koláč suchopárného děje.*“ (B. Hofmeisterová, 1988, 72) Čtrnáct let sbíral materiál a netajil se obavami, že mu folkloristická stránka přerůstá epickou osnovu románu, ale nemohl si odpustit něco vynechat. Cítil, že to, co Chodsko činí Chodskem, rok od roku zaniká. Na stránkách knihy zachraňoval, co se dalo.

Osmá čtyřicátníci

Druhá kniha Chodské trilogie je laděna pokojněji než Paní komisarka. Tam bylo vše spojeno s jítřením, zde navozené procesy pokračují a zůstávají zatím nedovršeny a neuzavřeny.

Jisté zklidnění přináší osobité pojetí času. Proti Paní komisarce, která zachycovala život v Klenčí a okolí od roku 1845 do masopustu 1848, je čas zobrazený v Osmá čtyřicátících o mnoho užší. Jde o jaro 1848, o několik měsíců od tažení divokých hus po svatodušní svátky. Celá ~~jeho~~ stavba i sled kapitol se opírají o řád daný kalendářem. Rozvinutí jara od prvních předzvěstí až k prahu léta je demonstrováno na proměnách přírody, na rytmu selské jarní práce, na posloupnosti obyčejů a svátků. Z nich jsou vyzdviženy Velikonoce: váže se k nim téměř třetina románu. Některým dnům těchto jarních svátků jsou věnovány celé rozsáhlé kapitoly (Bílá sobota, Boží hod). V nich se právě autor snažil zachovat lidové tradice a zvyky, protože měl pocit, že na ně místní lidé zapomínají, že staré zvyklosti vymírají.

Lidové obyčeje, místní úkony a obřady (výlov selských rybníků, svěcení polí aj.) a svátky vypovídají o síle tradic, o věkovité umělecké a mravní kultuře chodského venkova. Autor s nimi spojuje setkání celých obcí, lidí různého věku a sociálního zařazení. Osmá čtyřicátníci vynikají množstvím a dynamičností hromadných scén. Narůstající napětí mezi německými řemeslníky, českými chalupníky a sedláky v Klenčí, mezi vrchnostenskými úředníky a majiteli panství proniká do chlapeckého drkání na Zelený čtvrtek, do dětských her, do vynášení smrti, do slavnosti Vzkříšení i do svěcení polí a do stavění májů. Rozpadají se dosavadní pospolitosti, porušují se dosavadní zvyklosti a vžité normy.

Rouhači a popírači tradic se čím dál víc stávají sedláci, jejich dávní vyznavači a podle Baarova chápání jejich nejvlastnější nositelé. I zde autor varuje před vymíráním obyčejů. Odmítáním určitých, ^{všechny nepopírající povinnosti} úkonů vůči

chalupníkům, řemeslníkům a faře či neplněním určitých ustálených služeb dávají sedláci najevo svůj vzdor proti všem, kteří se pokoušejí omezovat selská práva a výsady ve prospěch chalupníků a německých řemeslníků. Nutnost odporu a vzdoru tu staví Baar nad myšlenku křesťanské pokory a sebeobětování. Hovor chodského sedláka Krále s Kristem vyústil do pře. Hlas Kristův přikazoval milovat bližního a smířit se s ním, dát přednost pokoji duše před zájmy světa a země. Sedlák přesto dál vzdoruje.

Pozornost je tentokrát soustředěna hlavně na Krále a jeho rodinu. Je plna nadějí. Dorůstá Hanýžka, ^{matka} pravá ruka ~~matky~~, a čeká se syn. Rodinný soulad tu plyne i z rytmického řádu polní a domácí práce. Obřadem plným půvabu a vzrušení je nejen předvelikonoční úklid, ale i pečení domácího chleba, bílení plátna, barvení velikonočních kraslic i sázení brambor. Autor opakovaně ukazuje, že selská zatvrzelost vůči chalupníkům a německým řemeslníkům je taktická, není lakotou ani stavovskou pýchou, ani nacionální zaslepeností.

Přesto, že autor mnoha způsoby navozuje kladné hodnocení svých sedláků a zdůvodňuje oprávněnost jejich vzdorování, počítá u čtenáře s možným odstupem vůči nim. Uplatňuje ho ^{na} při paní komisarce, Boženě Němcové. Ta je v Osmáctyřicátých stranou Klenčí, v Domažlicích, a v průběhu románu se vědomě vzdaluje od městečka. Objevuje se převážně ve stycích s místními učiteli a kněžími. I v tomto díle provází postavu Němcové patetizující přízvuk. Výjimečná v daném prostředí je hlavně tím, že Chodsko poměruje s Krkonošemi, Havlíčkem a soudobou Prahou.

Pro vyznění románu je nejcitlivější poslední rozhovor Němcové s Fastrem. Paní komisarka roztrpčeně vysvětluje, proč Klenčí přestala mít ráda: sedláci se zatvrdili vůči chudině, všichni lpí na ^{zemi} zemi a nejsou s to „vznést se do výše“ – raději by opustili „řeč i víru, než tuto kamenitou půdu“. Faste obhazuje Chody a vykládá, jaký celonárodní dosah má selský zápas o „lůsy“. Chodové ~~aké~~ po staletí střežili hraniční přechod; lpění na zemi jim

vštípilo posláni živé hráze proti německé expanzi a právě díky tomu Němcová odvolá svůj hněv vůči klenečským sedlákům. Obratný spisovatel předpokládá, že autorita B. Němcové stačí k tomu, aby přiměla čtenáře odložit své případné výhrady k selským osmačtyřicátníkům a brát jejich zápas jako obranu rodné země *po předání rodné půdy.*

Státnická a politická rozvaha je spojena s postavami šlechticů a vládních činitelů – bratří Stadionů, hraběte Kolovrata a knížete Metternicha. Zásahem Františka Stadionu do sporů mezi sedláky, řemeslníky a vrchnostenskými úředníky začíná nová dějová situace, která se rozvine ve třetí knize. Je příznačné pro celé ovzduší Osmačtyřicátníků, že slovo revoluce zní hlavně z úst mocných, a to ponejvíc s přízvukem obav a jako memento, kdežto v debatě Němcové s místními učiteli a kněžími se daným slovem rozumí obrana práv mateřského jazyka nebo rodné země. Vrcholné akce revolučního roku jsou v druhém dílu Baarovy trilogie teprve přede dveřmi.

Osmačtyřicátníci vynikají bystrým tempem vyprávění. Pomáhají tomu vpády časových novot a stavovských třenic do kolektivních obřadů a shromáždění. Jiným zdrojem dynamičnosti je Baarovo podání pracovních úkonů jako dění plného pohybu a vzruchu. Autor dokáže také řadit dynamicky komponované epizody do pestrého sledu. Nejednou dochází na švech mezi epizodami až k jakémusi ironickému zrcadlení, které posiluje dojem pestře proměnlivého toku života, plného pohybu a proměn. Kontrastní spojování motivů a témat prozrazuje, že Baar, těžící ze zkušeností umělecké kroniky jiráskovského typu, neprošel nevšímavě kolem moderní literatury, jmenovitě lyriky: uměl po svém těžít z její zkratkovitosti a asociativnosti. Naopak zase kapitoly, kde jsou různorodé motivy svazovány v ucelenější příběh, ozřejmují, že Baar vytvářel kultivovanou prózu zaměřenou na širokou

čtenářskou obec také navazováním na dějovou povídku až kalendářového typu.⁴⁰

První recenze Osmáčtyřicátníků v roce 1924 chválily Baara, že zná „*psýchu svého čtenářstva do nejmenších podrobností*“ (J. Janáčková, 1985, 218) a vychází jí vstříc.

---

⁴⁰ J. Janáčková, 1985, 218.

Lůsy

Ve třetím díle Chodské trilogie je pře o „lůsy“ úředně rozhodnuta hned na začátku knihy ve prospěch sedláků. A tak víc než vleklý veřejný spor čtenáře poutá Královic čekání na syna, jeho narození – a pak smrt. Trpký závěr knihy Lůsy se stal bezděčnou pointou celé trilogie. Baar už nenapsal čtvrtý díl, který měl rozměrný epický obraz chodského venkova kolem roku 1848 uzavírat svatbou dvou postav, rozmarně rozehraných v Paní komisarce, Hanýžky a Martínka. Apoteóza venkova, zakotveného v přírodě a ve vlastních tradicích, venkova probouzejícího se rokem 1848 k národnímu a politickému uvědomění, poukazuje koncem třetího dílu k údělu člověka a k jeho strastem.⁴¹

Nářeční slovo „lůsy“, výjimečně uvedené v názvu třetí knihy trilogie, ukazuje tváří v tvář závěru knihy svůj obrazný význam. Slovo „lůsy“ znamená totiž losy (jimiž se kdysi přidělily zalesněné pozemky jednotlivým držitelům). Titulní pojmenování je víceznačné. Smrt Králova syna odehrávající se souběžně s vítěznou dohrou vybojovaného selského sporu o zděděné lesy, vede čtenáře k tomu, aby slovo „lůsy“ vztahoval k soukromým losům – údělům člověka, k hodnotám, jako je život a smrt, jejichž nabývání a ztráty má smrtelník jen zčásti ve svých rukou.

Všechno Baarovo umění mířilo i v chodském románovém cyklu k lidovému čtenáři a chtělo závěrečným dílem a svatbou uspokojit jeho potřebu šťastného konce. Ve skutečnosti hořká pointa třetí knihy zvýraznila životní ironii a paradox.

Ve svých prvních prózách sledoval Baar výjimečného jedince ve sporu se světem, postupem času ale chce spíše evokovat lidovou pospolitost. V nejplnější míře to platí právě pro jeho ~~závěrečný~~ románový cyklus.

---

⁴¹ J. Janáčková, 1985, 218.

I těžké okamžiky života hlavních hrdinů dostávají v autorově pojetí útěšnou polohu. Skonu Králova synka předchází chvíle, kdy matku od pokraje hrobu přivolá k životu dcerka Hanýžka. Moudrý otec Král zešediví žalem pro Jakoubka, ale nešťastnou matku zahrnuje mužnou láskou a bezpečím. V nářku matky nad synkovým hrobem zazní „bulácké“ nářečí; je to snad ojedinělý případ nářeční promluvy v díle. Králova replika jako odpověď už je zase spisovná. Spisovná stylizace dodává zvláštní přesvědčivosti mužově výzvě, aby zkroušená žena zapomněla na žal pro mrtvého ve jménu živých. Útěšný spodní tón závěrečných odstavců v posledním Baarově románu spočívá také v tom, jak věcně a zkratkovitě je hodnocen Král – vítěz ve sporech o lesy a nebohý otec – očima svého okolí. Útěšnost Baarova vypravěčského podání není podbízivá; povzbuzuje k překonávání bolesti, ne k jejímu nevidění.

Chodská trilogie v Baarově korespondenci

Zmínky o tomto autorově vrcholném díle najdeme i v autorově korespondenci. Protože bydlím na Chodsku, nebyl pro mě problém jet do Klenčí pod Čerchovem do Baarova domu a hledat v jeho korespondenci dopisy od jeho přátel, které se k tomuto tématu vztahují. Právě v nich se nejlépe ukazují bezprostřední a často i vůbec první reakce tehdejších lidí na Chodskou trilogii.

A co víc! Zde jsem našla i Baarovy písemné přípravy k Paní komisarce a Lůsům. Začnu právě tím. První díl trilogie se už svým názvem dotýká paní komisarčky – Boženy Němcové. Baar sbíral o této slavné spisovatelce nejrůznější informace z doby jejího pobytu v Domažlicích, aby ji mohl co nejdříve čtenářům přiblížit. Podařilo se mi najít jeho výpisky z pozemkových knih okresního soudu v Domažlicích – o právní věcném domě č. 120 v Domažlicích. Právě toto je dům, ve kterém tehdy Němcovi bydleli. Baar si opsal zápis ze dne 8. srpna 1845: dozvídáme se, komu dům patřil od roku 1835. Postupně přešel do rukou dalších majitelů. Další zápisy o těchto změnách jsou z 3. července 1872 a z 29. září 1886.⁴²

V korespondenci se nachází i Baarův poznámkový aparát ke knihám, ze kterých čerpal další informace o paní komisarce.

Dále jsem našla spisovatelův rukopis, nebo spíše poznámky k Lůsům. Jsou však velmi špatně čitelné, jelikož jsou psané v rychlosti obyčejnou tužkou. Baar zde rozepisuje Královu zoufalost ze smrti ~~její~~ synka, mluví proto k Bohu.⁴³

Máme tady však i další materiál k Lůsům: v horní části stránky najdeme výjev z domácnosti u Němců. Němec přichází domů v rozčilení, protože byl

---

⁴² Baarův výpis z pozemkových knih okresního soudu v Domažlicích – dům č. 120.

⁴³ Baarovy rukopisné poznámky k Lůsům I.

díky nespravedlivému udání přeložen z Domažlic do Všerub. Ve spodní části listu můžeme vidět Baarovy poznámky k obsahu jednotlivých úseků Lůsů:

Lůsy

- I.str. 1. Rekruti vracejí se z Bavor. – Klika hledá samorostlou hůlku –
Přijíždí krajská komise na lůsy – Král je brání před Bernkopfem
– vytahuje listinu – Šmejdy na radnici – Bílkova smrt.*
- II.str. 26 Božena Němcová mluví o Schneidrovi se starou Hojdovou
z Postřekova – pak s Fastrem – zaklínání Lomikara
popis Čerchova – oba jezuiti –*
- III.str.42 Krajská revize. – Zedníček poustevník najde Bílka v oku –
Kostelní zpěvák – Bra.....(nelze přečíst) –
Krajská revize – Král se mstí – nutí Zippnerovi rozbořit
stodůlku*
- IV.str. 61 Boží tělo – věnečky – Hanýžka dá svůj Smolíkovi
Cechy u Hausnerů – Hrabě Stadion s Giselou na hrobě otce.
Cechy chtějí vypraviti k hraběti deputaci. Povolení k sňatku
Jindřicha s Amálkou.*
- V.str. 80. Ličení bahna a vznik rybníků. Rybníky hoří - ....(nelze přečíst)
– Zedníček – ....(nelze přečíst) – populace v Klenčí – Soupis
duší. – Usnesení sedláků o ....(nelze přečíst) pobožnosti a
průvodě.*
- VI.str. 100. Rozbor ... (nelze přečíst) – Příjezd Němcové na zkoušku. –
Hostina“ (Baarovy rukopisné poznámky k Lůsům II.)*

Nyní už se ale pojďme věnovat korespondenci.

Nalezla jsem dopisy od Emila Tšídy ze Kdyně. Rodina Tšídova udržovala ve Kdyni osvětovou činnost. Emil Tšída pomáhal Baarovi se sháněním materiálů pro jeho dílo, hledal pro něj zápisy v archivu v Koutě na

Šumavě. Našel a opsal pro Baara různé dokumenty: o právech Chodů na lesy z r. 1724; o tom, že se v Klenčí káže česky, proto vyhovuje jako nový farář Traurig, jelikož česky umí – ze 4. února 1779; o Trhanově z roku 1788; o Peci pod Čerchovem z roku 1725; o krupobití na Trhanovsku a Chudenicku z roku 1767; o „škodách povětří“ z roku 1775; o klenečském Rathausu a špitálu.⁴⁴

Rodina Tšídova poslala 1. ledna 1924 Baarovi blahopřání k Novému roku. Kromě toho, že mu přeje zdraví a štěstí, píše, že právě čtou „Paní komisarku“, kterou velmi oceňují: *„K novému roku přejeme Vám na všem zdar štěstí požehnání a hojnost zdraví. Vzpomínáme kraje rodného a Klenčí tím více že právě čteme překrásnou „Paní komisarku“. Dobrá duše Vše dává kraji rodnému skvost nehynoucí ceny. Dále Vám dík nejvroucnější. Vřele zdraví Tšídovi.“* (Pozdrav manželů Tšídových z 1. 1. 1924 pro J. Š. Baara)

Našla jsem ještě jeden dopis od Emila Tšídy, bohužel ale bez datace. Zde Tšída píše, že přečetl „Osmačtyřicátníky“. Cení si Baarovy lásky k rodnému kraji, toho, že v knize líčí zvyky a události tehdejší doby. Prý se doma vždy těšili na večerní čtení knihy. Dále píše, že se až nyní rozhodl poslat Baarovi i další fakta, která sehnal v koutském archivu a která sepsal do článku „Pokračování sporu o Lamingenovská privilegia“. Je to o podplácení úředníků. Článek prý nechal v Praze jakémusi Žakavcovi: *„V tom stálém ruchu, v kterém žiji, přečetl jsem (nahlas aby také máma z toho něco měla) Vaše „Osmačtyřicátníky“ teprve nyní. V pravdě jsme je hltali. Cenili jsme si Vaší lásku k rodnému kraji i uvádění zvyků, stejně jako líčení událostí zapadlé doby. A protože vše tak mile dýše domovem, těšili jsme se jako předtím při čtení paní Komisarčky na večerní čtení. Sebral jsem Koutě dílem z korespondence dílem z fasciklu o sporu s německými obcemi materiál. Ale nemyslel jsem na to, že bych jej použil. Necítím se k tomu povoláním. Ale nyní mi to nedalo, přec jen sesmolil jsem delší článek „Pokračování sporu o*

---

⁴⁴ Opisy dokumentů z koutského archivu od E. Tšídy.

Lamingenovská privilegia“: Vyzírá z toho, jednak jak se panští natahovali v podplácení úředníků ... (nelze přečíst) tomu říkal „Zase jsem čertu podpálil svíčičku“ když někomu obětoval pár dukátů. Jinak pak se měřilo Němcům a pak Čechům. Nechal jsem to včera v Praze Žakavcovi, bude-li mít chudák na přehlednutí čas.“ (Dopis bez datace od E. Tšídy)

Další dopis, který bohužel opět není datován, ale nejspíš je z roku 1924, je od Baarova bývalého učitele Jana Voborníka. Ten v dopise opěvuje Baarův kraj, jeho rázovitost, to, jak ^{sp. učitel} vše dovedl zachytit v Paní komisarce. Mluví i o svém rodném kraji. „Závidí“ však Baarovi, že svoji obec oslavil, že se jí dostalo té cti. Toho se jeho rodná vesnice nedočkala. Za vše Baarovi děkuje a žehná mu: „Ten povedený obrázek na desce Vaší knihy mě okouznil, nemohl jsem odolati, musel jsem číst a číst. Blahopřál jsem Vám i záviděl. Tu radost milovaný svůj rodný kraj křísit ze vzpomínek minulosti a vtělovat jej v živý obraz pro všecku budoucnost, jeho uhnětenou, ale vždy silnou a bojovnou duši, jeho poezii – Paní komisarka se to jmenuje, Hu nás, Hu nás to je doopravdy, a ta paní Božena je do toho vsazena jako granát ohnivý, jenž byl také Váš.“

Můj rodný kraj je také krásný, má ves drahá, v minulosti bojovná a bujná, ne tak pestrá a rázovitá jako Vaše, ale také výrazná, také milostně poetická a kdysi rozzpíváná a roztancovaná, čekala na svého Homéra, nedočkala se. Vyslal řadu lidí od pera do světa, a žádný z nich nic – nic – To je to, proč jsem Vám záviděl. Vy jste své rodiště oslavil, splatil krajíně povinný synovský dluh, budete se vždy zelenati s ním. Jaký to krásný osud básníka hodný. Přeji Vám toho ze srdce. A tichou radostí se potěšuji, že se k Vám smím hlásiti jako Váš bývalý učitel.“ (Dopis bez datace od J. Voborníka)

Baar si dopisoval i s manželi Štěpánkovými. Štěpánek (zmiňovaný již výše) byl Baarův právník a vykonavatel jeho poslední vůle. Řídil také

posmrtné vydání Baarových spisů. Pokračoval v tom jeho syn, ~~ale~~ dostal se do sporu s kuratoriem. Paní Štěpánková měla literární ambice, ale hlavně pořádala s manželem souborná vydání a vzpomínkové almanachy.

Oba pomáhali Baarovi ve sporu o lesy mezi státem a domažlickými soukromníky, ~~ve kterém~~ se spisovatel angažoval.

I paní Štěpánková sháněla Baarovi informace o Němcové. Ptala se v Mrákově pamětníků. Navštívila tam šest rodin. To píše v dopise z 2. července 1923.

Další dopisy, o kterých budu mluvit, psal Baarovi jeho přítel, také chodský rodák a absolvent domažlického gymnázia, Jan František Hruška.

~~V~~ dopisnici ze 17. září 1923 se nachází pouze krátká zmínka o prvním díle trilogie. Hruška píše, že dočetl Paní komisarku a že o ní chce napsat fejeton do Venkova. Chce od Baara pokračování: *„Milý Jindřichu! Komisarku jsem dočetl, ale namohu Ti ji hned vrátit, poněvadž chci o tom napsat feuilleton do Venkova, až mi poleví nespavost, do níž jsem zase upadl. Máš-li spolehlivého posla, pošli pokračování.“* (Dopisnice ze 17. 9. 1923 od J. F. Hrušky)

V psaní z 25. února 1924 se Hruška zmiňuje o „Osmačtyřicátnících“. Sděluje Baarovi své připomínky. Jeho práci chválí, obzvláště jeho patriotismus, založený na vlastenectví a buditelském nadšení. Vytýká však Baarovi také některé nedostatky – příliš rychlé psaní, jako slabina se mu zdá podání sporu o lesy, patos v některých pasážích aj.: *„Milý Jindřichu! Dočítáme Osmačtyřicátníky, ještě dnes nebo zítra Ti je pošlu, aby si mohl prohlédnouti mé poznámky a potom, uznáš-li za dobré, přijít na debatu. V tom případě vezmi s sebou také první část a přijed' hned ráno buď některý úterek, nebo středu.“*

Úhrnem opakují, co jsem Ti řekl v Chodově. Je to pěkná a bedlivá práce, místy velkolepý i tklivý výraz lokálního patriotismu, vyznívající

z neohroženého vlastenectví a buditelského nadšení, při tom všem na mnohých místech pěkné původní podání domácí zásoby (zvyků a mravů). Co nalézán slabého nebo odporného – nemohu toho zamlčeti, má-li Ti býti moje služba poctivá a platná – to si vykládám tím, žeš po dlouhé přípravě místy příliš rychle psal. Ten kvap je leckde patrný nejen u věci ukvapené, nýbrž i v slohu a výrazu. ... Největší slabinou se mi zdá podání sporu, kde vystupují obě strany proti sobě. Snad je to tím, žeš nemohl býti takových hádek svědkem. Sám i všecko musíš tvořit obrazotvorností nebo se ti to zdálo věci méně důležitou. V tak velkolepém díle po stránce myšlenkové rozhodně jsou skřípavým tónem některé ty milostně smyslné postřehy, snad abys hověl dobře. Nech to specialistům Vrbovi, ? Bubelové, Šrámkovi aj. Litera skripta manet, ale běží v další Tvou práci. Proč lézt dolů, když můžeš výš a výš! Není to pruderia. Povolání dlouholeté mě přinutilo probrati vlastním rozbořem sta nejrozdílnějších uměleckých děl. Ta prakse sama vede, abych nebyl úzkoprký. Těch náboženských narážek na všelijakou všednost bych také neodporučoval. Ti lidé jsou nám tuze daleko, kdo může říci, co bylo pomluva a co skutečná chyba? A doba sama je v této věci hrozně chytlavá a násilná.

Zachytil jsem Ti také některé jazykové a pravopisné poklesky – snad Ti prospějí příště, aby ses takovým věcem vyhnul.“ (Dopis z 25. 2. 1924 od J. F. Hrušky)

V dopisnici z 11. května (není uveden rok, ale domnívám se, že jde o rok 1924) Hruška děkuje Baarovi za Osmačtyřicátníky. Schvaluje mu, že nechává třetí díl uležet, že to přispěje stránce psychologické i estetické. U druhého dílu, ostatně jak bylo řečeno v předcházejícím dopise, je na škodu autorova příliš vytrvalá práce: „Bratříčku, dík za Osmačtyřicátníky...Schvaluji Ti, že necháš III. díl uležet. Je to třeba pro stránku psychologickou i estetickou. Už v II. díle je místy na škodu jen trvalá, příliš intenzivní práce.“ (Dopisnice z 11. 5. od J. F. Hrušky)

15. května 1924 Hruška píše svému příteli o tom, jaké udělal v jeho textu opravy. Dále vysvětluje rozdíly mezi tím, kdy staří Chodové užívali „napadlo mu“ a „napadli ho“, uvádí, jak se na to dívají jazykoví odborníci: „*U nás vyzoroval jsem v řeči dávných Chodů, že rozeznávají „napadlo mu“ (= biblické vstoupilo na mysl – pouhá myšlenka neurčitá). Naproti tomu „napadli ho“ bývá ve smyslu nepříznivém, násilném. Matce hned napáadlo, že ty dva dou kráct vodu. Zkus položit akkusativ, obstojí-li před Tvým jazykovým citem. Podobně: Tobě nic moudrýho nenapadne. Naproti tomu: Šimla už zas napáadla bláznová (totiž hodina). Upozorňuji, že příklady: napadá tě, mě, nemají moci průkazné, protože v řeči obecné vůbec hemží se nesprávné střídání 4. pád za 3. Dr. Zubatý zrazuje užívání tohoto výrazu vůbec, ale už je v užívání za Jungmanna a právě podle Naší řeči i jazyce platí zvykové právo. Ostatně radí užívat raději 4. pádu místo 3., jak Ty to právě máš v dnešní korektuře, kde jsem připsal ?. Rozhodni se po Svém. Holeček užívá dativu. Časopis pro moderní filologii ho hájí proti Zubatému a Z. se vymlouvá, že není dost dokladů. U nás se jich dá hodně shledat“ (Dopis z 15. 5. 1924 od J. F. Hrušky)*

V dopise z 29. září 1924 se problematiky trilogie týká pouze malý úsek, kde Hruška přeje Baarovi zdar při psaní Lůsů: „*Copak děláš? Vzpomínám, když se večer dlouží, že sedáš na „Lůsy“.* Přeji Ti k nim hodně osvětlení a zdaru.“ (Dopis z 29. 9. 1924 od J. F. Hrušky)

Toto jsou zmínky, které jsem našla. Jak je vidět, vzbuzují dojem, že Baarovo velké dílo bylo velmi úspěšné, všem se líbilo, byli jím nadšeni. Okouzila je Baarova láska k rodnému kraji, která mu pomáhala vykreslit nádherné popisy chodských zvyků, tradic a svátků. Z knih dýchá vlastenecký duch, ale také chodská tvrdohlavost a hrdost. Zmiňované autorovy přátele knihy pohladily po duši, protože v nich vyvolaly vzpomínky na Domažlicko nebo na jejich domov. Toto okouzlení není popisováno v Hruškových listech,

x) popisek u všech zvyků - mluvíme o té věci zvyků a tradic

jelikož on prováděl korekturu Baarových textů a hlavně mu radil, co by bylo nejlepší. Unikátní jsou Baarovy písemné přípravy ke knihám, které ukazují, že napsat takovéto dílo nebylo vůbec jednoduché, ačkoliv konečná verze působí tak, jako by ji autor napsal mávnutím kouzelného proutku, bez nejmenších problémů a zaváhání. A právě to svědčí o jeho velkém spisovatelském umění, které okouzljuje už několik generací vděčných čtenářů.

Chodská trilogie a Baarova poslední léta

Jak už víme, Baar psal svoji trilogii ke konci života, tedy v letech 1923 – 1925. Jeho kněžský úřad ho zavál do mnoha končin naší země, ale poslední roky svého života trávil na svém milovaném Chodsku. Zde také vznikalo jeho poslední a vrcholné dílo.

Pojďme se tedy seznámit s tím, co obnášel Baarův život v tomto období, s kým se stýkal. Jak na něj vzpomínají jeho blízcí? Mnozí své vzpomínky na toto období sepsali, což dává možnost nahlédnout do této doby i nám.

Jedním z těch, kteří Baara ke konci života navštívili, byl Antonín Klášterský (zemský, po 1. světové válce republikový rada). Stalo se tak v druhé polovině července 1925⁴⁵, kdy Baar zrovna dokončil třetí část svého románového obrazu, tedy „Lůsy“. Podle Klášterského slov byl Baar samý úsměv a žert. To ještě netušil, že se blíží konec.

Klásterský se do Baara „zamiloval“ poté, co přečetl jeho „Farskou paničku“ a „Jana Cimburu“. Poprvé se s ním setkal kolem roku 1914. Klášterský vzpomíná, jak Baar^{*)} mrzelo, že mu některá kritika vyčetla, že se na chodskou historii dívá očima kněze. Jemu, kterému byla pravda nade vše! Jemu, který se dokázal postavit i svým církevním představeným! Naopak v jednom klerikálním plátku mu zas vyčítali, že v „Osmačtyřicátnících“ líčí některé věci tak, jak se na kněze nesluší! Podle Klášterského si „Paní komisarka“ zasloužila cenu České akademie, ale nedostala ji. Proč? Nejprve Baar zmeškal termín, kdy ji měl odevzdat (1923). Roku 1924 ji tam Klášterský odnesl sám, protože věděl, jak je tato kniha Baarovi drahá⁴⁶. Autor o ní sám psal v dopise z 27. 5. 1923 toto: „*Knihu jsem psal krví svého srdce a vyvolal z hrobu mučednici Boženu Němcovou. Chodil jsem s ní po kraji, který ve chvílích svého utrpení nazvala „po domově svým druhým rájem“.*“

⁴⁵ J. Skarlandt, 1926, 5.

⁴⁶ J. Skarlandt, 1926, 11.

*) také básník z obce Vrdolky a překladač

Zastihnu-li Vás doma, povím Vám, autoru básně Manka, člověku, který kus svého srdce věnoval bledé paní, „mučednici krásné“, budete-li si přát, víc o této mně nejmilejší knížce.“ (J. Skarlandt, 1926, 11) A v dopise z 2. 7. 1923 dodává: *„Já teď žiji ustavičně v milé a krásné společnosti Boženy Němcové. Chodím v jejích stopách a cítím, jak hřejí, právě tak, jako hřály stopy sv. Václava jeho sluhu pokorného blahoslaveného Podivena. My všichni, kteří milujeme svoji zem a svůj národ, zdáme se dnes – jak říká dr. Heverech – „podivíny a lidmi nápadnými!“ Ale – už jinými nebudeme!“* (J. Skarlandt, 1926, 11)

Zde vidíme, jak moc záleželo Baarovi na jeho díle. Obdivoval Boženu Němcovou a také její vztah k Chodsku. Asi i to mu dodávalo sílu psát, že věděl, jak i ona měla ráda jeho rodný kraj, jeho rodnou vesnici.

„Paní komisarce“ nečekaně udělila cenu Třebízského (o tu se nežádá) porota Svatobor⁴⁷, Klášterský nechtěl, aby Baar cenu přijal, protože by nedostal nic od Akademie, ale ^{kněz} nemohl Svatobor⁴⁷ jako duchovní odmítnout. Tak Baar přišel o 5000 korun, které by býval od Akademie za „Komisarku“ obdržel.⁴⁷ Roku 1925 Klášterský opět zažádal o cenu pro „Paní komisarku“ a „Osmáčtyřicátníky“, ale nežli se vše rozhodlo, Baar zemřel, proto 5000 korun připadlo fondu Baarova domu v Klenčí.⁴⁸

Klásterský byl toho názoru, že jeho přítel se měl stát členem Akademie, když ne za „Poslední soud“ a „Cimburu“, tak za trilogii zcela určitě. Bohužel počet tamějších ^{pro členy} členských míst za literaturu byl omezen, nešlo to. Nestalo se tak ani poté, co byl počet míst rozšířen.

Přátelství Klášterského a Baara bylo velmi silné a vřelé. Pan rada později dokonce dopisy svému příteli stylizoval v chodském duchu. Na Chodsko zval Baar Klášterského mnohokrát, stalo se tak ale až 1924. Setkali se zde dokonce s malířem Václavem Malým, který ^{maloval} vypodobňoval chodské kroje. Procházeli

⁴⁷ J. Skarlandt, 1926, 12.

⁴⁸ J. Skarlandt, 1926, 12.

krajem, Klášterský chtěl vidět místa, která spisovatel zmiňoval v trilogii, a Lomikarovy pergameny.⁴⁹ Druhá návštěva se konala právě v červenci 1925 a trvala čtrnáct dní. Baar se na přítele velmi těšil, byl samý žert, plný života. Trápila ho jen otázka přidělu trhanovských lesů. Rozčiloval se, že mají být přiděleny Domažlicím. Povíдалo se i o trilogii. Baar přítele upozorňoval, že chce ve svém díle vylíčit čtyři roční doby na Chodsku, a ukazoval mu materiál, který si k tomu sebral (památné tisky z r. 1848, vyhlášky, dekrety, patenty apod.) – našel ho díky přátelům v archivu zemské správy politické a v matrikách; jeho přičiněním byla nalezena i úřední relace o manželu Boženy Němcové z doby jejich pobytu v Domažlicích.⁵⁰ Baar si plánoval, jak dovede román „až do dnešního pokolení“, což si předpřipravil postavami Hanýžky Královic a Martina Kliky. Na Hanýžce si dával obzvlášť záležet, vždyť to byla ve svém dětství jeho vlastní „zlatá máma“.

Klásterský s Baarem a dalšími přáteli prošli mnoho míst kolem Klenčí a Domažlic. Baar byl veselý, dokonce ze všech nejveselejší. To bylo koncem července. Zemřel pak za tři měsíce – 24. října 1925. Ještě stihl poslat Klášterskému dopis 6. října.

Klásterský, v Praze v prosinci 1925: „*Poslední léto! Poslední Baarovo léto! Bylo jasné, slunné a radostné skoro až do konce. Ale pak najednou přiletělo to černé mračno, blesk vyšlehl, krásný statný strom naráz se skácel. Nemohl jsem se s tou strašnou myšlenkou smířiti, a dodnes myslím naň tak, jako by byl živ, jako bych ho zase mohl vidět, až přijedu do Klenčí. Zatím spí už u své zlaté mámy. Poslední kvítka letní – jetýlek, mateřídouška, pryskyřník, slzičky a řebříček ještě kvetly tam na Výhledech v slunný den jeho pohřbu. Natrhali jsme mu jich tam s milou zpěvačkou chodských písní paní Ellou Kreslovou celou kyticí a připevnili na rakev. S tou kyticí šla rakev do hrobu – byla to kvítka z míst jemu nejdražších. Tam na Výhledech rád stával a*

⁴⁹ J. Skarlandt, 1926, 16.

⁵⁰ J. Skarlandt, 1926, 23.

zrakem svým objímal a hladil celý svůj krásný chodský kraj. Jistě že tam, jako ten staříček biskup Jirsík v duchu dělával nad ním velký kříž, jistě že šeptával tu slova, kterými končí svou závěť: „Bůh chraň a opatruj Chodsko ode všeho zlého a na věky věkův, amen.“ (J. Skarlandt, 1926, 31)

Dalším, kdo vzpomíná na poslední Baarovy chvíle, je Jan Vrba.

Poté co ráno 24. října 1925 Baar vstal, popadla ho na obou stranách prsou nesnesitelná bolest, která po chvíli ustala. Po nějaké chvílce se opět vrátila, horší než prve. Podle kleneckého lékaře Bozděcha trpěl farář rozedmou plic a kornatěním tepen. Bylo několik minut po osmé hodině, když Baar vydechl naposledy. Měl smrt, o které se říká, že je krásná, snad ani netušil, že umírá. Trvalo to přibližně osm minut. Jediným svědkem byla jeho hospodyně. Smrt nebyla neočekávaná, Baar si byl vědom svého stavu a už v r. 1922 sepsal svoji první závěť. Konečnou verzi napsal v srpnu 1925, vykonavatelem stanovil doktora J. Štěpánka ve Kdyni.⁵¹

Vrba byl Baarovým bratrancem, přesto se začali stýkat až 1918.⁵² Vzpomíná i na konec války a vznik Československé republiky, kdy Baar snil o rozumném vyrovnání s Římem a o zřízení autonomní církve české v rámci Říma. Byla to myšlenka čistá, prostá jakýchkoliv ambicí, avšak nijak na Římu nelpěl, šlo mu jen o autonomii. Dokonce se 1920 dvakrát velmi vážně rozmýšlel, má-li z církve římské vystoupit a přestoupit do církve československé.⁵³ Baar byl již unaven tím, co se děje mezi českým kněžstvem, bolela ho naprostá nevšímavost k náboženským otázkám ze strany vládních činitelů a inteligence.

Vrba se na Chodsko vrátil ve stejnou dobu jako Baar. Když Vrba psal své dílo o dějinách Chodů, tvořil i Baar svoji trilogii. Předčítal příteli všechny kapitoly, radili si, vyměňovali si názory o chodské povaze i duši, neboť Baar

⁵¹ J. Skarlandt, 1926, 51.

⁵² J. Skarlandt, 1926, 52.

⁵³ J. Skarlandt, 1926, 61.

kladl velký důraz na to, aby byli oba ve svých dílech aspoň v zásadních věcech jednotní. Dohadovali se, činili ústupky, jediné, o čem nemluvili, byla otázka náboženská, v té se shodli jen zřídka. Vrba mluví i o Baarově pracovní metodě. Sháněl doklady, zprávy, přijímal je kriticky a zjišťoval jejich věrohodnost.

V posledním roce Baarova života se styk přátel uvolnil. Bylo to ^{díky} díky sporu o trhanovské a koutské lesy. Baar byl pro to, aby lesy patřily celému okresu, Vrba považoval lesy za majetek státu, byl pro to, aby připadly Domažlicím. Zestátnění lesů ale znamenalo pohromu pro celý kraj, který byl celkově chudý.

Podle Vrby Baar od jara 1925 hodně sešel, byl podrážděný a nedůtklivý, mluvil o své smrti. Přesto na něj vzpomíná jako na dobrého kamaráda a veselého společníka.⁵⁴

K Baarovým posledním chvílím na Chodsku se vrací ve svých vzpomínkách i Bohumil ^{Zakrovník} Brodský. Mluví i o jeho zápasu s církevními představenými. Baar věděl a v hloubi duše těžce nesl, jak kněžstvo ublížilo českému národu tím, že buď vědomě, či bezděčně prosazovalo jen Vídeň a Řím. Proto byl ¹ ³ ⁴ církví napomínán a považován, cituji Brodského, za „veš v kožichu“ (J. Skarlandt, 1926, 84). Páni chtěli mít pokoj, německá, vídeňsky orientovaná hierarchie nemohla slyšet, aby se mezi kněžstvem šířil odbojný husitský duch. Potřebovala jen ochotné dušičky, které vždycky budou mlčet.

Baar zdědil po své matce dům v Klenčí pod Čerchovem. Chtěl ho opravit, předělat, ačkoliv neměl moc peněz, a být tam svým pánem. Měl venkovskou duši lpící na vlastní hroudě, ale ještě více ^{to užil} toužil nikomu otrocky nepodlehnout a vždy se hrdě hlásit k nedotknutelným zásadám svého češství a lidství, své individuality. Nechtěl přijímat cizí vůli a diktát, obratně zaobalený na tvrzení, že běží o vyšší náboženský cíl, ve skutečnosti však namířený

⁵⁴ J. Skarlandt, 1926, 68.

národní a lidské svéráznosti a ochotný podléhat zahraniční politice. Právě proto nebyl zvolen arcibiskupem, ačkoliv ho většina kněžstva považovala za nejvhodnějšího kandidáta. V roce 1918 se kněžstvo přihlásilo k národu a netajilo se tím, že s Vídní nemá nic společného. Předsedou této „revoluční“ Jednoty byl právě Jindřich Šimon Baar. Jenže brzy spousta jeho kolegů ztratila odvalu, což ho rozčilovalo. Byl příliš přímočarým člověkem, neuměl jednat diplomaticky, navíc cítil kolem sebe opět ^{jen} samé intriky. Ustoupil, odešel do penze, ^{vrátil se} zpět na své milované Chodsko.

Brodský ve vzpomínkách na slavného Choda v knize Baaarův památník píše: „Pracoval pro lid a lid mu rozuměl a měl ho rád i bez cizího podkuřování. Na Chodsku vyoral hlubokou brázdu a zasil těžké zrno, které přinese užitek, až už bude z Baara tam na klenečském hřbitůvku hromádky kostí a popela.

Národ mu postaví pomník, přejde chvíle, kdy bude veleben a pozapomene se naň. Ale dobrý duch Chodska a českého lidu zapíše ho do věčné knihy jako dělníka, který pro vzrůst a slávu národa vykonal dílo obrovité.

Kdybych mohl, položil bych, příteli Baare, tvůj hrob na kamenitý hřbet Haltravu, abys odtud jako starostlivý strážce hlídal a střežil své Chodsko a celou zemi, posílal blesky na zrádce a nepřátele a požehnanou rosu na přičinlivý lid. Vedle svého otce a matky si odpočiň, ty dělníku boží, který jsi tolik miloval a tolik pracoval!“ (J. Skarlandt, 1926, 90)

I Julius Skarlandt vzpomíná na Jindřicha Šimona ^{Baara} velmi hezky, ačkoliv se s ním seznámil ne ^{ve} dlouho před ^{č. úmrtím} Baarovou smrtí. Skarlandt popisuje chvíle s ním strávené, mluví o tom, jak se Baar těšil, až dokončí po „Lůsech“ celý ^{ten} cyklus, ^{pak} teprve bude odpočívát, ale opět se ^{brzy} pustí do práce, protože Chodsko si to zaslouží. Zde Skarlandt Baara cituje: „Zejména musíme náš lid dostat z té válečné a poválečné demoralizace opět trochu výš! Jen kulturou a láskou k vlasti a národu, dnes pro cizí ^{býlí} tak šlapanou, a hlavně svorností

můžeme si udržet samostatnost! Ani o minutu déle nepřeji si být živ, než co zpracuji všechno to ještě, co zbývá mi v mém programu. Jen o to Boha denně prosím, aby mi dopřál dokončit to, co jsem si pevně předsevzal.“ (J. Skarlandt, 1926, 121)

O Baarově práci na „Paní komisarce, „Osmačtyřicátnících“ a „Lůsích“ mluví Jan František Hruška, jeho dobrý přítel. Vzpomíná na to, jak se spolu radili o tomto díle, jež Hruška nazývá „*slavným spisem, velkým a pravým chodským románem – žel, dvakrát žel nedokončený v jeho soustavné úplnosti*“ (J. Skarlandt, 1926, 130). Byl to právě on, kdo ~~našemu~~ spisovateli navrhl, aby do svého románu ^{věnující} ~~vpravil~~ rok 1848. Baar chtěl spolu s Jindřichem Jindřichem ztvárnit tuto látku dramaticky. Ale nevyšlo to. Odhodlal se tedy k románu. Zde se můžeme dovědět o počátcích této trilogie, o tom, jak vznikala. Jan František ^{Hruška} vzpomíná, jak mu přítel přečetl první stránky svého románu: „*Pastevci ženou svá stáda z pastvy a mezi nimi děvčátko, které nese svou malou sestřičku na zádech z pastvy a zpívá si revoluční píseň. „Tak přece dojde na operu z osmačtyřicátého roku?“ ptám se s radostnou jistotou, že dostanu kladnou odpověď. „Ne operu, to bude román, román o naší mámě,“ svěřoval mi přítel. Potom četl dále a končil s radostným zanícením: „Ta malá pasačka, to je moje matka. Rád bych to rozvinul s celým chodským prostředím, v němž by střed tvořil život mé matky.“ Měl jsem radost z tohoto plánu a častěji jsem potom přítele Baara povzbuzoval ku pokračování a znova a znova jsem zvídal, kdy se dočkáme první knihy z tohoto zamýšleného cyklu.“* (J. Skarlandt, 1926, 130) To bylo ještě v době, kdy byl Baar farářem v Ořechu.

Zde máme jasný důkaz toho, že hlavní dívčí postava trilogie, Hanýžka Králová, je opravdu Baarova matka v dětských letech, a také toho, že spisovatel zamýšlel ~~vytvořit~~ cyklus, který by se nazýval „*Naše máma*“, že „*Lůsy*“ neměly být posledním dílem. Baar chtěl vylíčit krásu a poetiku ^{čistě} ~~ku~~

chodského kraje. Podařilo se mu ale popsat také realitu tamějšího těžkého života, kterou skvěle proložil barvitým folklorem.

Za války bohužel Baar nemohl své románové plány uskutečnit, ale hned po jejím skončení se rozhodl vrátit do ~~svého~~ rodného kraje a ~~svůj~~ velký literární úkol splnit. Chtěl se zcela věnovat literární činnosti o Chodsku.

Čtyři roky se scházel s Hruškou a radil se s ním, jak postupovat, zda má v románu užít chodského dialektu, či ne. ~~Jan František~~ ^{Hruška} mu poradil, ať to nedělá, protože tušil, že do děje zasáhne spousta lidí, kteří nejsou z Chodska. V případě, že by na dialekt přece jen došlo, sliboval příteli svoji pomoc.

V roce 1923 už Baar předložil Hruškovi hotovou knihu „Paní komisarka“ a prosil ho o co nejpřísnější kritiku. ~~Zde~~ Hruška viděl Baarovu rychlou a vytrvalou práci, jelikož k tomu, aby knihu napsal, musel sehnat veliké množství materiálu, což nebylo jistě jednoduché. A to za necelý rok dokončil „Osmačtyřicátníky“! Práce prý byla ohromná a skvělá! Už tehdy ale Baar mluvil o své smrti, že je na ni připraven, že má sepsanou i poslední vůli: „Ty a umírání?“ *směji se mu. „Vždyť jsi muž v nejlepších silách!“ „Nesměj se nic,“ končil Baar tiše a vážně. „Viš, Holubové umírají náhle!“* (J. Skarlandt, 1926, 131n.) Spisovatelovu otci, jenž zemřel na mrtvici, říkali totiž Holub.

Baar však neúnavně psal a psal. Svědčí o tom slova, která k Hruškoví pronesl u okna své pracovny: „*Viš Jeniku, tu stávám u toho okna a čerpám z toho pohledu do přírody občerstvení, když bývám prací unaven. Nejčastěji stávám tu přede dnem za prvního brázdění. Přijde-li mi šťastná myšlenka, sedám s ní na večer, píšu a píšu, až mi blednoucí okna ohlásí, že jde nový den. Potom zhasím světlo, odložím péro a sem si chodím k tomu oknu pro osvěžení. Jakmile pak je vidět na papír, sedám znovu ku práci a píši dál ... Příteli Hruško, ať nikdo neříká, že bez vytrvalého přičinění vykoná se dílo velké a platné!*“ (J. Skarlandt, 1926, 133) Ano. Baar kypěl zdravím. Kdo by se byl

nadál, že přijde konec, že tak najednou přetne jeho neúnavnou a láskyplnou práci.

I Baarův přítel Jindřich Jindřich vzpomíná, jak pilně spisovatel pracoval na svém díle. Psal prý obyčejně dopoledne, a to velmi rychle. Odpoledne pročítal korektury, dával dohromady materiál a studoval látku. Každý detail měl zcela promyšlený a doložený. Baar byl vzor neúporné píce! Ke své trilogii měl sebraný ohromný materiál, jak^ž ostatně dokládá i Hruška a jiní. Všechny prameny o Boženě Němcové znal do podrobností; o některých věcech zjistil, že se odchyľují od jeho vlastních výzkumů. Baar začal psát včas, když ještě žili staří lidé, kteří Němcovou znali a mohli o ní vyprávět. Jindřich Šimon^o psal s láskou, proto jsou jeho knihy čtenáři tak srdečně přijímány.

Co o trilogii řekl sám Baar, se dozvídáme opět v Baarově památníku: „Vim, že jsou tyhle knihy až přeplněny folklórem, jenž – příliš nahromaděn - zdržuje leckde spád děje; ale nemohu si pomoci, musím tam vše dát. Po mně by to již nikdo nenapsal. A jen jako folklor by to málo lidí zajímalo.“ (J. Skarlandt, 1926, 172) My jsme ale poznali, že folklor zde má své místo, že mnohde děj dokresluje a také dynamizuje, plně se do něj zapojuje, dělá dílo zajímavějším.

Všichni Baarovi přátelé vzpomínají na tohoto velkého spisovatele s láskou a úctou. Velmi litují^{že} že zemřel tak brzy, že nestihl dokončit své velké dílo. Hlavně ale želí odchodu skvělého člověka, pravého a upřímného přítele, kterému vždy záleželo hlavně na osudu prostých lidí a českého národa.

Paní komisarka, Osmačtyřicátníci a Lůsy malebně, ale zároveň věrně popisují život na chodském venkově. Když tyto knihy čtete, jako byste v jejich prostředí přímo byli. Tak si vás podmaní. Choda hřeje u srdce, že se právě jeho kraji dostalo takového vypoďobnění. Ale nejen Choda! Z reakcí

kritiků a čtenářů, kteří nejsou ani rodáky z tohoto kraje, vidíme, jak mocně trilogie zapůsobila na širokou veřejnost.

Baarova korespondence je velmi rozsáhlá a zmínka o tomto díle je v ní poskrovnu, avšak jsou to řádky, které do jednoho dokládají jeho úspěch. Přátelé Baarovi ~~pro~~ jeho knihy blahorečí, ale také mu vytýkají některé formální nedostatky, kterých ~~by~~ se měl vyvarovat. A i to je dobře, protože pak si na ně dal autor ve své práci pozor a my ~~si~~ nyní ~~pre~~čteme již hotové a vyříbené dílo. Baar chtěl ^{na} ~~na~~ obraz ^{konkrétně} života své matky vylíčit život a problémy, na Chodsku, podat obraz tohoto kraje v určitém celku, využívá k tomu ^{rozměry} ~~rocm~~ období, popisuje práci na vesnici, svátky, lidové zvyky a obyčeje. Ukázal tím také, jak málo se dotýkaly revoluční události zmiňovaného roku 1848 venkovského lidu daleko od Prahy, ačkoli se ho naše slavná spisovatelka pokoušela nadchnout pro českou věc. Sedlákům šlo především o živobytí a o jejich stará práva, kterých je chtěla zbavit německá „náplava“. Avšak právě na této skutečnosti se zároveň ukazovala právě ona česká národní hrdost, které bylo tolik potřeba v onom revolučním čase! Škoda jen, že Baar nestihl napsat čtvrtý díl Naše máma. Ale možná proto má trilogie tak zajímavý a dojemný závěr.

Moudrost chodské trilogie

Musím upozornit i na lidskou a básnickou moudrost chodské trilogie v celku. Obraz chodského venkova kolem roku 1848 zahrnuje v Baarově pojetí události zvykové, „dějinné“ (národní probuzením spory o lesy) i pracovně přírodní a soukromé. Autorovo umění je spojuje a splétá tak, že je čtenář vnímá jako plynulý životní proud.

Společenský pokrok, náboženská a národní snášenlivost, demokratické cítění a jednání si jen pomalu a ne snadno razí cestu v prostředí, jehož síla dosud tkvěla v setrvačnosti a uzavřenosti od světa. Obrozenečtí buditelé, mezi nimi i Fasteř a Němcová, se na pomalost tohoto procesu dívají s netrpělivostí, typickou pro reformátory. Baarův vypravěč nahlíží tempo jinak. Evokuje pomalost tehdejšího společenského dění, upoutává ho šíře a hloubka, ale také setrvačnost života, ne jen nové myšlenky.

Vyvolat dojem životního proudu se daří autorovi různými tóny podání. Jestliže v paní komisarce upoutávají tóny patetické a monumentální, v třetí knize zaznamenáváme živel komický, který je představován pašerákem Zedníčkem. Příběh jeho přerodu a výkon jeho kostelnického zaměstnání je rozložen po celém románě jako komický kontrapunkt motivů „dějinných“ nebo zvykově poetických⁵⁵. Humor nadlehčuje v Lúsích také rodičovské rady dětem.

První velkou informativní studii o životě a díle J. Š. Baara z roku 1912 uvozovala věta: „Baar je spisovatel širšímu čtenářstvu neznámý.“ Naproti tomu recenze Paní komisarky dvanáct let nato konstatovaly, že Baarovy knihy „řadí se u nás k nejlepší četbě o lidu pro lid, jakou vůbec máme“ (J. Janáčková, 1985, 218).

---

⁵⁵ J. Janáčková, 1985, 218.

V našich zemích panoval názor, že máme nedostatek sečtělých a náročných milovníků knih, schopných podporovat umělecký pokrok, ale také že v Čechách zatím nejsou spisovatelé, kteří by uměli psát kvalitní četbu pro lid. Zvláště citlivě se napětí čtenářstva a literatury jevílo v oblasti románu. Teprve na pozadí májovské a realistické prózy se začala od sklonku minulého století rozvíjet kvalitní beletrie zaměřená na „románové hltouny“. Do mohutnějšího proudu beletrie zaměřené na lidového čtenáře vstoupil roku 1908 svým Janem Cimburou Jindřich Šimon Baar. Postupně se v tomto proudu prosazoval jako autor nelaciné líbivosti, schopný přesahovat do národní literatury. Chodský románový cyklus patří podnes v Čechách k nejvyhledávanějšímu čtení; nad jeho stránkami i znalec literatury pookřeje.⁵⁶

Pro Baara byla trilogie vyvrcholením jeho spisovatelských i folkloristických snah. Snažil se v ní, jak už jsem řekla, na pozadí příběhu, který byl inspirován jeho rodinou, zachytit chodské tradice a zvyky a podstatu selství, pomalu v jeho rodném kraji vymírající. Proto tvrdě a vytrvale pracoval, sháněl materiály a pamětníky. Trilogie oslavuje souznění člověka s přírodou, což byla a je jakási celonárodní hodnota, kterou Baar vyzdvihuje právě prostřednictvím svého rodného kraje a jeho obyvatel. V trilogii ji připomíná postava Boženy Němcové, která zosobňuje to, že i na Chodsku jsou udržovány hodnoty důležité pro celý národ a to, že se na ně snaží autor upozornit a udržovat je v mysli lidí.

Na Baarovu píli při přípravě *Paní komisarky* vzpomíná v knize Baarův památník jeho přítel Jan František Hruška: „*Připomínám tu se zvláštním důrazem, jaký skvělý důkaz Baarovy rychlé a vytrvalé práce jest v této knize. K „Paní komisarce“ bylo třeba k původním národopisným studiím nových vyšetřování literárně historických, bylo třeba sháněti vzácné paměti,*

---

⁵⁶ J. Janáčková, 1985, 218.

roztroušené po celém kraji, a všecku tu práci i se vší uměleckou tvorbou zdolal J. Š. Baar za necelý rok. A za nový necelý rok měli Baarovi čtenáři v ruce II. díl, „Osmačtyřicátníky“, a teď už vytištěn i třetí „Lůsy“.

Práce za dobu poměrně krátkou ohromná a přitom obsahem i formou skvělá. Národopisný obraz celého prostředí je nejen kupodivu podrobný, ale i svědomitý, že má přímo cenu průkaznou. V „přísné kritice“, které si přítel Baar vyžádal, zavadil jsem ovšem o leccos, co jsem doplnil nebo opravil nebo i chtěl mít jinak. Autor z toho mnoho vděčně přijal a slíbil, že mu budou mé poznámky směrodatnými pro vydání druhé. Ale leckde jsme se také srazili jako praví dva Psohlavci, a náš Baar zůstal při svém. Uvádím to úmyslně jako doklad silného rysu jeho povahy. Byl svůj a zůstával svůj až do všech důsledků.

Jaká škoda, jaká velká škoda, že nebylo mu dopřáno dokreslit tento velký obraz a odpovědět poslední slovo, své Baarovské slovo.“ (J. Skarlandt, 1926, 131n.)

Na Hruškově svědectví vidíme, jak ^{veškeru} moc Baarovi o jeho chodský román „šlo“. Věnoval přípravě veškerý čas, veškeré své myšlenky. Pracoval téměř celé dny. Za svou prací si stál. Dovedl přijímat kritiku, ale také si obhájit své pojetí.

Ano, skutečně zmobilizoval veškeré své schopnosti, aby vytvořil vrcholné dílo, které oslavuje Chodsko a které je živé dodnes.

Podobně jako v Janu Cimbuřovi i v trilogii je sedlákům řád přírody, jejich kraj, půda, zvyky dražší než politické novinky. Revoluční rok 1848 se jich příliš nedotýká, snažení Boženy Němcové vzbudit v nich především národního ducha se často mívá účinkem. Důležitější jsou pro ně lesy a jejich místní problémy, které revoluce nevyřeší. Víra je pro ně jistě velkou součástí života, ale zcela jí nepodléhají. Mají svou vnitřní osobní víru, a to nejen v Boha, ale také ve svou pravdu, v zaběhnutý řád a ^{ve své} jejich dědictví po

předcích. I jejich svět je jakýmsi mikrosvětlem, ve kterém jsou spokojeni, do kterého si nedají tak snadno mluvit a zasahovat, ale který také zcela neuzavírají pokroku doby.

Autor chtěl zpodobnit Chodsko. A Chodsko, to jsou především lidé, kteří v něm žijí. Ti tvoří ten typický svéráz kraje, charakterizují ho svou povahou, jakousi svou konzervativností a lpěním na tradicích. Zem je pro ně vším, protože jim dává život. Jsou hrdí na svá práva, protože jim zajišťují svobodu, jež je jim dražší nade všechno. Posilují se vzpomínkami na bojovníka za jejich svobodu, Jana Sladkého Kozinu, k svobodnému myšlení vychovávají i své děti.

To vše a hlavně lásku k rodnému kraji chtěl Baar svým dílem vyjádřit. Nešlo mu jen o nějaký obraz českého venkova, ale o obraz pravého člověka, který byl vzácný a jeho srdci blízký.

Baarova památka

Podle spisovatelovy společné vůle stáli manželé Štěpánkovi před nemalým úkolem připravit k vydání jeho sebrané spisy. Postarali se o to, aby reedici chodské trilogie vyzdobil svými ilustracemi Adolf Kašpar, jak si Baar ještě za svého života přál. Umělec se ujal práce s velkou radostí, avšak při své práci na Chodsku sám ^{náhle} zemřel, aniž své dílo dokončil. Zbyly po něm jen figurální i přírodní náčrty, detaily krojů, výrobků lidového umění, obrázky chalup a jejich interiérů. Paní Štěpánkovou ale napadla šťastná myšlenka doplnit malířovy náčrty příslušným textem z Baarovy trilogie a předložit je čtenářům. Tak se zrodila kniha Na Chodsku od jara do zimy.

Z živého kultu Baarova ~~životá~~ vyrostly samozřejmě snahy vzdát mu viditelným způsobem hold. Tak vznikly současně dvě ušlechtilé myšlenky a dva kulturní počiny celonárodního významu. V neděli 17. července 1932 byla odhalena na Baarově rodném domku nákladem archiváře Teplého, dr. Štěpánka a Otylie Kinštové pamětní deska. Slavnostního odhalení se tehdy účastnilo pět tisíc lidí! Zlatá písmena na desce hlásají: „Zde se narodil 7. února 1869 syn Chodska, kněz – spisovatel Jindřich Šimon Baar.“ (J. Žáček, 1948, 39) Dne 25. května 1933 byl položen základní kámen Baarova pomníku na Výhledech, odkud se spisovatel tak často a rád díval na své milované Chodsko.⁵⁷ Baar si sem chodíval pro inspiraci, vodíval sem přátele, aby se s nimi podělil o krásu kraje. Seznamoval zde své hosty s nejlíbeznějším koutem místopisu svého srdce. Zavedl sem i přítele Antonína Klášterského, který na ten okamžik vzpomíná takto: „Vycházka na památné Výhledy, kde stávaly kdysi chodské stráže, byla z prvních, na něž mne Baar zavedl. Krásný rozlehlý kraj chodský ležel tu celý pod námi a Baar se zářícíma očima díval se na něj, ukazoval a jmenoval mi jednotlivé obce a kopce i šumavské velikány, jež chvílemi vystoupily na obzoru, a neopomněl mi vypravovati, tu že poklekl

---

⁵⁷ J. Žáček, 1948, 39.

vlastenecký staříčský biskup Jirsík a se slzami v očích požehnal celému tomu krásnému kraji velikým křížem.“ (J. Skarlandt, 1926, 18) Při slavnostním položení základního kamene pomníku ověčené selské vozy přivázely žulové kvádry s vytesanými jmény chodských obcí a českých měst, věnované do pylonu. Profesor dr. Emil Felix z Plzně ve svém slavnostním projevu zhodnotil význam Baarova života a díla. Pomník, jehož autorem byl akademický sochař prof. Ladislav Šaloun, byl odhalen 5. července 1933 za velké účasti chodského lidu. Otevřená kniha v Baarově ruce znamená nedokončené dílo a plášť, který halí tělo, znázorňuje poutníka krajem i duší. Před spisovatelovým/Baarovým domem zahajoval slavnost svým proslovem o osobnosti slavného kněze dr. Miroslav Halík. Průvod třiceti tisíc lidí se šel poklonit k Baarovu pomníku, kde měl projev Baarův přítel dr. Jaroslav Štěpánek a univerzitní profesor dr. Miloslav Hýsek.⁵⁸

Tehdy už se ale v sousedním Německu stahovala mračna fašismu a války, která měla postihnout i Baarovo Chodsko. Po Mnichovské konferenci Chodové protestovali proti záboru pohraničí. Domažlický starosta Rádl a lesní Teichmann jeli dokonce do Berlína, kde měli doručit vlastnoruční dopis skladatele Jindřicha Jindřicha vyslanci Mastnému^{ve prospěch Chodska}. Cesta však nebyla úspěšná. 14. listopadu 1938 dokonce vyrazila osmdesátičlenná deputace chodského lidu v krojích do Prahy protestovat u vlády, ale byli zadrženi. Menší skupině, kterou tvořili starosta Domažlic Matěj Rádl,^{dele} Tomáš Kozina ze Stráže, starosta Němec z Mrákova, Knopp, starosta Postřekova, a chodský praporečník Martin Příbek z Dražanova, bylo dovoleno navštívit předsedu vlády Syrového.⁵⁹ Avšak nepořídili nic nového. Chodové se tedy rozhodli proti Němcům bojovat. Chodské vesnice ale měly být zabrány. Část jich skutečně byla přičleněna k Říši.

⁵⁸ J. Žáček, 1948, 40.

⁵⁹ J. Žáček, 1948, 43.

Jednalo se o tom, co bude s Baarovým pomníkem a jeho muzeem [v Klenčí. Spisovatel Jan Vrba navrhoval převést vše na nadační velkostatek České akademie věd a umění v Lužanech, kde by byly pod ochranou jeho [a Jindřicha Jindřicha. Vykonavatel Baarovy poslední vůle a jednatel Baarovy společnosti, dr. Jaroslav Štěpánek, navrhoval, aby Klenčí darovalo sbírky Baarově společnosti, že pro ně najal ve Kdyni v tovární budově vhodné místnosti, kde mohou být sbírky prozatím vystaveny. Socha pomníku měla být sňata a uložena v domažlickém muzeu. Sbírkly byly nakonec odvezeny do Lužan, Baarova socha uložena v Domažlicích. Pylon pomníku byl Němci 1940 rozstřílen, rozbité kvádry byly použity do základů mlékárny ve Waldmünchenu. V ěhodském muzeu byla uschována i pamětní deska z Baarova rodného domu. Z Lužan byly Baarovy sbírky na popud [dr. Štěpánka a Františka Teplého převezeny později do domažlického muzea. Zpřístupněny veřejnosti byly u příležitosti slavné „Chodské národní pouti [u sv. Vavřinečka“ 13. srpna 1939, která byla demonstrací Chodů proti fašismu. Nebezpečí hrozilo vzácným sbírkám ^{v roce} 1940, kdy je nechal klenečský starosta Mack převést zpět do Klenčí, protože je chtěl prodat. Naštěstí se o tom dozvěděl švagr Jindřicha Jindřicha Josef Blau, konzervátor v Nýrsku, který zařídil posudek dr. Reitze, hlavního konzervátora všech muzeí, že se muzeum ani sbírky prodat nesmí.⁶⁰

Chodsko bylo ^{v květnu} 1945 osvobozeno Pattenovou III. armádou. Chodové se rozhodli znovu postavit Baarův pomník. Peníze byly získány veřejnou sbírkou. Pomník byl slavnostně odhalen 5. července 1947 pod záštitou vlády Československé republiky, která sem vyslala ministra školství a osvěty, univerzitního profesora dr. Jaroslava Stránského, který byl hlavním řečníkem, dále ministra Václava Majera a ministra ing. V. Kopeckého. Československou brannou moc zastupoval náčelník hlavního štábu, armádní generál Bohumil

---

⁶⁰ J. Žáček, 1948, 54.

Boček s generály Sklenovským, Imrem a Vašátkem. Mezi slavnostními hosty byl i zástupce Sovětského svazu plukovník Sizov a za armádu Spojených států amerických tu byl plukovník Foote. Současně byla také odhalena pamětní deska generálu Suvorovovi a deska americké armádě a slavnému klenečskému rodáku, hudebnímu skladateli Jindřichu Jindřichovi.⁶¹

Baar se z Výhledů dívá na své milované Chodsko. Nápis na pylonu pomníků je modlitbou tohoto chodského velikána ~~ke svému~~ domovu /a zároveň vyznáním lásky rodnému kraji:

„Pane Bože!

Všechny struny v srdci mém již popraskaly,

jedna jediná mi zbyla;

miluješ-li mne, dej, abych směl na ni zahrát píseň

o lásce k této tvrdé, kamenité zemi.“ (J. Žáček, 1948, 59)

I v dnešní době je spisovatelova památka stále živá. Na Chodsku nám ho připomíná Baarovo muzeum v Klenčí pod Čerchovem, kde je uložena jeho pozůstalost a část jeho korespondence, dále je jeho jméno stále živé v názvu domažlického gymnázia – Gymnázium J. Š. Baara. Texty chodských písní, které spisovatel shromáždil a které použil Jindřich Jindřich do svého zpěvníku, dodnes zpívají místní folklorní soubory z Mrákova a Postřekova, které velmi úspěšně reprezentují Chodsko nejen doma, ale také v cizině. Jeho písně dodnes žijí i v ústech a srdcích všech Chodů. Baarovy knihy patří do povinné školní četby na místních školách, u dětí je velmi oblíbená knížka Hanýžka a Martínek i jeho chodské pohádky. Spisovatelovou připomínkou je i tzv. Baarova stezka, kudy kdysi chodíval, vedoucí haltravskými hřebeny k Pivoni, a samozřejmě i stále stojící Baarův pomník na Výhledech, který Chodům a návštěvníkům kraje připomíná tohoto „chodského barda“ a nebojím se říci velkého spisovatele. Stále se s láskou dívá na rodné Klenčí a

---

⁶¹ J. Žáček, 1948, 57.

na celý region, stále hlídá a stráží chodské tradice a zvyky, neustále nám je připomíná i po své smrti stejně jako za svého života, když se o to snažil ve svém díle.

Na závěr

Kněz a spisovatel J. Š. Baar je pro Chodsko velmi významnou osobností. Neztrácí se však ani v české literatuře jako ^{z Chodsku} ~~takové~~. Je významný svými díly z katolického prostředí, ale především svými venkovskými romány, jako jsou Jan Cimbura a chodská trilogie Paní komisarka, Osmáčtyřicátníci a Lůsy.

Jan Cimbura je nepochybně autorovým velmi zdařilým románem či venkovskou idylou, v níž oslavuje „dobrého“ venkovského člověka, nezatíženého moderní uspěchanou a na tradice nehledící dobou a fenoménem selství. Baar se snaží v titulní postavě zachytit člověka, jenž střeží české selství se všemi jeho kladnými hodnotami a tím, co prospěšného může předat modernímu člověku. Chodská trilogie je pak Cimburovi v mnohém podobná, ačkoli v ní Baar především oslavuje Chodsko. Zde se Baar snaží uplatnit všechny myšlenky, které se objevují už v jeho románu z jihočeské vesnice. Inspiruje se postavami ze svého okolí, ze své rodiny, na jejich osudech se snaží zachytit místní tradice a zvyky, které podle jeho názoru postupně zanikají a které chce za každou cenu udržet při životě. Jeho hrdinové jsou také „praví lidé“, jichž se dobové politické události příliš nedotýkají. Žijí především pro své hospodářství, svou víru a především své děti, kterým předávají odkazy předků a chodská práva a zvyklosti.

Touha zachovat chodské tradice a ideje selství vůbec se odráží v Baarově sběratelství místních pohádek, písňových textů, pověstí, říkadel, hádanek, listin, pečeti, památných tisků, keramiky, součástí kroje atd. Podařilo se mu shromáždit kolem 1400 pohádek, ve kterých zdařile zachoval chodské nářečí – bulačinu.

J. Š. Baar miloval svůj rodný kraj, snažil se udržet v jeho obyvatelích to dobré, co jim je od Boha a od přírody dáno. Chtěl na Chodsku zachovat typické tradice a selské zvyky, souznění s přírodou a půdou, neboť věděl, že v člověku vyvolávají jen to dobré, to, co je prospěšné i pro náš národ.

Pobýval-li v Ořechu, v Klobukách či kdekoli jinde, do svého rodného městečka se neustále vracel a na penzi se zde natrvalo usadil.

Přínosem mé práce je, že jsem ukázala Baara jako autora venkovského románu, jako spisovatele, který se snažil udržet v povědomí lidí základ českého naturelu, tedy selství s jeho kladnými hodnotami. Dále jsem zmapovala Baarovu folkloristickou činnost a obohatila jsem pohled na tohoto autora tím, že jsem přečetla část jeho korespondence. Citáty z dopisů pak dokazují metodu jeho tvorby, o níž často psal svým nejbližším přátelům.

Na závěr si dovoluji vyzdvihnout vztah tohoto „chodského barda“ k rodnému kraji.

Lásku k Chodsku vyjádřil J. Š. Baar překrásně v Chodské čítance, kterou sestavil spolu s Františkem Teplým a Janem Františkem Hruškou: „*Chodská země, to' živitelka jediná a štědrá. Z ní rostou naše lesy i sady v celé své velebě, nádheře a kráse, z ní čerpají sílu a život naše studánky a hlubánky, potůčky i řeky i rybníky, sají životodárnou sílu všechna luční i polní kvítka, trávy, obilí, len i brambory. Jen chvíli si v zimě odpočine, posilní se, aby pak po celý rok podobala se stolu bohatě prostřenému, na němž nachází obživu všecko, co u nás žije, roste, hýbá se, od ptáka v povětrí až do toho nejmenšího červíčka v hlubinách skalních i vodních. Proto milujeme tuto svoji kamenitou, chudou zemi takovou zvláštní láskou, pro kterou jména není. Milujeme ji však jinak než ženu a matku, jinak než otce a bratra, jinak než syna a dceru – z každé té lásky jí patří část a tvoří lásku novou, horoucí a hrdou, tajemnou, pudovou, často neuvědomělou, ale tak silnou, že se dědí z pokolení na pokolení a nikdy neumírá. I když si chodský člověk nařiká na chudobu a bídu své země, i když z ní odchází za lehčím chlebem do úrodnějších krajů, přece čím více si na ni nařiká, tím více ji vlastně miluje, tím vřeleji na ni vzpomíná a jak může, pospíchá alespoň umřít doma!*“ (B. Hofmeisterová, 1988, 119)

Jindřich Šimon Baar je pro mě opravdu velkým spisovatelem, a to nejen proto, že žije také na Chodsku, ale i proto, že jako spisovatel uměl tak nádherně oslavit svůj rodný kraj a jeho obyvatele.

Na závěr bych chtěla poděkovat těm, kteří k mojí diplomové práci nějakým způsobem přispěli. Děkuji paní Doc. PaedDr. Jaroslavě Hrabákové, CSc. za vedení ¹⁷²mojí práce a za její drahocenné rady, které mi velmi pomohly. Dále děkuji paní Evě Buršíkové, vedoucí Muzea Jindřicha Šimona Baara v Klenčí pod Čerchovem, která mi umožnila nahlédnout do Baarovy korespondence, a paní Mgr. Haně Mlnářkové, vedoucí regionálního oddělení v Městské knihovně Boženy Němcové v Domažlicích, jež mi umožnila přístup k různým vydáním Baarových pohádek a dalším materiálům.

Didaktické využití diplomové práce

Jelikož práce pojednává o J. Š. Baarovi jako autorovi, který psal nejen díla s kněžskou, ale i s venkovskou tematikou a knihy věnované Chodsku, nabízejí se nám zajímavé náměty, jež se dají využít pro výuku českého jazyka, literatury a také regionálních dějin.

Kapitola o Baarovi jako autorovi venkovského románu dovoluje seznámit žáky s touto problematikou na základě charakteristiky Baarovy tvorby v této oblasti. Mohou se z ní ale také dozvědět o obecných rysech venkovského románu jako ^{částečně} takového, jelikož zde najdou pojednání o tvorbě několika spisovatelů, kteří se jím zabývali.

Jan Cimbura dobře ukazuje rysy Baarova pojetí venkovského člověka. Můžeme využít jeho pojetí selství a seznámit žáky s našimi kořeny a s podstatou našich selských kořenů, které pak mohou sami hledat v dalších Baarových knihách nebo je srovnat s díly jiných autorů venkovské ^{problematiky} problematiky.

Snad nejlépe lze využít tuto práci k výuce o Chodsku, charakteru tohoto regionu, tradicích, chodském nářečí apod. Týká se to samozřejmě především škol, které se nacházejí v tomto kraji, ale inspirovat se mohou také školy z jiných krajů.

Baar byl nejen spisovatelem, ale také sběratelem chodského folkloru. Děti můžeme přečtením ukázek z jeho pohádek, písní a říkadel inspirovat k tomu, aby si je přečetly a aby se seznámily s chodským nářečím. Na jednotlivých nářečních slovech lze ukázat základní rysy „bulačiny“, její nejcharakterističtější znaky, výrazy, můžeme ji srovnat se spisovným a hovorovým jazykem. Odtud pak není daleko ke zpívání chodských písní, které žáci znají a k zadání nejrůznějších samostatných úkolů, ^{ktež} ve kterých by děti pracovaly např. s nejnovějším vydáním Chodského slovníku od Jindřicha

Jindřicha z roku 2007, které připravil Josef Kotal, nebo se ptaly rodilých Chodů a lidí ve svém okolí na věci týkající se nářečí.

Kapitoly o Baarově životě a odkazu, sběratelství a o chodské trilogii nás inspirují i k nejrůznějším exkurzím a výletům na místa, která jsou v nich zmiňována, ať už jsou to Výhledy, Klenčí pod Čerchovem. Dále můžeme s žáky navštívit Baarovo muzeum v Klenčí, Muzeum Jindřicha Jindřicha v Domažlicích, projít se s nimi po Baarově stezce, podívat se do Muzea Chodska v Domažlicích, kde se mohou dozvědět mnoho informací o chodském folkloru. Díky zmínce o Baarových přátelích poznají žáci i další chodské velikány, např. J. F. Hrušku, Jindřicha Jindřicha, J. Thomayera, J. Vrbu, F. Teplého, J. Špillara. Pokud některé děti chodí do folklorního souboru nebo jen znají chodské písničky, proč si je s nimi nezaspívají, proč si nezatančí chodské „kolečko“? V rámci povídání o chodském regionu žáky seznámíme i s místními tradicemi a zvyky, kterými se zabýval i Baar, např. s masopustem, chodskou svatbou, chodskými Vánoce, Velikonocemi, dračkami, přástkami atd. Dnešní děti možná ani nevědí, co je to za svátky^{ti zvyky}, proto máme jedinečnou příležitost vše jim vysvětlit a přiblížit jim myšlenky, které vyznávali jejich předci, ačkoli tyto děti nyní žijí moderním životem.

Resumé

Jindřich Šimon Baar, katolický kněz a spisovatel, proslul nejen svými díly s ^{invenční a fankou} katolickou problematikou, ale především romány s venkovskou tematikou. Jeho nejznámějšími knihami jsou román Jan Cimbura a chodská trilogie Paní komisarka, Osmačtyřicátníci a Lúsy. Velkou částí náplně jeho spisovatelské činnosti bylo též sběratelství chodského folkloru, především pohádek, pověstí, říkadla a textů písní.

Dílu o Chodsku předcházela příběh o putimském sedláku Janu Cimburovi, v němž se autor snažil vyzdvihnout nutnost zachování fenoménu selství a všech jeho kladných hodnot pro budoucí generace, jelikož cítil, že se základní hodnoty lidského života, jako vztah k tradicím, zvykům, odkazu předků, k víře, k půdě ad., vytrácejí z všeobecného povědomí.

Tyto hodnoty se posléze snažil uchovat i tím, že shromažďoval texty chodských písní, chodské pohádky, pověsti, říkadla, hádanky, ale také kroje a vše, co se týkalo chodského folkloru vůbec.

Vrcholem všech těchto Baarových snah pak byla jeho chodská trilogie, která ukazovala nejen jeho lásku k rodnému kraji, ale také úctu k tradici a víře předků v selské hodnoty, které jsou pro nás hodnotami prapůvodními a základními.

Přínosem mé práce je, že jsem zmapovala Baarovu folkloristickou činnost a zpracovala část jeho korespondence, ve které si dopisoval s přáteli o metodách své práce na trilogii a o svém vztahu k tomuto dílu. Dále jsem ukázala, jak spisovatelův román Jan Cimbura zapadal do problematiky venkovského románu a jak ovlivnil jeho další práci o Chodsku.

Jindřich Šimon Baar, a Catholic priest and writer, is famous for his books with the Catholic problems and above all for his novels with rural themes. His most famous books are the novel „Jan Cimbura“ and the trilogy from Chodsko „Paní komisarka“, „Osmačtyřicátníci“ and „Lůsy“. The big part of his work was also collecting of the folklore of Chodsko, above all collecting of fairy tales, legends, numery rhymes and texts of many folk songs.

Before writing about Chodsko, Baar wrote a story about the farmer from Putim Jan Cimbura. In this book Baar tried to show that was very important to save the prodigy of the rustic life and all rustic values for the future generations. The writer felt that the most of fundamental values of human life, for example the respect to traditions, old customs, to the heritage of our ancestors, to religion, to the soil etc. had been fading away from the human consciousness.

Baar tried to save these values by collecting the texts of folk songs, fairy tales, legends, numery rhymes, riddles and folk costumes and all things that were connected with Chodsko in general.

All the efforts of our writer culminated in the trilogy from Chodsko which shows his love for his native region and his respect to the traditions and to the belief of his ancestors in rustic values which are essential for us. -

The aim of my work was to map Baars' collecting work and to process the part of his correspondence in which he corresponds with his friends about the methods of his work on the trilogy and about his attitude to these books. I have also shown how his novel „Jan Cimbura“ corresponds to the problems of the rural novels and how this novel influenced his work about Chodsko.

Klíčová slova

- ❖ venkovský román
- ❖ Jan Cimbura
- ❖ selství
- ❖ chodský folklor
- ❖ chodská trilogie
- ❖ korespondence

Použité prameny a literatura

Prameny

Baarovy rukopisné poznámky k Lusům I. Uloženo v Baarově muzeu v Klenčí pod Čerchovem.

Baarovy rukopisné poznámky k Lusům II. Uloženo v Baarově muzeu v Klenčí pod Čerchovem.

Baarův výpis z pozemkových knih okresního soudu v Domažlicích – dům č. 120. Uloženo v Baarově muzeu v Klenčí pod Čerchovem.

Dopis bez datace od E. Tšídy pro J. Š. Baara. Uloženo v Baarově muzeu v Klenčí pod Čerchovem.

Dopis bez datace od J. Voborníka pro J. Š. Baara. Uloženo v Baarově muzeu v Klenčí pod Čerchovem.

Dopisnice z 11. 5. od J. F. Hrušky pro J. Š. Baara. Uloženo v Baarově muzeu v Klenčí pod Čerchovem.

Dopis z 25. 2. 1924 od J. F. Hrušky pro J. Š. Baara. Uloženo v Baarově muzeu v Klenčí pod Čerchovem.

Dopis z 15. 5. 1924 od J. F. Hrušky pro J. Š. Baara. Uloženo v Baarově muzeu v Klenčí pod Čerchovem.

Dopis z 29. 9. 1924 od J. F. Hrušky pro J. Š. Baara. Uloženo v Baarově muzeu v Klenčí pod Čerchovem.

Dopisnice ze 17. 9. 1923 od J. F. Hrušky pro J. Š. Baara. Uloženo v Baarově muzeu v Klenčí pod Čerchovem.

Opisy dokumentů z koutského archivu od E. Tšídy. Uloženo v Baarově muzeu v Klenčí pod Čerchovem.

Pozdrav manželů Tšídových z 1. 1. 1924 pro J. Š. Baara. Uloženo v Baarově muzeu v Klenčí pod Čerchovem.

TAUEROVÁ, M. *J. Š. Baar, průvodce životem a dílem.* Rukopis. Uložen v Muzeu J. Š. Baara v Klenčí pod Čerchovem.

BAAR, J. Š. *Chodské písně a pohádky*. Uspořádal Lužik, R. 1. vyd. Praha: Odeon, 1976. 623 s.

BAAR, J. Š. *Chodské povídky a pohádky*. 1. vyd. Praha: Československé podniky tiskařské a vydavatelské, 1922. 76 s.

BAAR, J. Š. *Jan Cimbura*. 22. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985. 392 s.

HOFMEISTEROVÁ, B. *Okouzlený milenec Chodska*. 1. vyd. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1988. 136 s.

JAJTNER, T. Jan Cimbura dnes – folklór, nebo výzva? In *Salvatoria - Almanach k 60. narozeninám Tomáše Halíka*. Vydali Horáček, F., Schmidt, N. Praha: Česká křesťanská akademie 2008. s. 245 - 258. ISBN 978-80-85795-40-0.

JANÁČKOVÁ, J. *Česká literatura 19. století - Od Máchy k Březinovi*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1994. 179 s. ISBN 80-85827-41-7.

JANÁČKOVÁ, J. *Stoletou alejí*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985. 292 s.

JEDLIČKA, J. *České typy aneb Poptávka po našem hrdinovi*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1992. 119 s. ISBN 80-900609-8-6.

NOVÁK, A., NOVÁK, J. V. *Přehledné dějiny literatury české*. 5. vyd. Brno: Atlantis, 1995. 1808 s. ISBN 80-7108-105-1.

SKARLANDT, J. *Baarův památník*. 1. vyd. Praha: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1926. 242 s.

ŠACH, J. J. Š. *Baar v zrcadle vzpomínek - Mosaikové obrázky ze života velkého Choda*. 1. vyd. Hradec Králové: Vlastním nákladem, 1927. 182 s.

ŽÁČEK, J. *Jindřich Š. Baar - Strážný duch Chodska*. 1. vyd. Praha: Spolek Psohlavci, 1948. 59 s.

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Kněz a spisovatel Jindřich Šimon Baar.
- Příloha č. 2: Klenčí pod Čerchovem.
- Příloha č. 3: Baarův rodný domek s pamětní deskou.
- Příloha č. 4: Baar jako abiturient gymnázia v Domažlicích.
- Příloha č. 5: J. Š. Baar jako kaplan.
- Příloha č. 6: Baarova matka.
- Příloha č. 7: Nápis na hrobě Jana Cimbury a jeho statek v Putimi.
- Příloha č. 8: J. Š. Baar ve své pracovně.
- Příloha č. 9: Muzeum J. Š. Baara v Klenčí pod Čerchovem a jeho interiér.
- Příloha č. 10: Jindřich Jindřich, Baarův přítel.
- Příloha č. 11: Výpis z pozemkových knih okresního soudu v Domažlicích – dům č. 120.
- Příloha č. 12: Baarovy rukopisné poznámky k Lůsům I.
- Příloha č. 13: Pozdrav manželů Tšídových z 1. 1. 1924.
- Příloha č. 14: Dopis bez datace od J. Voborníka - I. část.
- Příloha č. 15: Dopis bez datace od J. Voborníka – II. část.
- Příloha č. 16: Dopisnice ze 17. 9. 1923 od J. F. Hrušky.
- Příloha č. 17: Dopisnice od J. F. Hrušky z 11. 5.
- Příloha č. 18: Obálka Baarových Chodských pohádek a povídek z roku 1922.
- Příloha č. 19: Z pohřbu J. Š. Baara v Klenčí.
- Příloha č. 20: Baarův pomník na Výhledech.

Přílohy

Příloha č. 1: Kněz a spisovatel Jindřich Šimon Baar.

Příloha č. 2: Klenčí pod Čerchovem.

Příloha č. 3: Baarův rodný domek s pamětní deskou.

Příloha č. 4: Baar jako abiturient gymnázia v Domažlicích.

Příloha č. 5: J. Š. Baar jako kaplan.

Příloha č. 6: Baarova matka.

Příloha č. 7: Nápis na hrobě Jana Cimbury a jeho statek v Putimi.

Příloha č. 8: J. Š. Baar ve své pracovně.

Příloha č. 9: Muzeum J. Š Baara v Klenčí pod Čerchovem a jeho interiér.

Příloha č. 10: Jindřich Jindřich, Baarův přítel.

Dům Rožiny Němcové v Domažlicích

Výpis z pozemkových knih u okres. soudu v Domažlicích - odd. 7. o právu držení domě č. 120. v Domažlicích.

Liber contract. 33. pag. 241. a 242 v.

zápis dne 8. srpna 1845:

1835 Václav Marie Walterovi dal 30. srpna 1835.

dom č. 120. v Domažlicích slečce Teresii Walterové, která se provdala za Antonína Štolého a dne 29. února 1837. dala 1/2 domu svého připsal mužovi a po své smrti odkázala jemu a všem svým, svoji polovicí.

1845 dne 26. ledna vyhodily domy č. 120 (důl) a souced jeho v hosp. maj. aneb č. 120 v m. p.

Antonín Štolý, měšťan a měřský, kontribucí v městě č. 120, oddělu Domažlicích a Teresii Walterové dne 24. ledna 1837. Po smrti Teresie Štolé, oddán Antonín Štolý z Domažlic č. 120 od starosty výjeto od dne 14. července 1855. Dva zemské náhle ve škole v domě č. 120 města dne 22. září 1862. Po něm přelal dům č. 120 ve městě knihy na Jana Faska děkana, který dal ku pověření knězi svému příbuznému Martinu Štolovi, knihovnicku četnictva od školky, pro trafik.

Na přeláči Samborů je dne 10. února 1866. Kufut V. Jan Faska dům č. 120.

Praha, 23. II. 1870. č. 2157.

Na přeláči podvratného úřadu se pozivalalost, pro z. panu Faskovi dne 12. prosince 1867. přezpěl dům č. 120. v majetku P. Jankuba Faska.

Smlouva ze dne 12. listopadu 1871. Jankub Faska přebírá dům č. 120. po 13 dědicích a vyhradil si se svoji sestrou Wěšilou Ledvinovou právo oživovacího bytí. Doklad smlouva resp. č. 3. Prův. 1872. č. 2684.

Stavěti Spřáhovi plují vladně Ledvinovi.

Odkud přelomená Spřáh vgnitě, nejvyšší pšen ale pšaptau.

Děti byli jako bezdětní, na děkavostí w. p. děkana Jankuba Faska byla hospodyní, a pan děkan 11. 4. 1871. Anna Štolá v. p. děkana.

LA 11442/1924

Klasickou pohlednicou
Vám na věnou ženskou, krásnou
hojebnost a hojnost
zdraví. Vzpomínám na
že proslavila Klenci, přim
něže je podnět etere přátel
mim, Poni komi suketi.
Dobře, dává Vasa stěně
kráje, podnět um skood se
hynone' emy. Li' Vana, díd
nijemoref'si. Vše zdraví
Tšídovi

Plyn 1/1 1924.

6221 IV.

Plavutis
vím hon
J S Baar
finit e stin' oratel

Klenci.

Příloha č. 13: Pozdrav manželů Tšídových z 1. 1. 1924.

Důstojný pane faráři,
vážený a milý příteli!

Třece jste tedy na mě nezapomněl! Tak
mě Vaše zprávilka a krásný list potěšil!
Děky Vám! Udělal jste mi svátek pravý.
Vyznával, že máte nechtěnou noudu, jímá
korespondenci v chodu. Tak se zdá ovšem,
jako bych zapomínal, avšak toho u mne
nemí. Vážnu v dopisech, ale nezapomínám
vždyt jsem nezapomněl ani těch, kteří mi
nepsalí písemně. Ma př. Bartovského, toho
energičtějšího řečníka, Vašeho druha -
Tak bych potom mohl zapomenout na Vás.
Vaši drahu jsem sledoval krok za krokem.
A když se blížila doba převratu - co vše
jsem slyšel, - jaký sen o Vás - ale toho
nechám.

Ten provedený obrazek na desce Vaší knihy

LA I/1494/4048

mě sloužit, nemohl jsem odolat, musel jsem
jsem číst a číst. Bledopřel jsem Vám
si zavídel. Tu radost milovaný tvorj
rodny kraj příst je vponubek mima.
loshi a vteloval jej v žij' obraz pro
věcku buducnost, jeho ubnřtenon, ale
vždy sčnou a bojovnou duši, jeho poevie
v... hmuřstis a hpmunji, ale tu nás,
tu nás to je booprady, a ta pam' bojovni
je do toho vzazena jako granát obnivy /
janz' byl také Váš

Můj rodny kraj je také krásný, má uvo
dvaňá, v minulosti bojovná a bujna
nedalek pestrá a rájovná jako vada, ale
také vyznna, také milostně poetická a
křepi rozppubaná a rozkancovaná, četala
na svého klonein, nedodkala se. Vyplala
řadu lidí od peda do světa, a zábrny z mih

nic - nic - Tu je to, proč jsem Vám zavídel.
Vypete ve' rodišti oslanil, splatil kumě
Tvořinyj tyarovky dluh, budete se
vždy zelenati s mím. Taký to křiny
osud básníka hodny! Přeji Vám toho
ze srdce. A hichou radosti se potěšji,
že se k Vám smim klaviti jako ká' byvaly
učitel. Dávate mi pa to právo svjmu
vponubek, dojemným věnováním
a mělo kery'm poukny'm, jiu lopi svj'm
stale stále hodny, věny - můj Baar!
Jelmatu Vám, dobrého, chodského zbarí
Vám přeji a za vše srdečně děkuji!

Líba Váš a objima'

Váš Voborník

neklesho dového nu-
 drokého obrazu Radis
 bych na př. Kaiserovy Klam
 a tedy trélov je do
 snis. Ktole Ti to vyortá
 nádn a lesních náctm
 a potvati. Prosim To
 An př. lvi hrti, a utro
 . (om) Sim buru a Sebn
 m. Abám to vybité a
 přiček. Samu jsem Ti
 sluzen II vyl. Na tyto
 mam elost, mi sto př
 rodních oleck obali
 na obalku přitazku
 Doud to dopouli
 S přitazkou a rito
 11/5 Tm

Telegrafický práh,
 pm Tindlich's Brno
 spisovatel, fard... v.

Klenčí
 a Domálic
 LAI / 11444

Pratičku, dik za Osmáctyřicetky, ale korekta-
 na Poluřmého poudu nepřítu. Zato jsem dostal vřel
 hrtin vešs první část korektny, Kruhku "ze Starší
 snubny. Ony lnu protali ji' restaktorovi a jelau oklep
 jako J. b. Pripisuji na své m oklep, aby jej
 bedlino-pronali j autronym a hned jej vcein.
 Rukopis, te cele pohovam. Schwakuji Ti, is rakti
 III okl' nleces. Je to troba pro strauku psycholog-
 zickon i estetickon. Ne v II dile je misty na skodu
 jen kvala, pili i intenzivni' pisee. A dobit' lyp
 ustelal, kdyby v tom pisanoni' nechal psani
 na cas a zablouhal se do klovu, prhoditno' celky

Příloha č. 17: Dopisnice od J. F. Hrušky z 11. 5.

Příloha č. 18: Obálka Baarových Chodských pohádek a povídek z roku 1922.

Příloha č. 19: Z pohřbu J. Š. Baara v Klenčí.

Příloha č. 20: Baarův pomník na Výhledech.